Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Gregorii M. expositio euangeliorum - Cod. Aug. perg. 259

Gregor <I., Papst>

[S.l.], [9. Jahrh.]

urn:nbn:de:bsz:31-59330

Visual Library

CCLIX

CCLIX

[illegible]
[illegible]
[illegible] noui
testamenti

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Aug.
CCLIX

M

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

CCLIX

INOMINE DNI

Omnipotens eterne ds spes unica mundi

AN D dilexi quoniam exaudiuit uocem meam

Aspicigentes querentes ihm ascendentem
in celum celsum uerum dnm euntem
quidnam aspicitis in celum rex regum
ds iudex iustus omnium sic ueniet quem
admodum uidistis eum ascendere
ad patrem omnipotentem arbitrem
uiuentem & regnantem uerum dnm
omnium ihm ascendentem in celum
Alleuemus omnes nos laudens pio iussu
xpo nro dno do Atta

Lib mon augie maioris

IN XPI NOMINE INCIPIT
EXPOSICIO SCI EU GTACTA
A GRECORIO PAPE URBIS ROME

Matheus. sicut in ordine pri
mus. ponitur. ita euuan
geliū. ebreo. sermone. in
iudea. primū. scripsit. eu
uangeliū. Id ē bonū. nuntiū, id ē
uita p̄ mortem regnū p̄ seruit
tium requiē p̄ laborem. lucē p̄ te
nebras. P̄ q̄d non amplius recipiunt
quā quatuor. euangelia, Dum lucas.
asserit. quō quidē multi conati sunt.
ordinare. narrationē rerū, queq;
innb. conpleta sunt, Sed quia. to
tus mundus. ex quatuor. elementis
constat. ex celo. terra. igne. &a
qua, Ita & quatuor. euuangelia
secundū. quatuor. elimenta. ut
quatuor. patres mundi. nos apos
ter. reciperet, Igitur p caelū iohan
nē. signif. quia sicut celū sup omnia
elementa ē. sicut. ioh altiora p&it
uidit, Inprincipio erat uerbum.

& uerbum erat apud deum & deus erat uer
bum. Per terram mattheum signi[ficat]
quia & orsus est de homine scribere .i.
quod dixit. Liber generationis ihu
xpi filii dauid filii abraham. Per aquilam mar
cum significat quia mare amaritudi
ne ut magnitudine undarum dictum est.
Sic & ipse dixit. Quasi per amaritudinem
ut magnitudinem predicauit.
sicut scriptum est in esaia propheta
Uox clamantis in deserto parate uiam
domini rectas facite semitas eius.
Quasi leo rugiens in heremo. Ita & le
onis tenet figuram. Per igne lucam
significat. Sicut ipse scriptum est dicens
erat quidem sacerdos in diebus herodis
regis fungens sacerdocio quia sacrifici
um tunc igne conburebatur. Et
alibi. Ambulante domino & euntibus
& discipuli eius duo in castello dixerunt.
Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum
loqueretur in uia & aperiret nobis
scripturas. Duo uero discipuli signi
ficant iudeos & gentes. cum domino in unum
hoc est in presenti uita per gentes

conera capellu significat contra terre
[illegible] misterium dei circuientes
uero cognouerunt eum. Idem inse nec ita
ut recubuerent decem in regno dei cognoscitur
eum quem imitantur; Nunc ecce lucas
igne adsimilatur. uituli speciem gestat; per
uirtutem et potentiae;

Igitur de condicion parabole

Ubi significant quattuor animalia
quattuor euangelica. Quattuor flumi
na egredientes de paradiso per quos irri
gatur uniuersus mundus. que emanant
ex uno fonte. Fons ille interpretatur christi.
Et arbor uitae est in medio paradisi.
unde egrediuntur quattuor flumina.
Arbor uitae christus est. Quattuor illa flumi
na quattuor euangelia sunt. per quas
inrigantur corda fidelium; Ita et ho
mo ex quattuor elementis conditus
est, ex [aere] ex igne, et aqua et terra.

Habet ex aere flatum ex igne sanguinem
ex aqua humorem ex terra corpus; Quat
tuor elementa hominis quattuor elementis
mundi similantur; caput autem ad celum
refertur, ubi sunt duo luminaria quasi sol

& lunae; Corpus aeri coniungit argenti. sicut
in aere discurrunt uenti recte & inpetu
flatus uentorum mari adsimilatur. quasi
conlectione aquarum;

ADAM EX QUATTUOR STELLIS NO
MEN ACCEPIT; Annatholi disis arcton
misimbrion. significat per quattuor stellas
ipsius factum ut per quattuor euangelia
omne genus humanum conuerteret ad fidem;

FACTAE DE ARCHA NOE EX QUADRIS LIGNIS

Quattuor euangelia figura ut trecentorum
cubitorum longitudo ostendit longi
tudo uitae aeternae. Quinquaginta cubitorum
latitudo significat caritatem inde dilatatione man
datorum tuorum nimis. Trecentorum cubitorum
altitudo significat trinitatem. Unius cubiti con
summatio significat unitatem deitatis. bitumine
ab intus & foris significat caritatem interiorem
& exteriorem. Unde ait apostolus. corde
creditur ad iustitiam. ore autem confessio fit
ad salutem. Visio quam uidit Ezechi
el SUPER FLUUIUM GOBAR.

Uidi enim quattuor animalia plena
oculis ante & retro. & ex oculis eorum scintillae
min cantes. senas alas habentes. duas uela
bant caput.

ostendit quod ante principium mundi ne
mo sit nisi solus deus. Duae uelabant pedes.
ostendit post finem mundi quod esset reuelatum homi
nibus; Duae per quas uolabant. ostendit presentia
istae quam ex parte uidimus. et ex parte non
uidimus; presentia alia sex aetates mundi
intelleguntur. Oculi ante et retro predicatio
et uirtutes euangelistarum. siue aposto
demonstrat preterita et futura; Scintilla
micantium uirtutes apostolorum radiantes in mun
do. cataractae. iustitiam predicare tam diuiti
bus quam pauperibus; pedes pennati hos osten
dit homines spiritales qui uolantes ad cae
los terrena despiciunt; Versis uultibus se
aspiciebant. parti se uidebant; Id est
ubi se concordant euangeliste in sermone;
Non se uidebant. illud id est quod proprie ede
derunt; Rota in rota hoc est euangelium
in euangelium ut testamentum in testa
mento. Spiritus in rota hoc est spiritus sanctus in euan
gelistis; Quocumque ibant non reuertebantur;
Ubi ibant ad predicationem ad meliora con
scendebant; Non retro uertebantur ad pris
tinam conuersationem; Iterum rota quadriga;
id est praedicationes euangelistarum. transeun
tium mundum;

sps in rota; id est sps sci confirmacio noui & ue

teris testamenti; Cum uenisset petrus in ioppen
in domu simonis coriarii ut centurionis equa
si hora sexta uoluit manducare nondu adposi
tu fuerat illi; ascendit in caenaculu ut oraret &
aparuit illi uas magnu quasi linteum sub
missum de celo a quattuor lineis instris
ligatu & facta e illi uox de caelo dicens;
Surge petre & macta & manduca; & ait petrus;
Absit a me dne co mune aut inmundu
nu quam intrauit in os meu; uas ille (bn) e
eclesiae quattuor lineis ligatu quattuor
euangeliste; mundu & inmundu iudeos
signif & gentes; ITEM DE ARCHA TESTA sadi
MENTI IN QUA ERANT DUAE TABULAE et uirga
Quattuor anulos habebat & infra anulos
uectes manentes ibide ad euehenda
archa; Archa illa testamenti ecclesia intelleg.
Duae tabule duo testamenta intellg; uirga
crux intel; quattuor anuli quattuor euangelia
intellg; uectes sacerdotes intellg; sicut illi
circumdati erant ab anulos & semp parati
ad portandu archa; Ita & sacerdotes
debent esse docti ex duob; testamentis.

Firmata in quattuor euangeliis adportan
dic & defendendam ecclesiam ab hereticis
et psecutionib; sicut quadrilignu inquacq; parte
uersum fuerit firmum stet, Ita & sacerdos (ille)
q in quattuor euangeliis structus fuerit a tribu
lationib; & psecutionib; non moueatur sed fir
mus stat; S ceterum aecclesia n recipit nisi quattuor
euangelia. quamuis xii inueniant scripta;
Quattuor enim flumina egrediunt de paradiso de
uno fonte; Primus enim flum dicit phison. intp
insufflatio. signf. iohan. Secundu flum dicit geon
intp uelocitas. sig matheu. tertius flum
dicit tigris. intp felicitas sig. marcum.
Liber generationis ihu xpi. liber trib;
modis dict. ad legendum ad liberandum
adgerandu (ne); codex. a recondendo. volum
a reuoluendo. Gens trib; mod. dic. gens
totius populi. gens una generatio. de pa
trib; in filius. ihu xpi. Ihs ebraice dic iothir
Latine saluator; xps. grece dic. messias
ebraice latine unctus. dic. filii dd
filii abraham quod sit hoc ut posterior ante
ponatur priori. Id e ppt celsitudinem regni
& ut origo scae mariae ostenderet.
Abraham pater excelsus. abraham pater

mulatarii genitu interp. Isaac risus
siue gaudium int. Iacob subplantator int.
Iudas confidens int. Fares diuisus int.
Zara coccineus int. Esrom sagitta
uidens int. Dauid fortis manu int.
Salomon rex pacificus int. Ioseph aug
mentum int. Tonar amarus int. Raabh as
cendens int. Ruth festinans int. Beth
sabe puteus iuramenti. Maria stella maris
siue inluminatrix.

In egressione populi israhelitici de aegypto
quippe xlii mansiones per heremum ad terram
repromissionis uenerunt. Matheus qui interpretatur donatus
texit geneologiae christi usque ad ioseph uirum
mariae. per generationes funiculum faciens.
quasi piscator mittit amulum in mare ad cap
endos pisces. Virga et amus et funis per fu
nem ostendit generationes. per virgam crucem.
per amum diuinitatem christi. per escam corpus christi.
Sic et deus pater misit filium suum de caelis in mundum
sic piscator qui mittit amum in mare et inuenit
pisces magnos quasi leuiathan est diabolus
quesiuit capere christum et captus est ab eo trans
forauit quia maxillam diaboli et traxit praeda
eorum; id est de latrone de potestate eius;

de patre

Enumeravit matheus patres in filios
ostendit discensionem xpi in mundum. Lucas
enumerat de filiis in patribus; ostendit ascen
sionem xpi de mundo ad patrem; Xpi autem gene
ratio sic erat. cum esset desponsata mater eius
maria ioseph antequam convenirent. hoc
est antequam tempus nuptiarum esset. inventa est
in utero habens de spiritu sancto. Sponsa a sponta
nea voluntate dicta est. Ioseph autem vir eius
cum esset iustus noluit traducere illam voluit
scire quid sit. Considerate quare de dispon
sata & non de simplici virgine nasceretur xps.
Id est per quattuor causis; Primo. ut ostende
retur origo sanctae mariae; Secundo. ut partus
eius celaretur diabolum. putante de uxore
non de virgine generatum quia neque demones
neque diabolus scire potuit quod esset dei filius venis
set in mundum. & si cognovissent. numquam dominum
gloriae crucifixissent; Tertia ut non
lapidaretur a iudeis ut adultera. quarta
ut solatium haberet fugiendi in egiptum
Apparuit angelus domini in somnis ioseph. quia
consuetudo erat revelationum prophetarum
per angelum nuntiari. qui dixit; Ioseph fili david

noli timere accipere mariã coniugem
tuam; coniux ei dicta ē a coni. eo qd
coniuncti erant sub uno iugo caritatis xpi.
Cum natus eēt dñs ihs. in bethlem iudę.
Iudea intp confessio. bethlem domus di
bethlem domus panis intpt; Oportebat ergo
ut xps q̄ ē panis uiuus de cęlo descendens in do-
mo panis nasceret̄ sicut ipse ait. ego panis
uiuus q̄ de cęlo descendi. Et unde sciebant
magi qđ xps ibidem nasceret̄. nisi obseruan-
tes pphetam balaam q̄ dix. orietur stella ex
iacob. & surget uirga ex isrł. uastauit q; &
erit idumea possessio ei. herodes id ē pelli-
tius figurā tenet diaboli. Turbatus ē herod.
& omš hierosolima cum illo. hoc ē turbatus
diabolus & omš subiecti illius. q̄a tunc
terrena potestas eos confundit. cū celsitudo
celestis aperit. magos stella pcessit. id ē gratia
di. q̄a cū homo p rectum tramitem p git
gratia di pcedit eum. Et cum dimiserit
rectū iter. gratia di recedit ab eo. Inter
rogandū ē si stella ipsa ante fuisset
aut pmansisset: sic p firmamentū curre-
bat. ut uiderent homines; Credimus qđ ante n̄ erat.

fuisset neq; permansisset nisi nouus homo
ortus est in terris. nouum sidus apparuit
in caelis. Nec per se formam tam currebat
neq; inter homines sed per aere. Unde
propheta ait paulominus ab angelis. hoc
per incarnationem dictum est. Maior hominib;
per diuinitatem. Per quid magos stella perdux(it)
pastoribus angelus nuntiauit. magos
quia irrationales erant. irrationalis crea
tura perduxit. Pastores quia rationales
erant rationalis creatura perduxit
ad xpm. Et apertis thesauris suis obtu
lerunt ei munera aurum. thus. & mirram.
Apertis thesauris suis. id est aperta corda fidelium
Per thus dm sig. per aurum regem. per mirram
simplicem hominem. Item per aurum sapi
entia. Unde ait salomon. Thesaurus
desiderabilis requiescit in ore sapientis.
Per thus oratio quod legitur. dirigatur oratio mea
sicut incensum in conspectu tuo. Per mirram
mortificatio. sicut ait apostolus mortifica
te membra uestra quae sunt super terram. Item per aurum
intellegi eloquium per thus oratio munda.
Per mirram operatio mandatorum dei.

Ammoniti in somno ne redirent ad he
rodē; hoc ē ne ad opera diaboli redirent
ubi fuerunt. In somnis. hoc ē. in ignorantia
p aliã uiã reuersi s in regione suam.
Ostendit haec qđ homo p penitentiã reuer
tit ad patriã caelestem. et q̄ n̄ credentes
uenerant in fide recesserunt. Pr tri
bus causis fugit in egiptu. Primae. p. p
tentte herodis mala ne conuersus saluus
fieret. Secunda non uoluit se uindicare
Ostendit ut non se ipsum uindicet homo
unde ait. apls. Nolite uos uindicare
kmi. sed date locum ire; Tertia quia
n̄du uenerat t̄pus passionis ei; Et p pec enim
catum quod cauere non potest nisi fugiendo;
sicut ipse apls ait; fr̄s fugite fornicationem;
surgit ioseph in nocte. ostendit relicto iudeos
in ignorantia; habit in egiptu hoc est ad gentes;
egiptus interpretatur tenebre ul latitudo mundi; de her
defuncto aūt herode ost alligationē diaboli;
Inlusus est herodes a magis. id ē inlusus ē dia
bolus a xp̄o; Uox in rama audita est. Rama
locus terre dicit; & aliter rama id ē in excelso;
Rachel plorans filios suos; Rachel uxor fuit iacob.

et ipsa mater plorat. et racha id est ouis. siue deplorat e
plorantem ecclesiam filios suos; plorans eos qui
interfecti sunt morte. et plorat illos
qui non dum egerunt penitentiam; sicut ait
apostolus multos ex eis lugeo qui ante hac uita
transierunt et non egerunt penitenciam. noluit
consolari quia non sunt. hoc est quia non potuit re
ducere iustos de aeterna uita in hanc laboriosam
et caducam uitam; quia peccator non potest de poena
ad penitenciam reuocari; uenit de aegipto uiuen
tium helias signum in fine mundi reuertitur fides
ad populum iudeorum; Archelaus regnauit
pro herode patre suo et ipse tenet figuram antichristi
timuit illuc ire; hoc est pro parte carnis et non dum
uenerat tempus passionis eius. habitauit in ciui
tate nazareth. quae interpretatur flos munditiae;
oportebat ergo ut ille uerus flos id est christus in
flore munditiae habitare; uenit in deser
tum iudeae ubi iohannes uenit predicare.
Recte desertum dicitur quia deserta erat iudea
a fide christi et nunc deserta est a rege et sacer
dotio. et lege sua; uox iohannis clamauit
christum est uiam domini parare; id est operationes
rectas habere; semitas rectas facere.

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

idest cogitationes cordis. Iohannes habebat
uestimentum de pilis camelorum & zona pellicia
circa lumbos eius; esca autem eius erat locuste &
mel silvestre; Certe ita erat. sed habet inse
spiritalem intellectum; Per tunicam ex pilis came
lorum intellegimus fidem gentium circumdatam xpo.
Sicut enim ex pilis camelorum contexitur tunica ad
circumdandum hominem. ita ex multitu
dine populi circumdatur xps ex multis membris
perficitur unum corpus; Zona pellicia circa lumbos
eius. idem mortificatio corporis & continentia
castitatis; Locuste sunt herbe ad manducan
dum suaues. nascuntur prope fluenta iordanis.
sed sic locuste discerpunt fenum ita & philo
sophi rusticitatem hominum eo quod in alium
saltum dent. Id est philosophi. salientes per motus
locutionum; Mel. hoc est dulcedo confessionis.
Silvestre id est rusticitas; conuenienter & iam
ait ad aliquoties ad rusticas ut dulcia
uerba loquatur & ipsi credentes dulces
fiant. Ipse iohannes dixit; Cum quesitus
esset si ipse esset xps; Quia iohannem homi
nes xpm esse putabant. & iohannes
dicebat; Non sum dignus calciamenta eius por
tare.

sed intelleg haec sponsae xpi. i dē eclesia
& alt̄ misteriū incarnationis ei. Apud
ueteres consuetudo erat ut si q̄ eā quae sibi
accipere conpeterēt uxorē nollet. ille ei calciam̄tū
solueret. qui ad hanc sponsus iure ppinqui
tatis ueniret. Quid igit inthomines xps
nisi scae aeclesiae sponsus apparuit.
De quo iste iohn dix. q̄ habet sponsā spon
sus ē; Corrigia ergo calciam̄ti ē ligatura
misterii. quę iohn solui non potuit; In spū
quidē helias erat. sed in psona n̄ erat; Faci
te ergo fructus dignos penitentiae. fruc
tus poenitentiae ē pperata flere. & flen
da non ppetrare; De lapidib suscitare
filios abrae. Ad iudeos dictū est. qui
non erāt p fidem filii abrae. sed imitando
lapides filii lapidū erant; suscitare dice
bat eos ad fidem; Filios abrae filios
uiperarū eos uocauit. q̄a quos adorabant
eorum eos filios ēē dicebat. Iā securis
ad radicē arborum positā. non dixit
ramos incidere. sed radices. sed intellg
haec pdicatio sci euangelii ad resecan
das concupiscentias cordis. Arborem

uero intellegi in homine. Ipse uos bap
tizauit in spiritu & igni. In spiritu hoc est in re
missionem peccatorum. & efficere illos
spiritales sic angeli dei. Per igne hoc est ac
censio caritatis et alter sic in hoc seculo
baptizamur aqua ita & in futuro igni.
Cuius uentilabrum in manu eius. hoc est potes
tas; area id est aecclesia. ut presentia dicen
ditur. Triticum ost. unus anime iustorum
Collige triticum in horreum meum. id est in
regnum dei. Paleas autem conburet igni
inextinguibili. Id est peccatores mittit
in infernum inferiorem. Uenit xps ad iordanem
ut baptizaretur ab eo in iordane. Ior in
terpretatur discensio per humilitatem confessionis.
Dan ascensio. per gratiam baptismatis & fi
dem. Pro tribus causis dominus baptizatus
est. una ut non dedignaretur dominus a seruo
babtizari. Alio modo ut baptismo
iohannis baptismum confirmaret.
Tertio modo. ut maledictionem aque
abstuleret. Babtizato domino xpo ...
aperti caeli & generi humano patet
& spiritus dei uenit in columba super illum in a

qua

& uox patris audita ē; hic apparuit p.
trinitas tem dš. et iohannes dic̄. q iussit
me babtizare: ipse mihi dix. Super quē
uideris spm̄ uenientē sič columbā & in eo
manentem ipse ē mīs dilectus; Tunc
ductus ē in desertum a spu ut temptaret
a diabolo. A quo spu ductus est. a suo an
a diabolo non. a suo spu ductus ē; pro quid
in desertum. pro eo qd genus humanū ex
pulsus ē de paradiso & positus ē in de
sertum. Ibi enim dns ieiunauit p quadra
genariū numerum. Id ē omnē decimam
uite nr̄e. & p ipsū ieiuniū redimit homo.
Esurit enī fidē gentiū & p parte carnis
diabolus sic trib; modis temptauit. ut supplanta
uit adam. Ita & xps in his dē trib;
modis subplantationib; uicit dia
bolum. p gulā p uanā gloriā p cu
piditatē. Uade retro sathanas. id ē
p cedentes. quos precessisti. usq; nunc
xl dieb; & noctib; ieiunauit; si nocti
b; manducans set. forte estimarentur
qd nocturnas caenas accepisset.
& non xl dieb; & noctib; ieiunasset.

Traditus e iohn. in carcere. post omnem
alligatione legis litterae. Populus gen
tium qui sedebat in tenebris. idest
in ignorantia umbra mortis. idest figura
tio mortis. lux orta e eis. idest xps. Petrus
& andreas in naue. tenent figura philo
sophorum. reliquer retias suas. idest opera
tiones huius seculi secuti s xpo; Iacob;.
& iohn. in naue reliquer zebedeu patre
eorm. idest reliquer diabolu secuti s xpm.
Quacumque homo cuius opera agit. illius fili
us ee monstratur. Reliq;r naue. idest
negotionem seculi. Ascendit ihs. in
monte. idest in caelum. cu discipulis suis.
Omnes eni qui custodiunt mandata ei discipuli
xpi st. aperiens os suum dicebat. beati
pauperes spu qm ipsorum est regnum celor.
Cui pmittit pauperib regnu caelorum.
dum terrenu nisi p uirtute adipiscitur.
De his dictu e. q non diuitus pauperes e
sed spu q carnalib cogitationib mun
dite. & sola spiritalia concupiscunt.
beati mites qm ipsi possidebunt terram.
Non hanc tram sed uiuentium

terrā de qua ꝓpheta dic̄. portio mea
in terra uiuentiū. et alio modo. quia mitis
anima corpus suū possidet in castitate.
beati misericordes. hi sū̄ misericordes
qui passiones proximorū paciuntur
& in se peccantib;. cito indulgent. &
ipsi misericordiā consecunt̄. beati
qui lugent qui hic lugent scelera sua
illic gaudebunt. & dm̄ uidebunt. bea
ti qui esuriunt & sitiunt. non rapinā
sed uerbū dī. ut ipsum dm̄. beati mun
do corde. qm̄ ipsi dm̄ uidebt̄. non
oculis carnalib;. sed oculis cordis.
beati pacifici quō filii dī uocabuntur.
Id ē quia ds pax ē. pacificos filios uult.
Ipse dix̄. in paciencia urā possidebitis
animas urās. beati q ꝑsecutionem
paciunt̄. n̄ p malis operib;. sed ppt
iustitiā. id ē ppt xpm ut mandatū.
& fidē ipsius. reuertunt̄. iste octo
beatitudines ad xpm. proinde
ipse dix̄; uulpes foueas habent &
uolucres caeli nidos. filius autem
ho minis non habet. ubi capud

suire clinet; et alibi non erat locus
in diuersoria; Hoc dicebat quia
non habebat locum mansionis
in corde iudeorum; mitis fuit
unde dixit discite a me quia mitis
sum & humilis corde; et cum male diceretur
non remaledicebat, & cum pateretur
non repcussit. Inluxit ipse: unde dicit
uidens ciuitatem fleuit super eam. & ad mo
numentum lazari lacrimatus est dominus ihesus.
Esuriit cum ieiunasset xl dieb(us) & xl noctib(us).
Sitiuit cum fatigatus ex itinere postulauit
ad bibendum aquam; et in cruce ait sitio;
misericors fuit ubi dixit misereor uobis:
aechis dixit qui in xpo perseuerant mundo
corde unde dixit uenit ad me princeps
huius mundi & in me nihil inuenit.
Passus fuit unde dixit; pacem meam do uob(is)
et persecutionem qua ipse persecutus est a iudeis;
porro ipse pretestatus est. Tradetur filius
hominis in manus peccatorum. flagella
bunt eum spuent in eum & crucifigent eum.
Uos estis sal terrae; hoc ad apostolos dicit
pane t ad doctores & sapientes; Sal iiii

sup / turbe / ect / multe / re

causas habet .. Ipse siccat carnem cum
putredine. uermes occidit condimentum
prestat. Ita et doctrina spi
ritalis siccat carnem per abstinentiam
cum pristinas per eam per peni
tentia. uermes occidit. id est cogitatio
nes malas. condit cor per sapientiam;
Ciuitas [illegible] supra montem posita
hoc est [illegible] ecclesia super xpm fun
data. ciuitas enim a ciuibus dicitur. Lucer
nam sub modio abscondere. id est. doctri
nam sub cupiditate huius seculi; Super
candelabrum. id est super populum predicare.
Sed candelabrum xps intellegitur. seu doctores;
ut luceat omnibus qui in domo sunt. id est in ecclesia
Si quis dixerit fratri suo racha. quod est uanus
ut sine cerebro. reus erit. Si quis dixerit
fratri fatue. quod est insipiens quia ad opinionem
[illegible] reus erit gehenne ignis.
In uerbis homicidii radix est. sic scriptum
est. uita et mors in manibus lingue.
Ergo manus linguae. nisi potestas est. ut
legimus. aut ex uerbis tuis iustificaberis
aut ex uerbis tuis condempnaberis. his

uerbis contemp nationes sunt. Esto consen
tiens adversario tuo cito dum es cum eo
in uia. Adversarius est sermo euangeli
cus. ipse adversatur carni. quamdiu uiuentes
fuerint homines per euangelica uerba non
debet esse tardus ad audiendum sed faci
lis ad operandum. Sed consentire hoc est audi
re ut facere. Via dicit istam presentem uitam.
Et aliter. Omnem rem quam presentem manus habet
sic dicit in ipso ortu in uia sumus. Ne forte
adversarius tradat te iudici. Iste adver
sarius non est ipse quod supra diximus sed est
diabolus qui tradit iudicandum custodibus infer
ni commentis in carcerem id est in infernum. Non
exies inde donec reddas nouissimum quadran
tem. Id est de omni peccato ut sermone ope
re ut cogitatione. Si oculus dexter scan
dalizat te erue eum et proice abs te. Similiter
de manu et pede dicit. Non solum de sinistro
sed etiam de dextro dicit quae plus sunt affec
tuose ut perfecte. Si instrumentum uoce omne quod ex
traneum. Et quid est aliud nisi per aliquem
sacerdotem quo aliud hominem esse debent
per manum filium parentem et amicum

P odem seruũ ut ancillã; Si delins omnib(us) qui
abscondit· suaderis in aliquo herese cõmo
uere aut maximũ per carũ lucra eos sp̃o
uerit· sin aũ quasi in libra decorpore tuo sint
abscide & p(ro)ice abs te· Melius ē ut ipsi sole
põnã in patiant· quã ceteros in p(er)ceptatio
nẽ mittant; Nolite iurare omnino neq;
p(er) caelũ quia thronus dĩ ē· Id ē· angeli
siue apostoli· ut p(er) uniuersalem aecclesiã;
P scabellũ pedũ ei· ē terra· Sed in isto
modo· terra a post· interp(re)te quia eu dñs
sup thronũ sederet· Id ē sup angelos· ped
se sup terrã dic tenere· Id ē requiescere
sup spũalia corda· & conculcare pecca
tores; hierosolima ē aecclesia ut patria
caelestis· Neq; p(er) caput tuum q(ui)a dẽ xp̄s
Non potest unũ capillũ albũ facere· aut
nigrũ· Id est scãm in nom̃ offendere dñm &
placere mundo; Si q̃ te p(er)cusserit in dex
terã maxillã· Id ē si animo motus fueris
p(ro) spiritalia uerba· tu non solũ dexterã
sed & tũ sinistrã aurem p(rae)be; Si quis
uoluerit tecũ iudicio contendere· &
tunicã tuam tollere· remitte illi & pal

lui; Tunica fides e pallium corpus designat
hic & humilitate servare dic; Sed hoc
e si q tecu aliquid contendere voluerit
pone silentium quia ex contentione here
ses surgent. Si q te angariaverit mille
passus. vade cu illo alia duo. i de humili
tate & patientia monet. Cum interroga
tus fueris ab aliquo ut ostendas illi patre
tu illi & filiu & spm scm; e aliu ut obedi
entia humilitatis p beam. Cu ieiunatis
nolite fieri sic hypocrite. i de simulatores
q se fingunt ieiunare; Inclinavit vultum
exterminant facies suas. quer laudes
ab hominib; Tu aut lava faciet tuam
i de p caritate. qm luculentus st oculi eius
& luculens vultus e. Lava facie tua
Idest ut non videaris ab homi nib; in cor
de; Ungue capud tuu. i de ex sinceritate
mentem tua; Thesaurizate vob thesau
ros in celo ubi fur. i diabolus. n furatur
q a sic fures terrena furant. ita diabolus
furat bonu de corde hominu; Ubi erugo
ne invidia ne tinea. id ira et odium.
Oculus simplex e conscientia pura;

o culú neque q̄ ē conscientia mala; Non
potestis dō seruire & mamone. p mamo
na intellegit mundus iste. siue diuitiae ei.
& etiam demonis; Uides festucā in ocu
lo fris tui. id est non. in corde ei. ecce trabes
ē in oculo tuo; Id est odiū. Nolite dare scm
canib; canes illi st. q̄ p conuersationē rede
unt ad pristinū peccatū. De quo dicit re
uersus ē sic canis ad uomitū suū. Neque
mittatis margaritas uras ante porcos.
Margaritas sunt sententias scriptura
rum scārum. porci st homines p uari
catores. ut derisores uerborū dī; siue
conculcatores. q a scriptū ē. que erudit
stultū quasi qui mittit aureū circulum
in narib. porci. & uolutat in suis lutis;
Petite & dabit ub. petite corde: querite
ore. pulsate manib; & alit petite p fidem.
querite p spem. pulsate p caritatem.
q a oms uirtutes in caritate consistunt
Et alit. petite patrē. querite filiū. pulsa
te spm scm; Petite cogitando. querite
loquendo. pulsate. operando; Quis ex uo
erit q petenti filio panē. porrigat la
(pidem

Lapis ē duritia. piscis. fides. p ser
pentem intellegitur doctrina. ut uer
sutia diabolica. siue uenenosa astu
tia hereticorum; pouum. spem uitae
aeternae p sumptione quia de tanto p
cunt. figurat diabolum. qui infinitae homi
nis querit deceptionem; Largam uia id
quia uoluntates proprias non abnegat
nec penitentiae delectat. ipsa est quae ducit
ad mortem; Angusta. Arta uia est
poenitentia & abstinentia. ipsa est
quae ducit ad regnum dei. Cauete a falsis
prophetis qui ueniunt ad uos in uestimen
tis ouium. id est fingentes portare humi
litatem portant dolositates. Intrin
secus sunt lupi rapaces. id est maligni. Num
quid colligunt de spinis uuas. ipsi sunt
spinae q; ua ferre non possit. id est fruc
tum boni operis; Aut de tribulis ficus
& ipsi sunt tribuli. quoniam sint mali arbo
res bonos fructus ferre non possunt.
D esimulatione fecisse se ministros & non fecit.
I stis qui dicunt mihi in illa die domine
domine in tuo nomine uirtutes multas.

fecimus. ac si fidem habeant; et dicit
illis dic nescio uos; i dē nūquā noui uos
incarnate. aut in operib; bonis q̄a fides sine
operib; mortua ē; Adsimilabo eū uiro
sapienti q̄ edificauit domū suā supp petra.
xpm
I dē aecclesia sup fundata; & aliter qui ponit
spem suam in xpm & non in hominem.
sed e instructus bonis operib; & uirtutib;
ille homo domui adsimilat dī; Descen
dit pluuia. i dē inrisiones. siue opinio
nes. uener̄ flumina. i dē psecutiones
flauer̄ uenti. i dē instigationes ut tem
ptationes diabolicas & non cadit
quia multis uirtutib; in dō constabi
litus est; Stultus qui edificat domū
suā sup arenā. p arenā homines intel
leguntur. qui edificant opera sua in
laudē hominū; Cū uenerint tribula
tiones & psecutiones hesitat statim.
quia non hab& uerum fundamentum.
et cū accesserit in bonū gaudet ad tē
pus. & cū in mortē aut forsitan mi
cit in quem sperauit. labe fiat arena;
Cū descenderet dns ihs de monte lep
i dē subducerent homines & cadit & fit ruina
magna.

quędā ueniens adorabat eū dicens.
D ne si uis potes me mundare. & exten
dens manū ait illi. uolo mundare.
et extendens manū mūdauit lepra ei.
P otuit uerbo mundare si uoluiss&.
sed hic monstrauit. qualit pat de cę
lis in mundū & liberaret eū a lepra peccati.
Unde ait ꝓpheta. a planta pedis usq; ad
uerticē non ē in eo sanitas. ꝑ leprosū
totum hunc mundū significat. quem
liberauit ꝑ incarnationē et passionē
suā; Sicut subtraxi manū meā a lepro
sic sustulit illū dns pater de mundo in cae
lis; qd dix nemini dixeris. ost ꝑ causā
humilitatis; uade ostendere sacerdo
ti. ac si non uideret legem soluere & au
ferre honore sacerdotis. qd dic in tes
timoniū illis. id est ut omns qui crediderint
mundationē tuā. sit illis testimonium
ad uitam; qui uero non crediderint
sit illis testimoniū ad mortem; Cum
introiss& dns ihs. capharnaum. caphar
naū uilla ē pinguis & speciosa. centurio
erat in ea qui rogauit dnm ꝑ fidem dicens.

Puer meus est in domo paraliticus & male
torquens; at ille ait: ego ueniens curabo
eum. Et centurio ait; Non sum dignus ut
intres sub tectum meum tantum dic uerbo &
sanabitur puer meus; mira fides in centurio
ne qui ante quam predicatus fuisset credebat.
Tres caussas fuerunt in centurione. humilitas
ubi ait. non sum dignus ut intres sub tectum
meum; Fides. dic uerbum & sanabitur puer meus;
Prudentia dum dixit. homo sum sub po
testate habens; Miratus dominus dixit. nunquam
inuenisse in tota terra israel tantam fidem.
Centurio figuram tenet doctorum aecclesiae.
qui sciunt uirtutes Christi. Puer autem tenet
figuram totius populi. Domus centurionis
intellegitur totus mundus; Multi ab oriente
ueniunt. id est ab infantia & occidente
id est in senectute. a meridie id est a iuuentute.
et aquilone id est a potestate diaboli. ue
niunt ad fidem. & recumbent id est habi
tant cum habraham in regno dei. Duo sunt
regna dei. unum est mundus iste. ubi mali
& boni mixti sunt. & alter est caeleste
regnum. ubi regnat super angelos;

Venient dies cum separabit deus peccatores de medio iustorum. Et mittet eos in ignem inextinguibilem. Et mittet ignem in terram. Et ardebit usque ad inferos. montes peribunt sed iterum renouetur sicut aurum. Et sicut in principio antequam adam mandatum dei preteriret. Tunc erit quasi paradisus dei. Et iusti inhabitabunt in ea. sicut scriptum est. Deficient peccatores a terra. iusti autem possidebunt terram. et inhabitabunt in secula seculorum super eam; Mundus iste iustis factus est peccatoribus factus infernus; Cum uenisset dominus ihesus domum simonis petri inuenit socrum eius febricitantem;

Socrus petri. sinagoga est. infirma erat in peccato. Eleuauit eam ihesus de febre hoc est de incredulitate ad fidem. Et ministrabat ei; hoc est benedicebat dominum.

Accedens quidam ad dominum ihesum et dixit; magister sequar te quocumque ieris; Primum dimitte me ire sepelire patrem meum. At ille ihesus. Sine mortuos sepelire mortuos suos. Sine hebreo sermone est.

quod dicit dimitte mortuos. dixit illos qui non
per totum fidem habebant. Et aliter corpus mor
tuum dixit & anima simul; Et aliter mortu
us mortuum sepelit ille qui eum laudat quem
non decet; De demoniaco unde eiecit
dominus ihesus demonem; significat gentiles;
Et misit demonem in porcos. id est in iudeos
non credentes. Demersi sunt in mare. hoc est
in profundum; pastores esse philosophos;
Monumenta significat corpora. Rogabant eum ut rece
deret a finibus eorum; Certe quia iudei non re
ceperunt xpistum; Ascendit in navem id est
in ecclesiam; Et venit in civitatem na
r zareth; Et reversus est & in domum. id est
in eclesia. id est in mundum; Sponsus xpistus
est. sponsa est aecclesia. filii sponsi apost
oli sunt. panni rudes. id est noua doctrina euange
lica. Scissi panni. homines ueteres sunt;
Princeps unus accessit ad dominum ihesum dixit.
Filia mea modo defuncta est; princeps.
ordo epphetarum; Puella quam suscitauit
dominus ihesus sinagoga est; Tenuit manum ei
auxilium prestitit; Duo caeci inluminati
significant iudeos & gentes iuxta uiam sedentes.

2

id e rex & p[...]lem dicentes xp̄m filium
dei. id e de ipsius stirpe. Mittens dns sibi
xii discipulos ad predicandum dicens
Secundum uiam gentium ne habieritis. id est
secundum opera ipsorum; Non duas tuni
cas. id e non duplam mentem. non cal
ciamenta. id e non testimonium malorum.
Neque uirgam in manu. id e non per fortitudinem.
Et ubique intraueritis in ciuitatem
Interrogate quis in ea dignus sit & ibi
manete. Intrantes domum saluta
te eam dicentes. pax huic domui.
Si fuerit domus illa digna. pax uestra
ueniat sup illam. si non ad uos reuertetur;
Exeuntes aut foris. excutite puluerem
de pedibus uris; Puluerem inquinamenti
intelleg. tribus modis. Inpedit gressum
oculos obscurat. uestimenta inquinat.
Estote ergo prudentes sicut serpen
tes; Serpens cruciata abscondit
caput suum; id e apostoli cruciati non ne
gantes xpm; Ita & unusquisque xpia
nus corpus suum debet parare. & caput
suum abscondere quod est xps;

et simplices sicut columbe, Id est sine
felle. quod est corde sine macula quia
columba nullis avib; nocet; Si uos per
sequentur in una civitate fugite in aliam
id est per singulas questiones librorum, Non est
discipulus super magistrum; Ost. sicut
cruciat xps. ita et discipuli; Nihil est opertum
quod non reueletur; de passione xpi dictum est ut
omnium doctorum. Quod dico uobis in teneb. id est
ad iudeos. uel in parabolis. uos dicite in lumine;
id est aperte in aeclesia. quod in aure dicitis in aure. id est
in secreto. predicate super tecta. id est cunctis
gentib;. Duo passeres corpus et anima
seu xps. et baraabbas latro; Assi ueneunt
id est in simul. sed asse id est fidem accipere
accipe crucis. id est cruciatione se ipsum
homo avitiis et concupiscentiis. Alio
modo accipere duo testamenta et sequi
re xpm; Separare filium aduersus
patrem id est fidelem ab infidele.
Arundinem uento agitatam. signi homi
nes adulteros. Regnum caelorum uim patitur.
et uiolenti diripiunt illud; id est per peni
tentiam et cruciationem corporis.

pueris sedentib; in foro signf. p ph̄etas
cantabimus uob tibiis · id e adnuntiauim
uob aduentum chri & non credidistis ; Lam
tauimus & non planxistis · id e adnunti
auimus uob poenae & non expauistis.
Confiteor tibi dnē pater caeli & terrae
quia abscondisti haec a sapientib; id e
qui sapientiā huius mundi utuntur.
et aliter a pphetis · de se ipso dix ut p nouū
testamentum; Reuelatum paruulis id e
discipulis suis · ut delus e sapientia huius
seculi mundi st. Uocatio trib; mod facta
ē in nouo ubi dicit ; uenite ad me omīs
qui laboratis p aeterna uita & lassatis
& ego uos reficiā p semē qd est actiua
uenite filii audite me timorem dni
docebo uos; in futuro dicit uenite
benedicti pcipite regnum · iugum
ut honus doctrinae; leuis est uolen
tib; grauis nolentib; ; Refectio trib;
modis intelleg; discipolae p baptismu
peccatorum premissionem iudeorum
preuatione noui testamti ; p sata qd
ē. messis intelleg. ueterem legem.

p sabbatū requies interp(retatur). Discipuli uel
lentes spicas. Intellegit trahentes testi
moniū de ueteri. ad confirmandū noui;
Confricantes manib(us). Id ē per mentem sen
sum spiritalem; Hominē manū aridā
habentē. typum auaritiae signif(icat); Qui cu
pidus ē in accipiendo. auarus ad largi
endū; Id ē qui solebat rapare. discat
largire; Restituta ē manus ei. conuer
sio fidei est; Arundo quassata iudeos
sup(er)stitiosos signif(icat); Linū fumigans. gen
tium corda parata; Quis potest intrare
in domū fortis & uasa eius rapere. nisi
prius alligauerit fortem. Fortis erat
p(re)terito tempore sathanas. nisi eū d(omi)n(u)s
alligauit p(er) crucem in inferno. uasa ei(us)
corda gentiū fuer(unt); Domus uo munda
iste; Progenies uiperarum. quomodo po
testis bona loqui cum sitis mali. Uipera
hoc ē sinagoga. progenies s(un)t iudei. sicut
occidunt filii uipere. uipere quando
nascunt(ur). sic iudei occiderunt xp(istu)m
qui ē omniū sapientium mat(er). Regina
austri uenit ad iudiciū. Id ē sicut regina

saba a uenit audire sapientiã salomonis
ita gentes uener̄ sapientiã x̄pi; Cum aũt
inmundus sp̄s exierit abhomine. idest
adiudeos. uadit per arida loca. hoc ē adgen
tes reuertit addomũ. idē adiudeos. Inue
nit scopis mundatã. idē traditionem
patern̄r̄m atsupstitiones; adsumit se
cum alios septē nequiores sē. sedquid
intellegim̄. omsdieseorũ. nisi inmalo
opere uersati; In illo die exiit dn̄s ih̄s
dedomo & sedebat admare; dedomo
exeunte duob; modis intelleḡ; de caelo
inmundũ. & deiudeis adgentes;

Ascendit innauē. hoc ē inaecclā; Et turba
adlitus stantes p̄sentis uita signf.

Faciunt fructum intellegentes. xxx.
xl. & c. xxx fructus est. ordinem
coniuncte consequentes mandatũ.
xl fructus est. ordinē uiduarum et
martirum p̄seuerantium indn̄o. c. fruc
tus est ordinem monachorum et uirgi
num; Qui habet dabit̄ ei. est apos qui
colent x̄pm dabit intellectum. & qui
non habet x̄pm. & eo quod habet aufe
ret̄ abeo

Iudeos ost ipsam quam habebant au
ferret ab eis; Uidentes non uident
ost iudeos qui oculis uidebant & cor
de non credebant; Audientes non
audiunt ost qui aure corporis au
diebant & aure cordis non intellege
bant; Messis uero consummatio seculi est;
messores uero angeli sunt. per quid fasciculos dicit
quia omnis iudicent non in una massa
conerient sed adultera cum adulte
ris & omnes pares aequaliter qui hic sunt
similes in culpa illuc similes in poena;
De grano sinapis. granum sinapis significat
xpm homo seminans est deus pater.
In agro hoc est in mundo; minimus om
nibus seminibus; significat xpm reputatus est
a iudeis minimus; Cum autem creuerit id est
cum surrexerit fit arbor. hoc est ascendit
ad caelos; Rami ei ost apostolis. uolucres
intel sci qui terrena despiciunt caelestia
concupiscunt; Item alio sensu; Granum
sinapis sermo sci euangelii est; homo
qui seminat est xps; In agro in mun
do minus omnibus; id est seruatum

In corde fidelium propter sapientiam
omnium philosophorum; sit arbor
id est ascendit super omnia sapientia
mundana. Ramos eius est explana
tiones singulorum doctorum; uolucres
autem sanctam amatores scientiae; De fermento
accepto; fermentum doctrina euan
gelii; Mulier haec sapientiam abscon
dit in farina. id est in corde fidelium. per
satis trib(us); i. est tres filios noe in decreta te
sunt gentes; Donec fermentatum est totum; id est
usque; dupplicatum est euangelii regnum in toto
mundo abscondita trinitas; Simile
est regnum caelorum thauro abscondito
in agro; Thesaurus xpistus est ut sapientia
germinet ipse est. siue aecta ut scriptura
diuina; qui uendit omnia id est relictis uel
uitia seu rebus terrenis; Ille emit ea
Nam qui occupatus fuerit terrenis
non potest possidere eam; Simile est
regnum caelorum homini negotian
ti quaerenti bonas margaritas
Inuenit autem unam preciosam marga
ritam habiit & uendidit

omnia quae habuit & emit eam; homo ne
gotians ẽ qui querit xp̄m. ut doctrina
caelestem; una margarita est xp̄s ut doc
trina caeleste atq; sapientia; Ille ẽ qui
reliquit uitia siue res terrenas; Simile
ẽ regnum sagene misse in mare. sagena
xp̄s ẽ. siue uerbũ p̄dicationis. in mare
id est in mundum. ex omni genere piscium
congreganti. hoc ẽ omne genus humanũ
congregatum; Ihetharcha herodis.
thetarcha tertia pars ẽ regni; alligauit
iohn in carcere. signt terminũ legis litterę;
Quonis p̄phete usq; ad iohn p̄phetauer̄;
herodiadis signt sinagogã. puella salta
uit in conuiuio. hoc ẽ gentes saltantes ante
idola; Caput iohannis in disco. corpus
xp̄i in altare. & caput illius corda
fidelium; Datũ ẽ puelle. hoc ẽ aecclę
& gentib; attulit matri suę. ost conuer
sione iudeorũ in fine futurũ; & talit
Iohannes tipus xp̄i ẽ. herodes diaboli
mulier sinagogã; puella ciuitatũ ẽ
caput figurã tenet aecclesiae. quę accepit

xp̄m; allegatio ut carcer. ost hunc mun
du ut in [illegible] carnatione xpi; Et talit
consumm[illegible] tio pphetiae; Tunc
turbe pedestres sequebantur ihm; pedes
tres qui premia secum non habebant ut equos s.
& crede quia aptum est; Uespere facto
o st p pe finē mundi hora pteriit. id est litte
ra legis; Quinq; panes. quinq; libros moysi
siue quinq; corporis sensus; Duos pisces. id
duo testamenta nouū & uetus; Turba
discubens sup fenū. id est sup dura corda.
Et alit intellegit fenū corporalia & alii
peccata siue honores quae sup ea discubit;
Intuens in caelū. id est abstraxit sensu fregit
storiā legis; de quinq; libris moysi expres
sit spiritalem sensū & apparuit intellectus.
benedix. & multiplicauit xii apost. cophinos
plenos. ost corda duodecim apostolorum.
multiplicata p una omīs linguas ut sapientia
P quā causa non reputant mulieres & par
uuli sicut uiri; quia paruuli non dū ualent
repugnare contra uitia sua sic & mulieres
quia inpfectus sexus e; Iussit ascendere

in nauicula; id est in ecclesiam precedere trans
fretum id est de iudeis ad [hole] gentes;
Vespere autem facto solus erat ibi [hole] ihs id est in
fine mundi solus uenit; Nauicula in medio ma
ri hoc est ecclesia in mundo; Iactabatur fluctibus;
id est persecutionem patiebatur; Uentus contrari
us diabolus est; Quarta uigilia noctis uenit
ad eos; hoc est in quarta lege uenit ihs in mundum;
id est in euangelio; Ambulans super mare
id est calcans amaritudinem seculi; ambula
uit et petrus super mare; id est conculcauit
fluctuationes huius seculi. seu uitia pec
catorum; Petro mergente in mare id est
dubitantem fidei; qui dubitat a fide
mergitur in peccatis; Extendens dns ihs ma
num adprehendit eum; hoc est dedit ei
adiutorium fidei; & sic trahit ad se electos
suos de mundo; haec sunt quattuor leges.
Prima natura; Secunda litterae tercia pro
phetarum: quarta euangelii; Et cum
transfretasset & uenerunt in terram genesar; id est
cum transisset de iudeis ad gentes; Obtuler

22

et omnes male habentes; Intellegitur idolis ser-
vientes; Per fimbriam. Intellegitur mino
ra mandata; Omnis plantatio quam non
plantavit pater meus caelestis heradicabitur;
id est instituciones & doctrinas hereticorum;
Secessit in partes tyri & sidonis; hoc est ad
gentes. Mulier cananea. est primitivam
aecclesiam et sinagogam; Filia ei a demonio
vexata. est eclesiam gencium ab idolis corrup
tam; Non sum missus nisi ad oves que perierunt
domus israhel. id est ad iudeos. alio sensu quia omnes
credentes israhel vocantur; Sumere panem
hoc est doctrinam filiorum. id est iudeorum. mitte
re canibus; id est gentibus. catelli. id est gentiles. Ab
edentes de micis dominorum; id est minora man
data & doctrinam prophetarum & apostolorum. Ali
ter patris & filii & spiritus sancti; Sanata est puella ex
illa hora significat conversacionem gencium.
qui illo tempore. Misereor turbe. id est quia deus
totus misericors est. in his quia triduo perseverant
mecum; hoc est fidem sanctae trinitatis; Non habent
quod manducent; id est verbum predicacionis
quia multitudo populi erat ibi sequentes
ihesum;

Id est turba discipulorum & turba mirantium;
Et dixit. nolo eos dimittere ieiunos ne deficiant
in uia; Uia ista dicit est. ne pereant in eo & in
cidant in uia erroris. quia fides sine operi
bus mortua est; Per septem panes. ost ebraicum pau
cos pisces. ost ordinem prophetarum. ut sacer
dotum; Super terra. ost iam calcata uicia sua;
Septem sportas. septem dona spiritus sancti ut septem
ecclesiae significat; Faciem caeli rubicundi diiuden
tes dicunt. crastinum erit significat effusionem
sanguinis; Caelum triste. passionem xpi desig
nat; Tempestas rutilans. persecutionem ost; Caue
te a fermento phariseorum; id est a doctrina
eorum; Symon interpretatur oboediens. bar
id est filius iona; iona columbe columba spiritus sanctus est
Caro & sanguis non reuelauit tibi; Id est pater
tuus & mater tua non ostenderunt tibi
xpm sed pater meus qui in celis est; Porte
inferni. sunt pecca hominum; Claues
regni caelorum est potestas ligandi & sol
uendi; sicut in ostio clauis aperit & clau
dit. sic est ei data potestas soluendi per
penitentiam soluere per confessionem.

Claudetur impiis & non poenitentibus;
Sciens dns ihs que uentura erant illi in pas
sione & reuelat petro; et petrus ait; absit
a te dne & dns ad illum dix; uade post me;
Significauit & ipsum petrum quod crucifigend
eet. non sapis ea que di sunt; hoc de resurrec
tione sua dicebat; Sed et quae homines haec
temporalis uia; Abnegat seipsum qui ult
xpm sequi idest contempnat uoluntatem carnis;
Qui uoluerit animam suam saluam facere perdet
illam; hic anima pro uoluntate ponit. qui amat
proprias uoluntates animam perdet; qui perdide
rit animam suam inueniet eam; Idest qui ab
negat concupiscentias mundi inueniet
animam suam in regno dei; Commutationem
pro anima dat qui corpus suum cruciat ut ani
mam nutriat; Post dies autem sex idest post sexta
aetate mundi; Igitur in septimo requies
in xpo; Adsumpsit dns ihs petrum & ia
cobum & iohannem & ducit illos in montem
excelsum tabor; hic enim mira figuratio
fecit dns ihs; Quia petrum & iacobum & iohan
nem intellegitur tota aeccla quae congrega
tio omnium gentium; Mons ille thabor

qui in tēpt mons luminis. ē paradisus. ubi
gloriosus apparet dns in regno suo; Et splen
duit facies eī sicut sol. Id ē electi dī fulgebūt
sicut sol in conspectu eī; Et alio sensu uesti
mīta eī alba sicē nix. id ē congregatio omni
um populorum. Sicut uestimīta ex multis
pellib; fiunt. ita ex multitudine populi
struit ecta; Audiamⁿ quid subdit; appa
ruit moises & heliaᶳ cum eo. Moises
lex. helias ordo pphetarum; In alio sensu
moises & helias signif uenturos angelos & scōs ob
uiā xpo in aere. cum uenerit iudicii dies.
Alio sensu xps cum discipulis figurat uetus
testamtū cum nouo; Illa uera congregatio
illū sempitnū diem figurauit. In quo ue
nient angeli quos signif. helias uir castus
corpore & scā atq; angelica uita mortuus.
Uenient & pphete et & patriarchas quorū
figuram gestauit moises. Uenient &
omīs gentes terrae quas figuraliter apsti;
E nubs suscepit eum ab oculis eorum. Illum
ē quod p iudicium ut poena pcepta nonu
lebunt impii uidere xpm qui abs te non
bitserunt; Et uox audita ē dicente

petro. dne bonu e nob hic ee. si uis faciamus
hic tria tabernacula; hoc e tabernaculum trini
tatis & consummatio triu legum; uidens
u° petrus claritatem dni qualis uenturus est
iudicare ille qui uenerat primum saluare
& nesciens quid diceret. nisi faciam hic tria
tabercula; hoc e consummatio trium legu.
& caelestia gaudeat tu eo quem in trinitate
suscepit; Et dixit illis dns ihs nemini dixeri
tis uisione donec filius hominis a mortuis
resurgat; In uisione uo illa nemine uide
runt nisi solum ihm; Id est ut non dubitarent
discipuli cuius sermo illis dictu fuis&;
Sed firmi starent qd ipse ee& xps filius di qui
cum patre fulgebat in caelis. & cum aposts
conuersabat in terris; Nubs cithera id est
uetus testamentum. nubs candida id est pdicatio
sci euangelii; quia qd obscurum erat in ue
teri nunc claruit in nouo. Nubs pluuialis
est pdicatione apostolorum qui faciebant fru
tum poenitentiae pas passionem xpi. Cum ue
nisse& dns ihs ad tubas. Id est cum descendis
set ad terras. homo p uolutus est ordo p
phetarum quis sperabant xpm uentu
rum

& rogabant p̄secuace ̄ aeclesiā; Filius ei
liniaticus signif populum gentium ado
rantes idola. Cadet in igne ̄ id est in cupidita
tem saeculi mundi; & re bo in aquā id est in
luxuriā; Facta s̄t ista omnia sed habent
spiritalem intellectū; Non dubitent legen
tes ut audientes quia hoc sup̄fluū non ē qua
qualis fuit demoniacus iste. talis fuit
& mundus iste ante aduentum xp̄i;
Quales fuerunt. caeci. claudi. ut & iā mortui
talis fuit & mundus iste. quales legimus
uirtutes & magnalia. ut uirtutes in muto
claudo aut muto. ut mortuo. tales fac
tas ēe credite in uerso mundo; Si ha
bueritis fidem sicut granū sinapis
id est incorrupta & indiuisa quia gra
nū sinapis indiuisus ē & ipse signif
xp̄m. ut aeternā uitā; Si dixeritis mon
ti huic transi hinc & transiuit; Mons
xp̄s est. transit de iudeis. ad gentes;
Et aliter p multitudinē malitiae atq;
sup̄biae. mons diabolus ē. Tollite &
mittite in mare; Id est diabolum
in p̄fundum; quia potestas dicta est

apsti. hera dicare montem illu͂ & uir
tutes ei quest demoniacę. Dragma ē
census mundi; uade ad mare. id ē ad
gentes. mitte amū. id ē uerbum pdicatio
nis; piscē qui prim ascenderit in manum
id ē cornelium ex gentib; In ore ei inueni
es staterā; Id ē confessionē fidei et humi
tatis; Da eis p me & te; Id ē p me fidem
p te confessionem; Et aliter; hoc ē tributum
designat passionē xpi; Paruulus intrat
in regnum caelorum; non aetate paruulus
sed mente pura; Unde apst. ait; estote
paruuli malitiae. Si quis scandalizaue
rit unū de pusillis. id ē iniuriā siue cor
poralem siue aduersionē fidei. Qui sper
nit eū qui adnuntiat uerbū dī a maxi
mo usq; ad minimū non intrabit in
regnū caelorum; Et qui scandalizaue
rit suspendatur mola asinaria ad collū
ei & dimergat in pfundū maris; Mola
id ē cura siue circuitus huius seculi.
designat in collo ei. id ē in labore
huius seculi. & dimergat
in mare id ē in ma
licia sci.

Ovis que perierat errauit. hoc est huma
num genus; Pastor xps est. qui in montibus (vel quid)
nonaginta & nouem oues: Id est In caelis rele
quid ordines angelorum archangelorum
cherubim & seraphim & uenit in terris
propter unam ouem id est humanum genus & in
posuit super humerum suum; Ideo portan
do peccata hominum. Si peccauerit in te
frater tuus corripe illum inter te & ipsum
solum ut detectio (peccati) non fiat. & improperium
fratri non nascatur; Et si non te audierit
adhibe unum uel duos. Deinde dic ecclesiae.
Et si ecclesiae. & si ecclesiae [illegible] non audierit
sit tibi sicut ethnicus. id est gentilis & pu
blicanus; qui publice peccat sed peccato &
operatur; Si duo consenserint de omni
bus que fiunt super terram. id est caro & ani
ma; caro si consentit animae quae petit
accipit. Ideo adsimilatum est regnum
caelorum homini regi qui uoluit rationem
ponere cum seruis suis; Unus decem
milia talenta; decem milia
talenta est qui peccat in deo.
centum denarios est

qui peccat in fratri suo; Conseruet quire nun
tiant domino angeli sunt; Cum consummasset
dominus sermones istos. migrauit in galilea
quod intellegitur in fine mundi degentibus
ad iudeos. Relinquit homo patrem et ma
trem. et adiunxit uxori. et erunt duo in car
ne una; Qui reliquid patrem id est xpistum
in caelis. uenit in mundum. sic tamen relinquit
illum ut non deseruit eum. Matrem id est
sinagogam. adherebit uxori id est ecclesie.
erunt duo in carne una certe quia caput
xpistus est. membra corpus ecclesie. Uxor discce
dit a uiro; Id est cum discesserit aliquis a xpisto
coniungit se heresi; Bonus est xpistus deus et
alia creatura bona est. propterea quod ab eo fac
ta est. Sed quia uanitate carere non pos
sunt solus bonus est deus; Unde dicitur
Uerum tamen uniuersa uanitas. omnis
homo uiuens; Et uanitas uanitatum
dixit aeclesiastes. omnis homo uanitas; Et iterum
Ego dixi in excessu mentis meae
omnis homo mendax. Proinde nemo
bonus est nisi unus deus qui est aeternus
et incommutabilis;

Difficile diues intrabit inregnū caelo
Dehis dix̄ q̄ sub auaritia possident diui
tias mundi; uno modo foram̄ acus potest
ēē hierusalē p̄ quam cameli honerati
intrare nonpossit. Alio modo foram̄ acus
confessio fidei ut poenitentia ē. Tertio
modo passio xp̄i ē; Foram̄ cameli est po
pulus iudeor̄; qui a diuitiis degi proexier
Alio modo restes s̄t nauium; Inregeneratione
centuplū accipi&. Id ē cū uno uiro iusto
totus mundus subiectus ē. & omnis locus diui
tiarum ē. P̄ resurrectione erunt nouissi
mi primi. primus uener iudei facti s̄t nouis
simi. Populi gentium facti s̄t primi. sic de
petro & latrone. sic de infante & sene.
Simile ē regnū caelorū homini patri fami
lias. q̄ condux̄ operarios inuineā suam;
Pat̄ familias xp̄s ē; Primo mane initium
mundi; Operarii s̄t cultores mandatorum
dī; Uinea aecta intellegit̄; Inueteri testa
mto. uinea lex ē. siue sinagoga. Denario
diurno uita aeterna ē; Prima hora prima
aetas quiprima hora uenit. est abel;
qui tertia hora uenit. ē noe; In foro. id ē

in mundo; qui sexta hora uenit. ē abraham;
Nona uener̄t moises & dauid; circa undeci
mā aūt horā q uener̄. ē populum gentiū;
Alio modo signf mane infantiam. hora tertia
adulescentiā. hora sexta iuuentus. Nona
senectus. undecima uero signf decrepitatē.
quacūq; hora nominat homo correptus inge
nuerit. saluabit & accipi& denarium
sicut primi; Sero facto. hoc ē finis mundi;
Dns procuratori. ē dns pat; Procurator. ē xp̄s
qui murmurauer̄. s. iudei; ore humano
loquentis qui portauer̄ pondus diei & estus.
Id ē portantes legem & pphetas; Duo ceci
signf iudeos & gentes; hiericho. inp̄t
luna. qd ē defectio popli; iuxta uiā sedens.
hoc ē in psenti uita iuxta fidem. Transi
re ihm. hoc ē demum do p incarnationē.
Tubas inprimentes. signf cogitationes
hominū; Inprimentes orationem; Tran
sire humanitatē signf, quia dns n̄ tran
sit prim dum non stetit;
Cū appropinquasset hierosolimis. id ē cum
peruenisset in mundū; bethphage. inp̄t
domꝰ bucce. & maxille; mons oliueti inp̄t

monis triumphi luminum. id est refectio laboris
consolatio doloris; Noctem auer luminis;
Castellum quod contra uos est. id est hierosolima
qui contra legem euangelicam repugnabat.
Unde dictum est castellum contra; Asinam
est sinagogam ligatam per litteram legis; pullum
asine significat populum gentium nouum; Super illum
sedit dominus ihesus. qui adhuc nondum portauerat
sarcinam; Soluite et adducite ad me; hoc
dixit predicate illos. ut agant penitentiam et
conuertant ad me. hoc significat conuersionem
omnium gentium; Dominus his opus habet. hoc est
fideles populos; Sion interpretatur specula uite.
filie sion. est congregatio omnium fidelium
Strauerunt uestimenta sua. id est abiecerunt doc
trinas ueteres. ut acciperent nouas; Cedebant
ramos de arboribus. id est adtrahebant uerba
de uetera scriptura sicut dicebant bene
dictus qui uenit in nomine domini rex israhel; et
desuper eum sedere fecerunt. id est christum in
corde fidelium; In alio sensu, Ramos scis
sos significat sacra doctrina gentium; Turba
precedens iudeos significat. Turba sequens significat
gentes; Osanna ebraice. interpretatur in latinum

saluifica siue saluu(m) fac, osanna in excelsis.
salua me fac d(eu)s in excelsis; In alio sensu
sicut saluas angelos. saluifica genus humanu(m);
Intrauit d(omi)n(u)s ih(esu)s in templu(m) id hoc e(st) in eclam
& eiciat uendentes & ementes; hoc intelleg(itur)
ep(iscop)os q(ui) accipiunt p(ro)p(ter) honores dandos p(re)mia,
P(res)b(yte)ri uendunt sacrationes p(ro)p(ter) p(re)mia ipsos ab
hominib(us) d(e)s & s(un)t illis sicut scriptum e(st);
Anathema dicendi anathema recipiendi
Cathedrae doctrina. mensas nummulariae
mandata legis. columbas honores q(uo)s uen
dere non licet. Pueros clamantes in templo.
sig(nificat) sacerdotes psallentes in aecclesia;
B&hania int(er)p(re)tatur domus obedientiae
ubi mansit ih(esu)s sig(nificat) xp(istu)m manere in corde
obedientiu(m); Reuertens in ciuitate(m) .i. ost in primo
aduentu uenisse ad iudeos qui desinenti sisi
desertorum; Habebat homo arborem
fici plantata(m) in uinea quid uinea nisi
populus iudeoru(m). quid arbor fici nisi sina
goga; Iuxta uia(m) .i. iuxta litteram legis;
Nihil inuenit in ea nisi folia tantum, id e(st)
non inuenit fide(m) in iudeis nisi sup(er)sticiones
& doctrinas paternoru(m); Arefacta e(st) ficul
nea

ide ob tiposo corde iudeorum usque in finem.
Item de arbore fici plantata in uinea qui uenerum siccificauit & fructum non ferebat. ipsa iudeorum sinagoga significat. que prophete studentes atque frequentes commiserunt. ide predicationes domino seruare rogauerunt; Et ait si non fecerit fructum abscidat. ide si conuersi non fuerint sine remedio peribunt.
Tollite montem hunc ide xpm de iudeis mittite in mare. ide in corda credentium;
Homo qui habebat duos filios. xps est duo filii iudeis & gentes; et aliter homo dicitur; Duo filii adam & xps.
Et dixit illis; Ite operare in uineam meam Quis ex duobus fecit uoluntatem patris qui dixit eo & non ibit. aut qui non dixit & abiit est populus iudeorum; Qui dixit non eo & fecit est populus gentium per conuersionem fidei; & qui dixit eo & non ibit est populus iudeorum
Simile est regnum caelorum homini patri familias qui plantauit uineam; Pater familias dicitur uinea sinagoga sepis eius custodia angelorum; Torcular ide templum

sue in martyrio; turris significat doctrinā
Agricolę doctores legis; Cum autem tempus
fructuum appropinquasset. id est aduentus xpi.
Seruos suos. id est prophetę quos primum ceciderunt;
Est hieremias; quem occiderunt est esaias; quem
lapidauerunt. est naboth; & in nouo testamento
stephanus; Nouissime misit filium suum; id est xpm.
Uinea uero est populus iudeorum. custodes princi
pes eorum; at illi occiderunt heredem & eiecerunt
extra uineam; id est xpm de hierusalem in monte
caluarię. caluarię dicitur quia ibi decaluabantur
homines; hic uineam locauit aliis colonis. id est
apostoli qui reddiderunt ei fructum sempiternum;
Lapis scissus de monte sine manibus; xps scissus
est de iudeis sine actu; de matre sine semine;
De patre sine tempore; factus in capite anguli
coniungit duos parietes; id est nouum & uetus
testamentum; & iudeos & gentes; qui ceciderit
super lapidem istum confringetur; sicut gentes fece
runt per xpm de infidelitate ad fidem; confringentur
De superbia ad humilitatem; super quem uero ceciderit
lapis conteret eum; ostendit iudeos superstitiosos;
Simile est regnum cęlorum homini regi qui fe
cit nuptias filio suo; honorem regni est.

nuptie copulatio xpi et ecclesie · sicut eua
ex costa ade fabricata est · sic de latere xpi re
dempta est ecclesia ex uirginitate matris processit ad...
Ita et xps natus est ex uirgine maria misit ser
uos suos · id est patriarchas ; iterum misit a
lios seruos · id est prophetas ; prandium paratum
est scriptum sanctorum patrum uoceis ; id sunt martires
Abel · esaias · geremias · ut ceteri ; Altilia · id est
crassa ut saginata · Abierunt in uilla · id est in
cupiditate seculi · Alius in negociacione · id est in
mundum ; sicut apostolus dicit ; Nemo militans deo
inplicat se negociis secularibus, ut placeat ei
cui se probauit ; Reliqui uero tenuerunt seruos eius ;
O sunt impetu persecucionis ; At seruis suis ; id est
apostolis · Nuptie parate sunt · hoc est corda creden
cium · coniuncta xpo per amorem carnalis ;
Qui non sunt erunt digni in ecclesia sua ; Ite ad exitus
uiarum hoc est ad gentes ; congregauerunt bo
nos et malos · id est presentem ecclesiam ubi boni et
mali mixti sunt ; Intrauit rex ad discumbentes ;
Id est in iudicii die uenit ut uere conuenit popu
li · et reddet unicuique secundum opera sua ;
homo non habens uestem nupcialem ; id est bona
opera · ut possit esse ad nuptias · id est ad...
cetera di ;

Et ipsi p(er)s(e) impleant non habentes bona con-
scientia fidem & caritatem; que s(unt) cesaris.
Id est census mundi reddere mundo; que a(utem)
d(e)i d(e)o hoc est anima; Mulier que septem
uiros habuit est sinagoga; Septem uiri id est
ebraicum; defuncta mulier id est lex de-
functa transeundo de ueteri in nouum;
In resurrectione cuius erit de septem ac
si diceret qualis lex erit p(er) resurrectionem;
Ait illis ih(esu)s; In resurrectione non nubunt
sed s(unt) sicut angeli d(e)i in celo; id est p(er) resur-
rectionem legis n(ost)re in qua lex lege cus-
todiunt in(ter) n(ost)ri euangelis sine fine gaudebi(t);
Super cathedram moisi id est sup(er) doctrinam
ipsius sederunt scribe & pharisei; philac-
teria id est decem uerba legis in car-
tula scripta portabant pharisei in fron-
Dilatant philacteria; sermonis sua id est tin-
tinnabula pendentes in certis uestimentorum
ut at(ten)ti eorum recordatione haberent.
Inponunt in humeros suos onera gra-
uia & inportabilia; de his dix(it) q(ui) sedent
in cathedris seniorum; id est ep(iscop)i ut sacer-
dotes. & honus portare non possunt

nec soluere scripturas. nec digito id est nec
paruulum posse scriua rescripturas. nec prędi
catione habent nec opera; Hierusalem
hierusalem geminans. ostendit affectu doloris;
Sicut gallina congregat pullos suos sub a
las suas expansis pennis. ita & xps expandit
palmas in cruce ut congregaret iudeos sub
tegmine protectionis suae; Blandiendo con
gregat filios suos; Sicut in cantico deute
ronomii asserit extendit alas suas & ad
sumpsit eos & suscepit eos sup scapulas suas;
Non me uidebitis donec dicatis benedictus qui
uenit in nomine domini; ostendit quia in secundo
aduentu uidebit eum omnis caro; et plan
gent sup se omnes qui pupunxerunt eum; Non re
linquitur hic lapis sup lapidem; ostendit dispsione
iudeorum; Tunc scandalizabuntur multi.
ostendit quia p multitudinem psecutionis multi
negabant xpm. abominationem. id est. sta
tua ante xpm posita in templo. dissolatio
et consummatio. ostendit in iudea id est in confes
sione fidei; Fugiant ad montes. id est ad
doctrinam apostolo. qui sunt in tecto hoc est
in contemplatiua uita. [illegible] non descendant

9

in deserto idest in actiua uita; In agro idest
in predicatione euangelii; non tollat tuni
cam suam idest non reuertetur ad pristinam con
uersationem; Ue pregnantibus & nutrientibus
bus idest concupiscentibus res alienas t auris.
Nutrientibus hoc est mala opera perpetrantibus;
hieme hoc est persecutione. Sabbato ost fine
mundi. Ubi fuerit corpus illuc congrega
buntur aquile. corpus xpisti est. aquile anime
sanctorum. Ali tunc resurrectio unaqueque q.
anima suum corpus proprium suscipiuerit.
Per solem euangelii predicationem signi. per lunam
ostendit ecclesia. per stellas minores sancti predica
tores. Uirtutes caelorum hoc est ordo et ag
mina angelorum; apparebit signum in
celo hoc est crux xpisti. altius splendore. fusca
bit mundus. per turbam sonitus angelorum
Arbor fici est gens non credens. Ramus est
tener ost conuersationem iudeorum in futu
ro. Sicut ait apostolus cum plenitudo gentium
subintrauerit tunc omnis saluus fie
erunt duo in agro idest in predicatione euan
gelii siue in operatione. Unus adsumitur
qui complet predicationem in opere & unus

relinquet' cum de e abripere iustitiae uiola
haec e mundum. Quae molentes sig
eclam catholicam & hereticorum. Duo in
lecto. id e corpus & anima. et aliter
Id s inquid & e monachos. ut penitentes
o s & inde similit electi & reprobi; Simile
e regnu caelor u decem uirginib; haec
pars pro totu mundu ponit & p masculis
& feminis. Pars aecclesiae catholicae hic pocri
sin uidet. Accipientes lampadas suas
significat castigata quasi p igne corpo
ra sua munda & purgata recipiunt in
aeternu. Uirgines s e eo qd xpm non
negauer. et quinq; corporis sensus in
maculate custodier. uirgines corpore.
uirgines anime. Quinq; prudentes s
eo qd opera sua p regna celestia labo
rauerint; Quinq. stultes s qui de quin
q. corporis sensib; nec unu seruauer
indi; Sed ppt retributione seculi.
in laudes hominu uerterunt. et quia
semp quer testimoniu hominum
cum sint casta corpore & mte polluta;
Dormitare ante somno. languescere e

ante mortē; Dormit in morte quiescere
media nocte: id ē in heremo huius mundi
siue in securitate neglegentiae; Clamor fac
tus ē q̄a scriptura sēmp clamat quia xp̄s
uenturus ē; Exite obuiā ei; Id ē pparate
corda u̅r̅a ad rationē reddendā; et quia in illa
die omīs animae iustorum uolabt in aere
obuiā xp̄o & sic sēmp cum dn̄o erunt. et cū
uocat fideles ad regnū; fatuae excludunt
foras; et querunt oleū ac sibi dicant. & uos uidens
opera u̅r̅a qualia fiunt. et dicunt dn̄e dn̄e
aperi nob; & d̄ns dic̄ nescio uos id ē nescio
opera u̅r̅a bona; Sicut homo peregre pfi
ciscens uocauit seruos suos id ē doctores
Homo xp̄s ē peregre pfectus ē de mundo ad patrē
uocauit seruos suos; Id ē doctores; Dedit illis
bona sua; Id ē doctrinā euangelicam
Quinq̄ talenta id ē quinq̄ corporis sensus uisus
auditus odoratus gustus tactus; q̄d p con
suetudinē solebat mouere ad causas tran
sitorias conuertat ad aeternas; Sicut
dauid dictū ē. Auerte oculos meos ne
uideant uanitatē. et de auditu ait
Custodi aures tuas ne audias uerba blasphe
miae

I detrahentis. De odoratu dic̄ bonus
odor sum̄ dō in his qui pereunt. & in
his qui salui fiunt; De gustu dictum ē;
Nolite maledicere. sed magis benedicere
qui cōmunicat blasfemiae communi
c& p̄dicationi & confessione de
ta iudicat qui furabat. iam non fu
ret. sed magis labor& manib. ut habe
at unde tribuat indigentib;; Ideo sunt
decē talenta; Duo talenta. id ē intellg
tus & operatio; e talit duo testam̄ta
id ē uetus & nouū; q̄ hab& haec & im
plet exemplis & uerbis docet. saluat
semetipsum & alios; id ē sinstruit
hominē in eodem intellectu & in
eadem operatione ideo geminantur;
Unū talentū ē intellectū. absconsum
in terra; id ē q p̄dicationē euangelii
ppt terrenas lucras doc& ut is qui
nec uerbis p̄dicat. nec exemplis doc&
huius modi sapientia nihil ē. P mul
tū uero temporis; id ē in fine mun
di. uenit dn̄s seruorū illorum;
Metit ubi non seminauit; ē fidē

gentium ubi non fuit p̄dicatio doctorū;
T ollite talentum & date ei qui habet dec(em)
I d est ipsum intellectū quem celavit sub
terra. Id est sub cupiditate tollere eū
& p(er)dere a sensu suo & de terra inventum.
D ate ei qui hab& decem hoc est qui germi
navit in bono opere. quinq(ue) sensus sic
ait ap(osto)l(u)s. ipsi sibi sunt lex quo ostendunt
opus legis in cordib(us) suis; Qui hab&
dabitur ei. est qui hab& fidem & carita
tem. dabitur ei intellectus & operatio
Q ui autē non hab& & ip(su)m q(uo)d hab& aufe
retur ab eo; Id est fidē & caritatē &
operationē ipsa fides mori&ur in co
maiestatē. hoc est potestatē & hic populus
iudeorū significat; Oves suum populus
gentiū sive dicit credentes; Dextrū hoc est
prosperū sive rectum; sinistrū vero ad
versum sive poenale quia apud d(eu)m nihil
est sinistrū; Cum autem ess& ih(esu)s in bethan
iae hoc int(er)p(re)tatur in domo oboedien
tiae; hic domus p(ro) mundo ponitur;
L eprosus totum genus hominum significat;
Mulier vero figura ecclesiae; Alabas
trum

dicit ampulla · id est uas urgentium mixtio
pigmentarum; pistici martario marmoreo,
Sed alabastrum signif corpus hominum
baptismum; caput xpi dns pater est.
Recubiens idest sup caelum; pauperes semp
habebitis uobiscum; et dedisse pauperib.
dix quispiritali indigent doctrina
siue cibo corporali indigent. Me aut
non semp. idest corporali et secundum carnem
Joseph uenditus est a fratrib; ihs adiscipulo
Joseph missus est inputeum ihs missus est ad
infernum; Ioseph uenditus est inegiptum
xx argenteis. ut saturaret famem corporis;
xps uenditus est xxx argenteis ppeccatis
hominum & pfame fidei; Sicut scriptum
est inhieremia ppheta; Suspender
mercedem meam xxx argenteis quos
adpciatus sum ab eis; Et exinde quae
rebat oportunitatem. idest tempus con
gruum. pazima sinceritatem ueritatis ost
bibam illum uobiscum inregno patris mei;
uobiscum. idest in membris suis; inregno idest
in eccla; pcutiam pastorem. idest xpm.
disp gentoues; idest apos. p cedam uos in

galileā· signf̄· relictos iudeos habuit ad
gentes· Transeat a me calix iste; idē passio
dix hoc p parte carnis & ut non pateretur
agente sua; Gladiū uerbū diuinū ē siue
sps sci; amputata auricula; Idē amputatū
auditū iudeorum; Inmunditiā ex aure iu
deorū accepit· ut nr̄am Inmunditiam
purgaret· Flagella sustinuit ut nos de
flagellis liberaret; Sic adam extendit
in lignū uite· ita & iudei extenderunt pal
mas in xpm; p inde xps extendit palmas
in lignū crucis; P cantū galli est respectione
sps sci; Recordatus petrus media nox idest
p̄sensuta; Ioseph tradita ē uinculis salua
tor uinctus traditus ē a iudeis ut nr̄am uincu
la peccatorū solueret· Isaac portans sibi
lignū ad mortē· saluator portauit sibi
crucē ad passionē; Isaac aries liberat salua
torē· latro p uocat· Abraham In monte
offert filiū· Ds pat In monte golgotha offe
rebat xpm· illi uox dat ne filiū occidat·
xps ut de inferno mortuos reducat· Abra
hā fidem seruando filium obtulit· Ds pro
mundi labe filiū ponit; Abrahā p fidē accepit
gratiā

xps post mortem de inferno accepit p dam
pcio de xpo non dic& mittere in corbanan;
Corbona dicit ebraice. grece dicit gezophi
lacius siue diuiciae. latine dicitur diuiciarum
custodia; per effusionem sanguinis redemp
tus est genus humanum, per pciu sanguinis
emptus est ager in sepulturam peregrinorum;
Ductus in desertum. latro ductus e in infernum.
Aliter immolatum ostendit xpm p peccatis
hominum; Exuer iudei tunica. iudei
exuerunt xpm ost expoliatum xpm a fide
iudeorum; Indutum clamide coccinea
Ost effusione sanguinis ipsius siue martirii
Exuer eu clamide coccinea & induerunt
eu uestimentis suis. signf in fine mundi
conuersione iudeorum; Milites qui diuiser
uestimenta ei. tenent figuram euangelista
rum qui diuiserunt inter se doctrinam xpi.
P quattuor partes mundi; In excisione ueli
ost excisione regni iudeorum siue ad fide
xpi; Excissum e uelum ost ablata e
storia legis p reuelatione sps sci. Tercio
modo excissum e uelum. ost quia p ascen
sione xpi excissis caeli generi humano;

Sic sacerdos semel introiuit in sca scorum
ita & xps semel. cu corpore uictor ab in
feris ascendit ad celos & introiuit in sca
scorum que e regnu ipsius solus qui sedit
ad dexteram patris; Terra mota est gratia
di comota de iudeis ad gentes; Petre scis
sesse signif dura corda iudeoru scissa a fide
Monumenta apta est corda gentiu ad fidem;
P sindone munda. gratia baptismatorum
siue mortificatione esse signif. Monumentu
est eclam ex gentib; nouo scisso in petra id est q sa
n fuit pdicatu ubi ... gentib; excisso monumento
hoc e excissa duritia gentilitatis esse; Lapide
reuolutu ab ostio monumenti est duritiam
iudeor remotu. Vespere sabbati id e fine
mundi prima sabbati id e resurrectio; Reuo
lutu lapide signif duritia iudeoru conuersa
in futuro ad fide; P fulgore est terrorem
P candore uestimenti est consolatione resur
rectionis.. In galilea in monte eu uidebitis
est de populo iudeor conuersum ad gentes.
Explic expositio sci eug secdm .
INCIPIT SECDM MARC; Matheu
P parabulacum totu genus humanum
i signif

qui in lecto a quattuor portabatur; per lec-
tum corpus designat; Quattuor portan-
tes sunt quattuor elementa mundi. uel quat-
tuor ordines euangelistarum. siue quattuor
uirtutes animae; id est fortitudo iustitia
prudentia temperantia. Fortitudo pugna-
re contra uitia. Iustitia diligere dominum ex toto
corde & anima & mente & uirtute & proxi-
mum tuum sicut teipsum. prudentia preuidere
futura. temperantia est in omni re imponere
modum. mutauerunt tectum. id est storia legis
patefacientes; Submiserunt grabattum id est
mutata litera legis manifestum sensum euan-
gelii; proicientes in nauicula sibi deseruirent
hoc est media predicarent; Ascendit in montem.
signis ascensionem illius cum carne in caelum;
Tonans xpe. filii tonitrui. apostoli sunt; nubes
prophetae. pluuia uero predicatio diuina est.
homo qui seminauit est doctor; Semen quod se-
minauit est uerbum diuinum. Inter ea id est in cor-
da hominum. dormiente id est nescientem.
nocte est aduersitas. siue ignorantia intellegitur;
Per diem uero prosperitas siue scientia est; Ger-
men compunctionem cordis designat;

perbam fidem operum est; Per spicam intellegitur perfectio
operationis; Plenum frumentum in spica est consumma-
tio operum; Per falcem amputatio praesentis praesentis
uitae et consummatio saeculi significatur; Inde illa
tota uita [illegible] praesens intellegitur; Sero factum est
uespere mundi. Dimittens turbam iudaeorum
abiit in nauem id est in ecclesiam ex gentibus; Aliae na-
ues erant cum illo. [illegible] id est quasi diuer-
sae sectae hereticorum; Per procellam uenti
intellegitur persecutiones infidelium contra fide-
les; Fluctus mittebat ut impleretur nauis
significat persecutiones antichristi seu in fine suppe-
al negatio ueniat multis. Sed dilecti a deo per-
seuerant in fide Christi; Dormire Christum in pup-
pi est probationem fidelium et electorum;
In persecutione excitant eum in adiutorium sibi;
Facta est tranquillitas magna. Fiet hoc post persecu-
tionem antichristi et post resurrectionem;
Homo habens spiritum inmundum est [illegible];
Catenis disruptis est gentes praeuaricantes
legem naturae siue doctrinam philosophorum;
Similiter et iudaei disrumpentes litteram legis
siue prophetiam; Concidit se lapidibus est popu-
los gentium adorantes lapides; Misit dominus
ihs

binos discipulos ad predicandum. ostendit duo
testamenta ut eadem utrique predicantur,
Similiter et quod a ciuitas in minus duobus
non consistit. Per uirgam consolatio siue
disciplina intellegitur. ut ait apostolus,
Quid uultis in uirga ueniam ad uos. an in
spiritu mansuetudinis et consolationis.
Calciati sandalis propter tribus cau
sis. propter uenenos[a] serpentum. propter spinis
et propter frigore; calciatis pedibus ostendit muni
ti doctrina euangelii; propter spinas
Id est propter ligationem diuitiarum ut solli
citudinem saeculi; propter frigorem id est tepidi
tatem. ut paruam fidem; propter serpentem.
Id est propter doctrinam hereticae; Non duabus
tunicis. id est non duplam. ut dubiam
mentem. Iterum non dubitem inter fidem
et infidelitatem; Aliter non duplam
fiduciam in nouo testamento aut in
uetere. sed sit fides firma in solo deo;
Similiter non sicut simulatores quid
quid dicunt non faciunt. et quod ex
terius uident dei operatores esse. intus
ab omnibus laudes querunt; non ita

faciatis; Herod tenet figurã diaboli.
p cenã quã non subsequet' p̄tio cõsumma
tio diaboli. Intel. qui ueniente in xp̄o cõsum
mationẽ suã uidebit; Hora iam p̄terit;
Unde ait transierunt uetera. & ecce
facta. facta sunt noua; Id ē transiuit q̄d
stonali die. & renouando facta sunt noua;
Per centenos intellegit p̄fectus numerus;
per quinquagenos intellegitur remissio
peccatorum; Sero factum ē finis mundi;
Calcauit ds amaritudinẽ secli. discipuli
erant in naue. uoluit p̄terire; Id ē temp
tando illos; ut eu se uideret homo quo
motus in p̄secutione in uio cẽ dni &
ipsi p̄pe sicut illis fuit; Genesar
interp̄t porta apta. Ingressus in domum
hoc ē in mundum. neminẽ uoluit scire;
Decapolim. ē decẽ ciuitates. signif decẽ
uerba legis p̄cepti; Surdum & mutum
ē totum genus humanum. Surdum
erat q̄a non audiebat mandata dī
nec dicere ualebat; ut ait p̄pheta;
Audiã quid loq'tur in me dns ds; Mutum
q̄a con fessione laudis dō reddere non
ualebat

& confessione fidei non habebat ut ait

Confitebor tibi dne in toto corde meo; Edu

cente eū est in remotū locū quia in secre

to cognoscet omis homo cecitatē peccatorē

suarum; Misit digitos suos in auriculas.

Hoc ē misit spm scm in aures cordis ei; Ex pu

ens tetigit linguā ei; Id ē adaperuit os

ei in confessione fidei; Suspiciens in celū

est ut omis laudes dō referant; Ingemuit hoc

ē p peccatis generis humani que in mundo

imminebat; Aliter ut exemplū nob osten

deret qualit cū gemitu & supplicatio

ne rogem dnm; Qui de longe uenerunt

signt gentes; Unū panē secū in manū detu

lerunt; Id ē xpm; Discensio xpi demon

te hoc ē discensio ei de celis; Scribas con

quirentes cū discipulis; Hic discipuli te

nent figurā hordinis pphetarū ut patri

archarū; Turbe inquirentes abeis ad

uentū xpi est quod legē turba ppheti

tis ut patriarchis conquirebant.

Salutabant eū hoc salutem p humilita

tem intellegit; homo qui adduxit filiū suū

tenet figurā ordinis pphetarum t pa

triarcharū; Filius eius. totum genus huma
nū signif; per pruinā. superbia intellegit.
Per fervorem dencium. iracundiā signif; pa
rescere avariciā design; Discepuli non potue
runt curare; hic discepuli figuram tenent pa
triarcharum ut prophetarum; certe neque
patriarche neque prophete potuerunt genus
humanum salvare. nisi venerit xps suo san
guine redemisset; Vtait propheta; frater
non redemit redimet homo; frater. id est mo
ises. redimere non potuit per legem populum;
Redemit xps qui est ds et homo. a prima aetate
generis humani; Dixit pater infantis. credo
adiuva incredulitatē meam; Intellegis hoc.
dixit fide est fide tua. auge multum; Discer
pens eum significat quia quando se videt diabolus
exasurum de terra infirmē mundi;
Tunc plus sevit et dat illi potestas ut faciat
quam multi per electos dī. sive de uno
quoque homine; cum se videt per confessionem
et penitenciā expelli; tunc contra illos plus
suscitat vicia et crudelissimas inpugnatio
nes. et maxime sevit factus est velut mor
tuus. hic exempli est. purgatum

hominē. idē p confessionē fidei & peniten
tiā mortificat semetipsū. ut ait apls.
mortificate membra que sͭ sup t̄rā; hic
uidetur duo miracula fecisse ihs;
A demonio curauit & quasi mortuum
suscitauit; Suscitauit genꝰ humanū
de morte peccatorū & liberauit a demo
nio seruitutis; P molā cuius secti designat
p asinā mundicia peccatorū; Mergere
in mare idē humiliare se in secto p peniten
tiā ut perire in pprio peccato; quia meli
us ē q̄ p peccato solum penas sustinere quā
ualius a regno di turbā. puer meus intelleg
cordat serpentem tertia. semp comedit
illū idē conscientia sua comedit illū in poe
na; Quare hoc. quia disputatum
habuit non emendauit. P oculū conscien
tia cordis intelleg. omnis enī igne salietur
P ignē accensionē sps sci intellegit. Condita
ē q̄d dicit. sa omīs corpus deperit deperit
sine sale; Ita & omnis homo sine scientia
p... habeatis sal in uobis. Quecūq; peten
tis credentes in oratione fiet uobis; Quomodo
sic dns scs paulus dic; Ter rogaui dnm

per stimulo & non recessit a me; Diabolus pe
tiit temptare iob & permisit ei ut temptaret; Pau
lus non est auditus ut per ipsum stimulum coro
naretur; Diabolus exauditus est similiter ut per
ei temptationes iob coronaretur; Proinde ait
apostolus; Nescimus quid oremus nisi spiritus qui interpel
lat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Mons
tra dicuntur a demonstrando quod aliquid
significando demonstrat. ostendat. ab ostenden
do dicta est; postendendum prodigia quod porro dicat
id est futura predicant; Primo die azimo
rum quem ante sabbatum. id est dies iouis.
Azima sinceritatis facta est ecclesia; Transi
tus tribus modis dicitur; Id est de mundo ad pa
trem. de iudeis ad gentes. et de infidelitate
ad fidem. de morte ad uitam; Homo langue
nam aque baiolans tenet figuram apostolorum
siue successorum ac babtizatorum per quos
babtismum efficitur; Languena significat bab
tismum trinitatis; Dominus domus Christus est
domus ecclesia; Pascha manducare cum discipu
lis. ostendit se passurum cum discipulis a iudeis
alterum manducat in membris suis que est ecclesia.
Cenaculum altiorem uitam intellegitur

P̄stratū magnū ap̄li tudo eccl̄e ost; Agnū
immaculatū ī egypto· ostē xp̄m immolatum;
In nouo testamento mysteriū corporis & sangui
nis p̄ quod uetus sacrificiū iudeo͞r recessit· hoc ē
sanguis hircorū & taurorū; Hanc nr̄m sacrifi
ciū qd nouū dicit̄ in tēpore melchisedech· obla
tū ē reuertente abrahā de cede; p̄ quid sin
gillatim īprobat· ost ut nullus confidat in
conscientiā suā; Adulescens relicto sindo
fugit
ne nudus abiit· signif relicta malitia iudeorū
nudus fugit· signif qd ap̄li nudi a supstitioni
b; iudeorū ut ad inuentionib; illorū abier
ad gentes· Calefaciebat se petrus ad ignē·
signif tepiditatē ap̄lorū· ut negationē suam
atq; infidelitatē iudeorū; Crudelitatis fili
ū hominis· sedentē a dextris uirtutis; hic
ex parte ponit· q audi illi stephanus uidit
illū & paulus in uia quando p̄stratus ē; uide
runt illū & alii sic plures; pilatus in p̄t os malle
atoris· q̄ formatur non formati· Sic & p̄secuto
res sᵽ· ineuntā animas restorit ad regnū celo͞r·
sed ipsi informes a gratia dī remanent; Sp̄i
nea corona in se suscepit xp̄s nr̄e ut spinas
peccatorum nr̄a abluere; Unde dictū est·

spinas & tribulos germinabit tibi; Tertia hora
dicit quod crucifixissent ihesum. hoc est eadem hora
iudicauerunt ut crucifigeretur; Nam in sexta
hora xpistus eleuatus est in crucem; per quid dicit;
Deus meus deus meus ut quid me dereliquisti. ostendit hoc dix
isse ex parte carnis; non a secundum diuinitatem
non reliquid cuius diuinitas est potestatis; Reliquid
carnem filii ad horam in passionem ut proprium filii
uel nos adoptiuos filios plurimos haberet;
Sic spongia cauernas plenas habebat aceto
ita & iudei pleni erant superstitionibus; & acer
uas doctrinas in se habentes; Joseph ab ari
mathia tenet figuram primitiue ecclesie. siue gra
tia habitantem; Inuolutum corpus ihesu sindo
ne nouo, hoc est circumdatum ihesum in fide ecclesie & re
nouationem regenerationis; Per monumentum & sindo
nem intellegitur altare. in quo corpus xpisti ponitur,
Aliter intellegitur ecclesia ex gentibus que recipit xpistum
in cordibus suis; Siue manducando corpus il
lius & sumendo sanguinem eius; & taliter petra xpistus
est. monumentum sectum in petra intellegitur ecclesia
edificata de latere xpisti; Aduolutum lapidem ab hostio
monumenti. ostendit absconso xpisto in lege & prophe
tis & reuolutum lapidem. ostendit aperta historiam

legas. xpo reuelato in nouo testamento; Dicit
angelus mulieribus; ihm quaeritis non est hic. ost
non esse apud iudeos sed apud gentes. Ite dicite
discipulis eius & petro. eo quod petrum nominat
post negationem ut non desperaret. Et aliter propter
principatum apostolatus; Maria illa de qua eie
cit xps septem demonia; Intellegitur tota uita illi
us inquinata quae per septem dies uoluitur. Praedica
te euangelium omni creaturae. id est omni homi
ni qui habet partem cum omni creatura; Euan
gelis intellegere et discernere. cum iumentis ui
dere & sentire. cum arboribus uiuere. lignum
uiuit ex uiriditate & homo per iuuentute
cum lapidibus esse quasi lapides. Sunt & homines
credentes; Signa haec sequentur. demonia eici
ent. siue spiritaliter. siue corporaliter; Linguis
nouis loquentur. siue diuersis linguis siue no
ua lingua praedicatio sancti euangelii; Serpen
tes tollent; Siue de ueneno serpentino siue
de doctrina hereticorum. & si mortiferum bibe
rint non eos nocebit. aut doctrina heretica
aut ueneni mortale; Super egrotos manus in
ponent siue corporis siue animae. Filiae
sion. id est plebs sancta; Quid est quod tantum tacitum

apparuer angeli sed non legit quod in albis
uestib; apparuissent; De ascensione autem dni
in actib; aplorum. uidentib; illis eleuatus est
& nubes suscepit eum ab oculis eorum; cumq: in
tuerentur in caelum euntem illum. ecce duo uiri [steterunt] in al
bis uestib; In uestib; autem albis gaudium & sol
lemnitas mentis ost. qui de autem qd nato dno
in albis uestib; apparuer angeli; Idem mys
terium istud. quod nascente dno uidebatur diui
nitas humiliata; Ascendente uero dno hu
militas exaltata; Albe [enim] uestes exaltationi
magis congruit quam humilitati. In adsump
tione ei angeli in albis uestib; uideri debue
runt. quia qui in natiuitate sua apparuit deus
humilis. in ascensione ostensus est homo sublimis;
Sed querendum nob. cur xps patri & filio coaeternus
in igne apparuit quare in igne siue & linguis;
Cur aliquando in columba aliquando uero
in igne monstratur. cur super uenientem [gentium] filium dei appa
ruit in columbae specie: & super discipulos dno
in igne; uides quia nec filius in igne. nec super
discipulos in columba sed paratum idem ut
cognosceret & iohannes quia ipse [sit] sit deus & ho
mo. Filius dei altissimi semperque sps corpo
raliter ueluti adulta

speciae aduen[it]. P hos sup discipulos in ig
nis specie: ut sciant omnes quia ds incorpore
us atq; inuisibilis (subsist) ignis e qui contin& omnia.
& testante paulo & dicente: dns nr ignis consu
sumens e; Ds enim ignis dicit qa p hunc pecca
toru rubigo consumit; De hoc ueritas dicit.
Igne ueni mittere sup terra & quid uolo nisi
ut ardeat; Terra enim uocate st. & p infimas
cogitationes congerent a malignis spiritib;
conculcant; Sed igne dns in terra cu flatu sci
sps carnaliu corda & ardet a carnalis uo
luptat frigore relinquid concupiscentias
secli & incendit ad amore di; Bene ergo
in igne apparuit sps quia omne cor qd repl&
excutit frigore & hoc in desiderio sue aeterni
tatis accendit; In igneis aut linguis cu uerbo;
uerbu quippe patris filius e quia unius e sps &
uerbi substantia; Iste monstrat in lingua
ut certe qa p linguam pcedit uerbu; In linguis
apparuit sps quia sco spu tangit di uerbu
non uale& quia sci sps lingua hab&; ut cer
te in linguis igneis apparuit sps quia omnes
quos repleuerit ardentes parit & loquen
tes fac; Linguas igneas doctores habent

qui cū dō amando p̄dicant corda inflammant;
de isto spū scriptū ē in iob; sp̄s eius ornauit caelos;
ornamenta enī cęlor̄ sunt uirtutes p̄dicantium
quę uidelic& ornamenta paulus enumerat dicens;
Alii (alio) dat̄ p sp̄m sermo sapientię secundum eundē
sp̄m; alii fides in eodē spū; alii gratia sanitatū
Alii pphetia; alii discretio spirituū; Alii genera
linguarū; Alii interp̄r&atio sermonū; hęc
omīa operat̄ unus atq; idē sp̄s diuidens singulis
p ut uult; quot s̄ ergo bona p̄dicantiū tot s̄
ornamenta caelor̄; hinc scriptū ē in psalmo; uer-
bo dn̄i caeli firmati s̄; Uerbū dn̄i filius ē pa-
tris; Sed eosdem cęlos uidelic& sc̄s apostol
dic̄ & ita simul trinitas ostendit' operatę
repente de sc̄o spū diuinitatę atque ungit
Spū oris ei omnis uirtus eor̄; Caelor̄ igit̄ uir-
tutes de spū sc̄o sublatę s̄; quia mundi huius
potestatib; contraire non p̄sumerent. nisi
eos sc̄i sp̄s fortitudo solidass&; Quē ergo
marcus sedentē uidit; Stephanus stantem;
qui sedet igit̄ redemptor nr̄ ad sūptus ē in cęlo
& nunc omīa iudicat & ad extremū omnium iu-
dex uenit; hunc p adsūptionē marcus sede-
re discreuit; q a p adsūptionis suę gl̄a

iudex in fine uidet; Stephanus uero in labore
certaminis positus stantem uidit quem ad
iutorem habuit. quia et iste intra persecutorum
infidelitatem uincere & pro illo de caelo illius gra
tia pugnauit; Uidit dominus cuius ignis est in sion
& caminus in hierusalem. plus est autem caminus quam
qua ignis. quia ignem esse & paruus potest. fascior[salitur]
flammas succendi; Sion uero speculatio. hie
rusalem autem uisio pacis dicitur. pacem uero nostram
hinc interim speculamur. et illic per modum plene
uideamus. ex amore ergo domini sion ignis est. hie
rusalem caminus quia hic amoris ei flamma est;
Aliquatenus ubi de illo aliquid contemplamur
sed ibi plene ardebimus. ubi plene uidemus quod
amamus; Dissoluit dominus linguam maris egipti.
scientia doctrina securis est; bene autem mare
egipto comparabitur qui peccati obscuritatem
fuscabit; Linguam ergo maris egipti dominus dis
soluit. quia huius mundi falsa sapientia per car
nem se ostendum destruxerit; Qui non diligit me
sermones meos non seruat; et sermonem
quem audistis non est meus sed eius qui misit me patris;
Scriptum est. Uerum quia ipse est qui legitur unigeni
tus filius uerbum patris est; Et ideo ser mo

quod loquitur non est filii sed patris; Haec lo-
quutus sum ubi apud uos manens; quando non
manens apud eos; quia ascensurus caelum per maiestatem;
Ecce enim uobiscum sum omnibus diebus usque ad con-
summationem saeculi; Sed uerbum incarnatum manet
et recedit; Recedit corpore; manet diuinitate;
Apud eos; ergo et mansisse perhibetur; quia qui
inuisibili potestate semper eos praesens erat; corpora-
li uisione recedebat. In regnorum libro cognos-
cimus quod helias sit raptus in caelum. sed aliud est
aerium. aliud aethereum. Caelum est enim aerium
terrae proximum; unde et aues caeli dicimus; quia
eas uolitare in aere uidemus. In caelum aethe-
rium helias sublatus est. ut in secretam quandam
terrae regionem repente duceretur. ubi in
magna iam carnis et spiritus quiete uiueret
quousque in fine mundi redeat et mortis
debitum soluat. Ille enim mortem distulit
non euasit; Redemptor autem noster quia non distulit
superauit eam; sed resurgendo consumpsit
et resurrectionis gloriae suae ostendendo de-
clarauit; Notandum quoque est quod helias
in curru ascendisse legitur. ut uidelicet
aperte monstraretur quia homo purus adiuto-
rio egebat alieno

Per angelus quippe illa facta et ostensa sunt adiu
uita; et quia nec ad caelum quidem aerium
ipse ascendere poterat. quem naturae suae
infirmitas grauabat; Redemptor autem
non curru. non ab angelis subleuatus legitur
quia qui fecerat omnia nimirum super omnia sua uir
tute ferebatur; Illuc enim reuertebatur ubi erat.
et inde redibat ubi remanebat. quia per hu
militatem ascenderat in caelum; per humilitatem
suam et terram pariter continebat et caelum.
Sicut autem ioseph uenditus est a fratribus; uendi
tionem redemptoris figurauit; Sic enoch
translatus ad caelum aerium et elias subleua
tus ascensionem dominicam designauit; De ascensio
ne ergo christus praenuntios et testes habuit. unum
ante legem et alterum sub lege: ut quandoque
ueniret et ipse qui ueraciter caelos penetrare
potuisset; Unde et ipse ordo in eorum quoque
utrorumque subleuatione per quaedam incre
menta distinguitur; Nam enoch translatus
helias uero ad caelum subuectus esse memo
ratur; ut inueniret postmodum qui nec transla
tus nec subuectus caelum aetherium
sed sua uirtute penetraret; Nam enoch

qui idē uxorē & filios habuit; Helias uō
neq; uxorē neq; filios habuisse legitur.
Pensate ergo quomodo p innocentia creue
rit mundicia scītatis. qd & p transla
tos famulos & p ascendentes dni p sonā pa
tientes. est translatus namq; ē enoch p coitum
gentium. & p coitu generans. adsumptus
uō ē elias neq; p coitu generans. neq; p coitu
generatus; Beati pauperes spū quō ip
sorū ē regnū caelorū; Pauperes spū st
humiles & timētes dm; idē obedientes
inflantē spm. quia initiū sapientiae ti
mor dni ē; Initiū uō omis peccati supbia
ē; uulgus & iā magnus sps insupbia habe
re dicunt; Sps & iā uentus uocatur
idē latos sermones. beati mites quō ipsi
possidebt trā; Illā [credo] terrā de qua p psal
mistā dicit. Spes mea es tu portio mea
in terra uiuentiū. mites autē st qui inla
tas sibi iniurias sustinent. & non resis
tunt malo. sed uincunt in bono malū
Inmites uō supbi. mites uō illi
qui supbos portant. beati
lugentes. idē qui pecca
ta sua lugent

& quę eis quę in hoc mundo care amplectabantur
amittunt; Beati qui esuriunt & sitiunt
iustitiam quia ipsi saturabuntur; Iam istos
amatores dicit ueri & inconcussi boni. Illo
ergo cibo saturabuntur de quo ipse dominus dicit
Meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei
quod est iustitia. & aqua de qua quisquis biberit
fiet in eo fons aquę salientis in uitam ęternam; beati
misericordes quia ipsi misericordiam quoniam ipsorum
miserebitur deus; Beatos esse dicit qui subueniunt
miseris. quoniam eis ita rependitur ut de miseria
liberentur. Beati mundo corde quoniam ipsi deum
uidebunt; hoc enim mundum cor quod est simplex
cor. & quemadmodum lumen uidere non potest nisi
oculis mundis; Ita nec deus uidetur nisi mun
dum sit illud quo uideri potest. beati pacifi
ci quoniam filii dei uocabuntur; Utique filii simili
tudinem patris habere debent; Pacifici autem
in semetipsis sunt qui omnes animę suę motus
componentes. & subicientes rationi id est
menti & spiritui carnalesque concupiscentias
habentes edomitas fiunt
regnum dei. neque imperare
inferioribus potest nisi

ipse superiore subiciat; Et haec est pax quae
datur in terra: pax hominibus bonae voluntatis;
Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quia
ipsorum est regnum caelorum; Sunt omnes istae octo
sententiae omnibus pertinentes; In prima et oc
taua sententia nominatum est regnum caelorum
Est autem iiii rectum consilium ut quis se a potentiore adiu
uari uelit. adiuuet et infirmiorem. In quo est ipse
potentior. Numerare possumus de hinc sep
tem capitula sicut in apostolo legitur; quis nos separa
uit a caritate Christi: tribulatio: an angustia:
an persecutio: an fames: an nuditas: an periculum:
an gladius. Sicut scriptum est; ... Septem sunt ergo
istae quae positae sunt; Non octaua clarificat et quod
perfectum est demonstrat; Videt ergo in illa etiam
septiformis operatio spiritus sancti: De quo Esaias loquitur
Incipit a sapientia et desinet ad timorem dei; Saluum est
sapientiae timor dei. Accipe gradus ascendentes
numero. I timorem dei. II pietas. III scientia. IIII for
titudo. V consilium. VI intellectus. VII sapientia.
VIII timor dei; beati pauperes spiritu. id est non inflati non superbi.
sicut apostolus dicit; Noli altum sapere sed time; Id est noli
extolli in superstitionem. Explicit secundum Marcum:
Incipit secundum Lucam;

Simile ē regnū caelo fermto qd acceptū mul
er abscondit in farina; Mulier ppē filiorū
creationē ęclā signif; Fermentum. id ē doctrina
abscondit ea in farina. id ē in populo nume
roso; Sata tria signif trinitatem; homo
qui habebat centum oues. si errauerit ex illis
una nonne dimittit nonaginta nouē in deser
to & uadit ad eā quae errauit. xp̄m signif.
qui relictis innumerosis milib; angelorū des
cendit ad terrā ut genꝰ humanū eriperet
ab errore. Homo quidam habuit duos fili
os & dixit ille iunior; Da mihi portionē sub
stantiae quae me contingit; hic pater dś ē;
Duo filii adā. & xp̄s. Adā tulit paradisum
in portionē patrimonii; quo accepto p inobe
dientiā pdidit. habiit in longinquā regionem,
Hoc ē in saeclm. ubi famis ē facta. id ē uerbi diuini
Cupiebat se de siliquis saturare quas porci man
ducabant. id ē secularium ciborū, qd ta
penitens ad patrē reuersus ē. signif gentes qui
adę figurā habent. Occurrit ei pat̄ occidit
uitulū saginatū. id ē xp̄m; Parauit prim
chū. id ē fidem et inmortalitatē; Dedit ei
anulū; Et aqua ad pandū nisi aeternā uitā

Quã sicut anulus conclusus ita ẽ sine fine
& uirga in manu in manu id est munimen doctrinę
& tibię ita canebant tibię in psalterio. i. de duo
testamenta uetus & nouum; et in situm duo
cherubim; p calciamenta uestigia munimentis;
p quib; lapsum diaboli non timeat; ut ait apos.
calciati pedes in praeparatione euangelii pacis;
Ad xpm pater ait. tu mecum semper fuisti & omnia mea
tua sunt; Diues qui habebat uilicum siue dispen
satorem; Diues dominus omnipotens est uilicus t dispensator
paulus apostolus est. qui ad pedes gamalihel sacras
literas didicit legem dni susceperat ad dispensan
dum; cum accepisset credentes in xpo persequi
& omnem domum suam dispensaret sub sancti
onem; dictum est ei; saule saule quid me persequa
ris; durum est tibi contra stimulum calcitrare;
Dixit ergo in corde suo; quid faciam quia ma
gister fui & uilicus. cogor esse discipulus
ananię & operarius gentibus. Haec dicit
quando ei dictum est ire ad ananiam et
baptizare. et dixit. fodere non ualeo
mendicare erubesco ac si diceret & con
spicio ueterem legem esse distructam;
qua lex & prophetę usque ad iohannem.

habitu[illegible] fuerant quomodo de iniquitate [illegible]
Facit igitur quod dicitur. utile esse cognosco ut cum
perditus fuero de vilicatione mea recipiant
me in domos suas. Igitur ad [illegible] habit
aturus fuisset coepit eos quibus prius legem
veterem praedicavit nova docere.
Dicebat enim veterem ammonitionem [illegible],
Vocavit itaque de pluribus debitoribus,
primus qui debebat centum cados olei, id est con
gregatio gentium q[illegible]
[illegible] fecit eos scribi quinquaginta [illegible]
[illegible] id est paenitentiam agere qui sine
lege peccaverunt. Ac si esset ipsa parabola
consimilis [illegible] cum illis qui debebant
denarios quingentos, alter L. et utrosque sicut
intellegitur fuisse. unde [illegible] gentes,
Igitur vocavit illum qui debebat centum
[illegible] numerum, ait accipe litteras
tuas [illegible] scribe LXXX id est populi
iudaeorum qui [illegible] in lege [illegible]
[illegible] debito [illegible] Quia gravior est
veteralis quam nova fecit eos novam et
[illegible] Minuendo veterem [illegible]
[illegible] decem [illegible] facerent LXX

I de credere in dn̄o resurrectionē. que octauę
die numero continetur & de octo decadis
complerēt. ut de sabbato mentiret ad pri
ma sabbati; ob hanc causa a dn̄o con lau
dat qd bene fecisset & qd legis austeritate
mutasset; Ideo uocatur uilicus iniquita
tis. qui lic& bene offerebat non tamen
bene diuidebat; credens quidē in patrē.
sed filiū p̄sequens; habens dn̄m omnipo
tem. sed sc̄m spm̄ negans; Considerate
quā prudens . . & fortis adq; fidelis
paulus ad defendēdū ueterem legem.
Tantū igitur & ad alterā fidelis & pru
dens fuit usq; ad mortem defendendā
nouā legē plus quā ceteri ap̄li. qui fide
lis ē in minimis. id ē in carnalib; & in
multis fidelis erit; hoc in spiritalibus;
Qui aūt in paruo iniquus ē. & in multis
iniquus erit. Si aūt carnales diuitias que
labunt bene non dispensauerit. aeternas
diuitias & celestes doctrinas quis credit ub;
Aliene sint diuitiae mundi aūt. quia qui
amat pecuniā dm̄ amare non potest.
Secundum ē qd illā sententiā dic epis po
sue.

et quomodo uilicus d(omi)no suo fraude(m) fecit
ut haberet p(er) ea unde uiueret. ita ep(iscopu)s locum
poenitentiae reseruare. non non peccatores
exterminare; quia scriptu(m) e(st). nolo mortem
peccatoris. sed ut conuertatur & uiuat. Iudex
q(ui)da(m) erat in ciuitate: hoc e(st) pilatus erat in
fecto. qui nec d(eu)m timens nec homine(m) reuerens.
I(d est) de xp(istu)m q(ui) & d(eu)s erat & homo; Uidua quoque
da(m) rogabat eu(m) dicens. uindica me de aduersario
meo; uidua illa sinagoga signif(icat). aduersa
rius ei xp(istu)s erat; pilatus nolebat quia certe
multo temp(o)re rogatus fuit ut interficeret
xp(istu)m; sed nolebat dic(en)s. quid enim mali fecit;
P(ost) haec aut(em) dix(it) intra se; si et d(eu)m non timeo nec
homine(m) reuereor. quid molesta e(st) mihi haec
uidua. uindicabo illa(m); figurat noluit illu(m)
p(er)dere. at iudei dicebant; Barabban seruare
et hunc p(er)dere; at ille lauit manus dix(it); Innocens
ego sum a sanguine iusti huius uos uideritis; Za
cheus statura pusillus erat similiter & fide. ascendit
in arbore(m) ut uideret xp(istu)m. id e(st) credidit in eu(m)
qui in cruci figendus erat; Dimidiu(m) bonoru(m) suoru(m)
pauperib(us) dedit. dimidiu(m) reseruauit ut qua
druplu(m) redderet illoru(m) q(uo)d male tulerat.

Non enim ad mensuram dat deus spiritum. hoc de filio proprio dicit
in quo plenitudo est divinitatis; Nam homines
secundum mensuram accipiunt gratiam spiritus sancti;

EXPLICIT EXPOS SECD LUC; INCIPIT

In principio erat verbum. In principio SECD IOHN
omnia in ipso inchoavit sive finivit. Verbum
patris filius est. apud deum. quia filius apud
patrem semper est. deus erat verbum; Deus erat filius.
Hoc erat in principio apud deum filius erat in cre
atione creaturę apud patrem; omnia per ipsum
facta sunt. sive in celis sive que in terra sunt. Sine
ipso factum est nihil. hoc est idolum; quod est in eo
vita erat. hoc est quia illi omnia ante quam fierent viverent.
Vita erat lux hominum. Lux et vita hominum
christus est; Lux in tenebris lucet. hoc est christus in popu
lo iudeorum per legem moysi et prophetas; Iudei eum
non cognoverunt; erat lux vera que inluminat
omnem hominem venientem in hunc mundum.
Lux christus est. inluminat nascendo vel nutriendo
sive veniendo ad gratiam baptismi. spiritus sancti in
luminat scientiam; In mundo erat cor
poraliter; mundus eum non cognovit. id est popu
lus iudeorum pars aliqua et pars aliqua cog
novit. In sua venit. hoc est in gentem suam secundum
carnem

sui eum non cognouerunt. id est populus iudeorum;
Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem
filios dei fieri. per fidem ex deo nati sunt. id est per renouationem
babtismi. et gratia spiritus sancti. Verbum caro factum
est et habitabit in nobis. id est per adsumptionem car-
nis. Vidimus gloriam eius quasi unigeniti a patre.
Id est per transfigurationem et resurrectionem illius.
Dixit enim iohannes ad turbas qui post me uenit qui ante
me factus est. ostendit christum secundum natiuitatem carnis
Iohannem; Vel christus ante saecula et per ipsum facta sunt omnia
in caelo et in terra; Et prior me erat et de plenitu-
dine eius nos omnes accepimus. id est nascendo siue uiu-
endo et gratiam pro gratia; Id est pro gratia ueteris
testamenti accepimus noui testamenti; Iterum fi-
dem et caritatem pro plenitudine legis prophetiae. Tertio
modo pro gratia babtismi accepimus gratiam aeternam; quar-
to modo per praesentem uitam bene agendo accepimus
uitam aeternam; Filius dei est in sinu patris. id est in cor-
de patris siue in secreto. Confessus est iohannes
non esse se christum; Vel non negauit se esse praecursorem
christi. Altera die uidit iohannes christum uenientem
et dixit de eo. ecce agnus dei ecce qui tollit peccata
mundi; Videlicet ista quae prophetae praedixerunt ipse digito
ostendit. In primo ergo praedicatoris et ostensorem

49

et prophetam uocare; Et in
alio loco dixit iohannes ego nesciebam eum
ostendit iohannes per baptismum xpi
redemptorem esse mundi. Non sciebat eum
filium dei esse et natum esse in carne; Altera uero
die uenerunt duo discipuli iohannis ad dominum
ihesum; duo discipuli duo testamenta intelleguntur
Relinquentes iohannem. hoc est mutata historia uetera
in noua factura; Dicit dominus ihesus quid queritis; At illi
dixerunt; Rabbi ubi habitas· id est in qua doctrina
commoras beloces; At illis dixit uenite et uidete
que omnis homines uident deus adie uenire, et si dix-
isset discite doctrinam meam; et apud eum manse-
runt die illo; hoc est quia in preceptis ambulauerunt qui illa
die in nouo testamento; hora erat quasi decima
hora nam ostendit ad gentes· et per resurrectionem suam de
mundo ad patrem· Deinde uocauit philippum
et andreas adduxit petrum· id est edm gentium cui dix-
it: tu es simon bariona tu uocaueris cephas
quod interpretatur petrus; Et si dixisset aperte tu es obe-
diens tu es columbe filius· tu es stabilitas· tu es
uirtus super te firmatur eclesia per obedientiam
in te requiescit spiritus sanctus tu es stabilitas legis.
Deinde uenit nathanahel qui figurat eclesiam.

quę ipse dns suo ore laudauit
dicens; Ecce uere israhelita
quod interpretatur cognoscens homo
deum. in quo macula non est. cum esset sub
ficu uidit te; Id est sub litera legis. ubi sinagu
ga cum te dixiss& ante ab initio cognouit te
quia confidens in me; Die tertio nuptię fac
tę sunt. id est in tertia lege coniunctae ecclesia xp̄o;
Et erat mater ihu ibi. signif sinagogam; Ihs & dis
cipuli eius figurant gelam; Deficiente uino. id est
deficiente litera legis; Non dum uenit hora mea
id est non dum uenit tempus passionis eius; Sex ydrię.
sex aetates seculi signif; Purificatio iudeorum
id est lauacrum confessorum. Binas metretas id est duo
testamenta. Ternas per tertiam legem; Archi tri
clinus est rector domus signif iohannem qui ante
passus est quam xp̄s; Sicut fuit precursor uitę
fuit et mortis et aliter architriclinus est moy
ses. per quem lex facta est reuelationem ueteris
testamenti in nouum. Aliter per aquam hab sermonem
iohannis intelleg per uinum passionem xp̄i; Aliter
per aquam populus intelleg per uinum noui testa
menti id est sanguinem. unde ipse dns dicit. sanguis
meus uere est potus. bonum uinum seruare est

misterium in storia ueteris testamenti;
Cum introisset dominus deus in templum hoc in mun
dum t in medium inuenit boues & oues & columbas.
& fecit flagellum de funiculis & eiciebat eos foras
dicens; Non potest esse domum patris mei domum
negotiationis; Per boues uendentes donas
sacras intellegitur; per oues simplices homines qui
emunt sibi honores; per columbas donum spiritus sancti;
flagellum de funiculis. id est uindictam pro uariis pec
catis; eiciunt a regno dei illi qui sacros honores
uendunt. aut emunt; quia si hoc fieri liceret,
poterat deus recipere munera quod per unumquemque;
apostolus lex & duas linguas audire & loqui concessit.
et super omnem aduersam potestatem ei fortiorem potestatem
concessit; Sed quid amplius quam qui honores
dant adiutores dant. adiutores sibi faciunt
ad praedicandum; Ihesus uero non credebat semetipsum
illis; hoc est pro parte carnis; Nicodemus ue
nit nocte ad ihesum; per noctem id est litera legis
siue ignorantia cordis. ut inlustraretur
a lumine scientiae dei; Scimus quia a deo uenis
ti magister; ostendit eos qui uerae sentiunt christi fidem
teos quia praedicant eum; Caro nascitur ex carne &
sanguine ut temporaliter uiuat. In mundo

Anima uero renascitur ineffabiliter ex aqua et
spiritu sancto ut uiuat in aeternum. Spiritus ubi uult
spirat id est quem uult inluminat. sicut ait
apostolus qui enim adheret Christo unus spiritus est. uocem
eius audis. est inluminatione auris cordis. un
de ait propheta. audiam quid loquatur in me dominus
deus. quod scimus loquimur et quod uidimus testa
mur. quod dicit scimus est per modos locutionum
siue tota trinitas ut Christus cum apostolis et prophetis.
Testamur id est testimonium damus. testimonium
nostrum non accipitis. hoc est praedicationem nostram
non creditis. Nemo ascendit in caelum nisi qui de caelo
descendit filius hominis qui est in caelo. Id est sicut
Christus spiritu descendit de caelo et cum carne in caelum
ascendit ita nos qui in Christo uiuimus ascendimus
ad deum qui est caput nostrum. Sicut ait apostolus. qui enim
adheret Christo unum corpus est. Sicut serpens
exaltatus est in deserto quem exaltauit Moyses
ad mare propter colubros mortiferos ut uiue
rent filii Israhel. Ita et Christus exaltatus est in
ligno crucis ut uitam cunctis gentibus condona
ret. Sicut illi percussi a serpentibus prosursum
serpentes liberabantur. ita et homo percussus
a diabolo qui credit passionem et resurrectio
nem

liberabit. Venit dominus iesus in terram iudaeam id est
in terram confessionis. In aenon sic dicitur nomen loci
iuxta salim quod interpretatur pacis quae antea vo
cabatur iebus. unde nomen acceperunt iebusei.
Et nunc vocatur gehenna. ubi immolaverunt
filios suos et filias suas demoniis. Multae erant
aquae in loco illo. Et ibi baptizabat cum discipu
lis suis. Nondum erat iohannes in carcere.
Id est nondum erat consummatio legis litterae. Qui
putabatur esse xps. est et propheta quod vidit et
audivit est secundum divinitatem hoc testifi
catur. secundum humanitatem testimonium
eius nemo credit. Oportebat eum transire per sama
riam. sicut praedicavit iudaeis praedicaret et gentibus.
Venit in praedium quod est agrum ioseph. erat ibi fons
iacob. quid aliud intellegitur per agrum et puteum
nisi storia veteris testamenti. Fons dicitur a flu
endo. puteus a potando. Fatigatus ergo
iesus ex itinere. id est veniendo in mundum per in
carnationem. aliter fatigatus portando eos
quos prophetas spreverunt et potius occiderunt.
Per se venit per semetipsum et sedit super puteum
id est super storiam legis litterae quia iterat
ad legendum. Venit mulier haurire

aquā mulier sinagoga intellexit; Peti
uit ab eo bibere. id est fidē ipsius & iudese
rent. que in ueteri lege habebat quia de eo
erat scripta; Non quo uterent iudei sama
ritanis; at ille dix̄ si petisses a me dedissem
tibi aquā uiuā ut non uenires huc hauri
re. Aqua uita aeterna siue doctrina
euangelica; & non ueniret haurire. id est ut
non sit in historia legis. sed cognosceret quod figu
ratū ē in ueteri completum ē in nouo;
Mulier uero ē sinagoga. que non cognoscebat
ihm; P inde dix̄. non habes in quo haurias;
Fons aq; saliens. id est resurgentem signf pre
dicationē ex ore apostolorū; quinq; uiros
habuisti. quod intellegi quinq; libri moisi; &
hunc quē habes non tuus. id est liber iosue,
Id dix̄ non permanere in illis sed in dominicis uerbis;
Reliquid mulier hidriā suā. id est pristinā con
uersationē; abiit in ciuitatē. primitiua eccli
quasi ad gentes; erat quasi hora sexta; id est
feruentes erant sicut sol in sexta hora ut con
uerterent ad fidem; Videns dns ihs turbas
quia fidem habebant credendi dix̄ in para
bolis. Non ne dicitis uos quod quattuor mēses

sunt usq; ... ad
messem ... hec
te oculos ... urōs fide
p fidē; iudee ... regiones
quia albe sunt iam ... ad messem; Messis pplm
dix alba corda habentes ad fidē; qui seminauer
p pphete; qui metunt ſē aptī; mansit apud eos
duo dies. id ē duo testamenta tradita iudeis.
habuit in galileā. hoc ē ad gentes; ppheta sine
honore in patria sua. ost xpm respuant iudeis
receptū a gentib;; Regulus tenet figuram
patriarcharū t pphetarū. rogabat p filio
hoc ē p sinagogā; Incipiebat enim mori; id ē popu
lus iudeorū in incredulitate sua. Alit in regulo ē
figura aptor. q rogabant p sequacē et iam ex gentib;
Nisi signa & pdigia uideritis nō creditis. d passione
& resurrectione sua dicebat quā nisi uidissent
non credidissent; Dix ille ihs uade filius
tuus uiuit. ost reuersā fidē patrū in filios
p heliā & enoch. p seruos nuntiantes. in ultō
fideles. q a infideles in fidelib; conuersionē
adnuntiant; hora septima reliquid eū febris.
hora septima finē mundi intellegit. in quo rece
dunt gentes a cultura simulacrorum;

Tota domus
eius credidit
signif qd totus
mundus in fine conuer-
tatur p p̄dicationē heliae & enoch. Erat
hierosolimis p̄batica piscina natatoria
siloae. qd interp̄tatur missus. Ipsa enī significa-
uit qd uenturū ēēt baptismū. quinq;
porticus habens. id ē quinq; libros moysi in
quib; iacebat multitudo magna languentiū.
Angelus enī dnī descendebat p tempus & moue-
bat aquā. P angelū intellegi xpm. p motū
aq; cōmotionē populi intellegit de infidelita-
te ad fidem. Dix ego uenio alius ante me descendit.
ost quia gentes p̄cesser iudeos ad baptismum.
Quecūq; pater fecit haec & filius facit. & maiora
monstrauit ei opera. id ē ipsū filium. Dicitur
a mortuis resurgere. Pat non iudicat quēquā
id ē secundū diuinitatē. Dix qui omne iudi-
ciū dedit filio. qui ei testimoniū accepit.
In iudiciū non uenit. nisi ad p̄mū. Uenit
hora & nunc ē quando mortui audient
uocē filii dī & uiuent. ost quia mortui
in p̄senti uita sit sicut lazarus. Aliqui

mortuus e in peccato p conuersionē fidelium
uiuent. Aliē qui mortuus ē corporaliter in
futuro . . . . audient uocē ei & resus
citant. sicut pater habet in semet uitā. ita &
filius. & dicit dedit uitā ost p patre carnis.
quibona fecerī in resurrectione uite
ost que se ipsi iudicant resurgent ad uitam
& ipsi resurgunt ad iudiciū qui hic male egerī.
Non facio a me quicquā p parte corporis sui dix
Sicut a patre iudico & iudiciū m iustum ē.
Non quero uoluntatē meā. sed qui misit me patris
Hic uoluntatē suā p membris suis posuit. Si testi
moniū p ibeo de me. testimoniū n est uerum.
Ost exemplum sicut ait Salomon. Laudet te
alienus et non tuū; Dix neq; uocē eius umquā
audistis. ost infideles qui p̄dicationē n recepert.
Ascendit in montē cum discipulis suis. ost ad cel
situdinē uite ascendit. & temptans Philippum
ad probandū non ad perdendū. Unus puer ost
pp̄lm iudeorū; quinq; panes ordeacii
quinq; libros Moysi. p ordeaceos ost asperi
tatem legis foenū multū p sensu populi
Hec quid perueniat de reliquiis; ost nolo tamen te
doctrinā ubi non edificat. Ascendit in mon

tem

est ad patrem. Descenderunt ad mare discipuli hoc
est ad gentes. Ascenderunt in nauem hoc est in
ecclesiam. Tenebrae iam factae erant. Intellegitur
uesperescente mundo aut in peccatis persecutionis
per ascensionem xpi. Remigantes est confugien
tes ad xpm. Ambulantes super mare uiderunt
hoc est calcantes uitia mundi. T alios ascenden
tes in nauem quaerentes ihm est omnis proprio la
bore quaerunt ihm. Et cum inuenirent illum
dicunt quando huc uenisti rabbi. Man hu apud
hebreos dicitur unde nomen manna. Et interpretatur
apud latinos quid est hoc. Panis uiuus ser
mo euangelicus siue corpus xpi transfigu
ratum in mysterium. Tribus modis suscita
tur homo de infidelitate ad fidem de pec
cato ad penitentiam in nouissimo die cor
poraliter in resurrectione. Ego uiuo propter
patrem est secundum diuinitatem. Sceno
phegia id est sanctificatio tabernaculi. Uos
ascendite ad diem festum ego non ascendam
quia non sum de mundo. Die festo medi
ante ascendit ihs hierosolimam maxime
incendentem zelum iudeorum & dicebat
Mea doctrina non est mea. id est quia

ex ore meo procedit. nomen meum quia que a pa
tre audiui haec loquor uobis. et aliter non est
mea secundum diuinitatem. Unum opus feci
et omnes miramini. totum hominem sanum feci
in nouo testamento. Nolite iudicare secundum
faciem. id est personam hominis nolite accipere.
Me scitis et unde sim scitis. quod uidebant
discipuli credendo sciebant. Adhuc modi
cum uobiscum sum. id est usque ad passionem.
Queretis me et non inuenietis. quod corporaliter.
et ubi sum ego uos non potestis uenire nisi perfecti.
Facta iam festiuitate iudeorum dixit. Qui sitit
ueniat ad me et bibat. id est qui desiderat dominum
ueniat et bibat doctrinam euangelii et uiue
flumina deuenient ei fluent. id est clarum de ...
aqua uiua. id est doctrina que data est apostolis.
que donant per predicationem ut in mundo. Ihesus non
dum erat honorificatus. id est per passionem et resur
rectionem. et reuersi sunt in lectum unusquisque
in domum suam. Iesus in montem oliueti.
Mulier in adulterio deprehensa. significat sina
gogam que adulterauit legem moysi.
et aliter ecclesiam ex gentibus. que relinquens idola
fornicata est cum demonibus. que ducitur

et in medio

Sunt iudei qui semper cum demonibus accusato
res sunt ecclesie christi; Moises mandavit no
bis lapidare. tu quid dicis? Dicebant temptan
tes eum pro duabus causis; si dixisset lapidare. dix
issent crudelis est non facit que dicit; Remit
tere. At tu mittere tu nobis; si dixisset non lapi
dare dixissent contradictor legis est;
Ihesus inclinans se deorsum. id est descendit de sedibus patr
is; Venit in mundum ad redimenda peccata
generis humani; Digito scribebat in terra id est
peccata eorum; erexit se id est intelligeret eos
que habent imperfectis; Iterum inclinans se scribebat
in terra id est remissa peccata mulieris; Reman
sit ihesus solus cum muliere in domo id est cum ecclesia
in mundo; Qui sequitur me non ambulat in te
bris id est non tantum gressu pedum sed affec
tione cordis; Non in tenebris ignorantiae neque
peccatorum neque in tenebris mortis sed
habebit lucem vitae. Multa habeo de vobis
loqui et iudicare id est quia si credideritis
multa loqui ad accusationem vestram; Ille
ab initio homicida erat qui se met ipsum
interfecit superbiendo. Aliter primum homi
nem quem deus immortalem condiderat et ipse in

fecit mortalem. per proprias suggestionem occisus est
abel a fratre suo. Mendax est & pater eius hoc est
ipsum mendacium. Aliter pater princeps de
Quis ex vobis arguet me de peccato. Anonima
Qui ex deo est verba dei audit. qui intellegit & operatur.
Dixerunt samaritanus es & demonium habes. quod tunc erat
negavit & quod erat tacendo consensit. Ego
non quaero gloriam meam. est qui quaerit & iudicat.
Deus pater. aliter non quaero gloriam sicut simulatores.
Dicunt enim & non faciunt. & faciunt ut videantur ab hominibus.
Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum.
vidit & gavisus est. Vidit illum in spiritu per fidem.
& vidit illum in carne cum tres personas angelorum
tres vidit & quasi unum salutavit ubi dixit.
Divertite domini ad domum servi vestri. Si inve-
ni gratiam in oculis tuis. Amen dico vobis
antequam abraham ego sum. divinitate loquitur.
Tulerunt lapides ut iacerent in illum. Id est lapidea
corda habentes ad lapides currebant id est
ad idola. abscondit se ihesus ab eis ut ab-
sconsus sit ab oculis cordis eorum. Exiit de tem-
plo id est de populo iudeorum & abiit ad
gentes. Vidit hominem caecum a nativitate.
Per caecum totum genus humanum significat

Neque hic peccavit neque parentes eius; Adam
primum creatus est ad videndum malum
clausos oculos habebat; Cum autem transgres
sus fuisset mandatum dei apertos oculos
tenuit ad malum, clausit vero ad bonum; Quid
igitur parentes, nisi instigatores vitiorum
aequalis; ipsa vitia monstrant; Me oportet
operare donec dies est. Id est predicare dum
tempus est. Venit nox quando nemo potest
operare; Id est tunc nemo potest predicare;
Per noctem intellegitur persecutio apostolorum sive perse
cutio antichristi quam cum nocte tamen dicunt.
Nam quando nemo potest operare intellegi
mus de morte sua dixisse ut de unius cuiusque
fine; Quamdiu in mundo sum lux sum mundi.
Est lux vera que inluminat omnem hominem
Lux vera Christus inluminat intellegendo vel
loquendo divina verba; Christus exspuit terra
ostendit incarnationem. Lutum fecit et linivit ocu
los ei. Ostendit ut cognoscerent omnes quod ipse sit ve
rus deus qui primum hominem de limo terre formavit,
v° Iterum per eundem virum oculos ceci reformavit
qui non fuerant excecati sed defuerant per
factura; Vade lava ad natatoria cama piscina.

signis habes simile, per parentes intellege diabo-
lum sive vicia; quod dixerunt aetatem habet
ipse pro se loquatur; Qui noluit hominem confiteri e[sse]
xpm hunc nescimus unde sit; Ost quam nescie-
bant videre divinitatem xpi et quomodo de vir-
gine natus est. In iudicium ego veni in hunc
mundum ut qui non vident videant & qui
vident caeci fiant. Qui non videbant sunt gen-
tes qui legem non viderunt venturum xpm
in mundum; Ad ubi venit videntes eum
crediderunt; Sunt videntes qui legem &
prophetas sciebant venturum xpm;
Caeci autem facti sunt qui non vere dixerunt
xpm filium dei esse; Qui non intrat per hostium
intellegitur episcopus qui per pecuniam intrat ut se-
ductionem. Non desiderando evangelica
verba adnunciare sed propter terrenas res sfle-
ere ac possidere efficitur, avarus cupidus
Inflatus delectator litigiosus percussor ista-
les non intrant in ovile; id est in ecclesia per
vocationem dei. Qui intrat per ianuam, id est per voca-
tionem dei, ille est pastor ovium; A fructibus
eorum cognoscetis eos; id est fructus castitas
caritas humilitas pietas misericordia fre-
quenter legit.

Adsidue predicare sacerdotes in populo
velut idoneos filios regere, nullum odire
sed omnes corrigere. ne ei dicatur, si vel unum
perdideris sanguinem eius de manu tua requiram;
Huic ostiarius aperit, id est Christus; Primus ostia-
rius fuit iohannes precursor Christi aperien-
do scripturam divinam; Et vocat nomina-
tim. novit dominus qui sunt eius; Et perducit illas in reg-
num dei; Ante illos vadit id est per exemplum
quod verbis predicat factis implet. sive et omnes
doctores boni predicant exemplis quod docent;
Sciunt vocem eius, id est doctrinam eius; Alienum non se-
cuntur. Quotquot venerunt fures fuerunt et latrones.
Intellegit pseudo prophete qui fuerunt et erant tempore
ante Christi. Per me si quis intraverit salvabit(ur)
Id est qui per doctrinam Christi intraverit salvabit(ur).
Iterum id est qui per doctrinam Christi ille salvabit populum
et perducit eum in regnum dei per amorem et penitentiam
Et alibi securus potest ingredere contra
hereticos ad expugnandum et defendum
catholicam fidem; Et pascua inveniet.
Id est scripturam sanctam de qua enutriet populum.
Et talia pascua inveniet in regno dei et vitam
eternam; Fur non venit nisi ut occidat

& p(ro)delat; de hereticis dicit; Alii hi sunt ep(iscop)i
qui p(ro)p(ter) gratia(m) turpis lucri honores accipiunt
non ut prauos muniat & iustos regat. sed ut
peccatores puniat & iustos dilaniat; Ego ue
ueni ut uita(m) habeant. & habundantius habe
ant; ac si diceret; ego dedi doctrina(m) meam
ut uita(m) habeat qui docet; & qui accipit hic
& in eternu(m). Mercennarius e(st) ille qui lucru(m)
terrenu(m) exercet. qui de reb(us) terrenis tes
aurizat & largitatem dandi non habet.
Certe mercennarius e(st) qui ignorat cui la
borat. Uidet lupu(m) uenientem & fugit. id est
diabolo non resistit. hereticos expugnare
non ualet lucru(m) animaru(m) aeterno iudici
non adportat ille mercennarius e(st) & in
ferno dignus. Alias oues habeo que non
sunt ex hoc ouili. hoc e(st) absentes. & fiet
unu(m) ouile & unus pastor. unu(m) ouile id e(st)
eccl(esi)a de iudeis & gentib(us); Unus pastor xp(istu)s e(st).
sicerit in resurrectione ubi xp(istu)s (erat) lapis angula
ris continet duos parietes id e(st) iudeos & gentes;
Potestate(m) habeo ponendi anima(m) mea(m) & iteru(m)
sumendi ea(m). hoc p(rae)cep tum accepi a patre
meo. designa p(ro) parte carnis

Ambulabat dns ihs in templo salomonis &
hiemps erat. hoc est frigore mentis iudaeorum;
Querentes ihm in palam id est manifeste: Ego dixi du
estis. tribus modis ds dicitur scientia. Aliter quis semp
id est ds nuncupatiuus sic supra; Ego dixi du
estis. falsos deos demones. siue idola; Lazarus
figuram tenet iudeorum infirmi quia iudei infirmi
erant ad fidem xpi; Martha & maria soro
res eius figuram tenent duorum bonorum; Aliter
acta & fides; hec infirmitas non est ad mortem
quamuis mortuum sit do uiuent; Mansit ibi duos dies
qd significat duo testamenta; Eamus iterum in iudeam
Ostendit reuersurus ad fidem iudeos infirmi mundi.
xii horae sunt diei xii apostoli; Si quis ambulauerit
in die
in doctrina xpi non offendit; Si quis ambula
uerit in doctrina xpi ut apostoli non offendit
in peccato quia xpm uidet; Qui ambulaue
rit in nocte offendit quia lux non est in eo; Per
noctem intellegitur tenebras peccatorum. siue igno
rantia cordis. Uenit ibi in presentia carnis
Ostendit se scire eum mortuum esse quamuis nouit. Reuolu
ite lapidem ad monumentum est duritia cordis iudeorum
Uoce magna clamauit est ... maxima uis peccati
magne est ... [illegible] ...ne. Tres mortuos

legimus suscitasse ihm in domo archisinagogę [filiam] unam
& unum filium uiduę in porta ciuitatis. Alium
lazarum de monumento; In domo id est in corde.
in porta id est in ore. in monumento id est in opere.
P easdem mortis [causas] & per easdem causas sic conuersa an
homo resuscitabitur. quatriduanum fetentem est
in consuetudine peccandi. quamuis per laborem peni-
tentię & conuersionis tamen resuscitatur; Mar-
tha audiuit quia ihs uenit obuiam ei. hic mar-
tha tenet figuram ecclesię quę obuiauit xpo per fide.
M aria domi sedebat contemplatio intellegitur per maria;
Q ui credit in me & si mortuus fuerit uiuit siue
corporaliter siue in peccatis per penitentiam uiuit.
omnis qui uiuit & credit in me non morietur in ęternum;
Qui hic in bonis operibus uiuit in xpo. non morietur in ęternum
Lacrimatus est ihs ostendit sic uerus ds ita & uerus homo.
exemplum conpassionis proximi ostendit. Ligatus manibus
& pedes. intellegitur alligatus uinculis peccatorum
F acies sudario conligata erat. intellegitur uelamen
super cor iudeorum. Soluite eum intellegitur per predica-
tionem fidei; Quid facimus quia hic homo multa sig-
na facit; quia sic lumen in domo obscura quanto
magis accendit tenebrę magis effugantur
E contrario iudei quanto maiora signa in xpo
(uidebant

tanto magis obcaecabant; Tollent locum hie-
rusalima possident ea romani & gentes qui disp
sisi p regiones iudeoru; Principes caiphas dixit,
Expedit unu homine mori quam tota gens pereat;
Quia ministeriu habebat p nominib; & p spm dic q
dispsi congregaret in unu; hic intellig de toto
mundo; In regione iuxta desertu in effrem ciuitate;
Significans relictos iudeos habuit ad gentes;
Martha ministrabat ost actiuae uitae; Lazarus
discumbens cum ihu figuram tenet gentiu. Maria
accepit libram unguenti una idē una fides;
nardi genus unguenti nom ē; pistici dicitur
culu ubi mittebant unguentu bonu qd tale
bat mul cu mundu; pistici uasclm. Intellegunda
fidelium; unguentu odore conf intellegit
Maria aut designat ecclam. tergit pedes ihu. pedes
genera hominu signif. unctionem p baptismum &
crisma. p confessione poenitentiae; Sicut
antea ornauerat capillos oculos & osculu
ad deceptione hominum. ita p fidem conuer
sae inpend. Et dom repleta e ex odore unguenti
Ita & totus mundus repletus e de passione & resur
rectione xpi; In crastinu ut audiuit turba
qui uenit ihs. acceper ramos palme & exierunt

obuia ihu

figurat eius sc̄s aduentū p resurrectionē. inpleuit
obuiā in ea xp̄o; Et inuenit asinū. p asinū
intellegit populū gentiliū; Sedit super eū p con
fessionē fidei; Noli timere dep̄ditionē tuā qa
saluator tuus uenit; filia syon congregatio
fideliū ex iudeis & gentib; Ecce totus mundus
post eū abiit; sequit p passionē & resurrectionē
suā & redemit mundū de peccato & sociat sibi.
Accesserunt ad philippū rogabant ut uiderent
ihm̄. ost gentes p p̄dicationes apostolicā conuer
sas ad fidē; Granū tritici tenet signū xp̄i
Granū tritici si non mortuū fuerit. multa grana
adfert. Ita & xp̄s p mortē suā multipli
cauit eclām; Clarificaui & iterū clarificabo.
Clarificauit illū in resurrectione lazari &
iterū clarificauit p resurrectionem suam.
Princeps mundi mittet ē est diabolū eiciet
de potestate mundi p passionē crucis; Ambu
late dū lucē habetis; dū xp̄m sp̄ialit &
carnalit tenetis uobiscū; Ne tenebre uos
conp̄hendant; Idē ignorantia a peccato p m
& tenebre psecutionis; et absconditus ab eis
siue corporalit siue sp̄ialit. Dn̄e quis credidit
auditui nr̄o. brachiū dn̄i. filius di est. cui re
uelatū ē gentib;

Haec dix(it) esaias quando uidet maiestate(m) d(e)i uide(n)
s sp(irit)u sedente(m) d(omi)n(u)m sup(er) soliu(m) & locutus de eo in
terris; q(ui) credit in me non solu(m) humanitatem
sed secundu(m) diuinitate(m); Aliter q(ui) credit in me
non solu(m) in me credit sed in patre(m). q(ui)a ego in patre
& pater in me. qui uidet me uidet & patrem;
xii
Hoc est aperte dicat qui uidit hominem uerum e(ss)e
& credit in me uerum d(eu)m e(ss)e uidet patre(m) meum
secundum diuinitate(m); Ego ueni ut iudice(m) mundu(m)
sed ut saluifice(m) mundu(m). est per effusione(m) sangui
nis ueni redimere mundu(m) in primo aduentu.
In secundo aduentu ueni& iudicaturus mund(um)
Cu(m) dilexisset suos qui erant in mundo usq; in fine(m) dilex(it)
eos; Exemplu(m) dedit omnis in dilectione carita
tis p(er)manere usq; in fine(m); Cena facta est p(as)
sione(m) xp(ist)i. P(er) cena(m) non sub q(ui) prandiu(m) sed
xp(istu)s ip(s)e qui semel passus e(st) non iteru(m) sed ostendit
passuru(m); Surgit a cena. est p(ost) passione(m) & resur
rectione(m) siue ascensum. Ponit uestimenta sua
est q(uae) deponenda erant uestimenta ad crucem
& expoliatus sit a iudeis; Et accepit linteum
p(rae)cinxit se. P(er) linteu(m) intellegit mortificatio q(uae)
sias; Mittit aquam in peluem est gratia(m) babtis
mi; Cepit lauare pedes discipuloru(m) suorum

& extergere linteo quo erat praecinctus. Per lava-
cionem babtismum apostolorum. Per pedes intellegit
uniuersus saecularis populus babtizandum.
Per extersionem lintei ostendit passionem xpi & extersionem
peccatorum. Tu lavabis mihi pedes in aeternum
pavore perterritus dicebat. & si non lavero te non
habebis partem mecum. Intellegitur qui non est lavatus
per babtismum & confessionem poenitentiae non habe-
bit partem cum deo. Et accepit uestimenta sua iterum
quod significat reuertatur fides ad iudeos in fine
mundi. Non est servus maior domino suo neque apostolus
maior eo qui misit illum. ostendit quia sic ego patior
& uos patiemini. In alio sensu. Sicut ego me
humilior uobis usque ad uestigia uestra. ita humilia-
te uos omnibus. Levabit contra me calcaneum
suum. ostendit sicut calcaneum extrema pars
membrorum est. sic & dominus noster in extrema aetate
mundi passus est. Et post buccellam introiuit sa-
tanas in iudam. ostendit sicut ait apostolus. qui indig-
ne accipit corpus domini & sanguinem eius iudicium
sibi manducat & bibit. Clarificatus ihs
In praeteritum pro futuro posuit. Praeceptum nouum
do uobis ut diligatis inuicem. In ueteri lectione
diliges amicum tuum & odio habebis inimicum
tuum

Dominus dicit diligite inimicos uestros. hoc preceptum nouum est.
Hec cum turbaretur cor eorum predicabat apostolis de
passione sua ut non turbarentur. Credite in deum
& in me credite quia dei filius sum. In domo pa
tris mei mansiones multe sunt. Id est in ecclesia doc
trine multe sunt. sicut in uno homine sensus
diuise sunt. sic & in ecclesia per corpus christi gratie
multe sunt diuise. Vado parare uobis locum
parabo uobis uitam eternam. sicut ait apostolus.
Aduocatum habemus apud patrem qui interpellat
pro nobis. ego sum uia & ueritas & uita. uia sine
errore christus est ueritas sine fallatia & uita sine
morte. A modo nostis eum & uidistis eum.
quem uiderunt oculis corporis. cognouerunt oculis
cordis secundum diuinitatem & per inlustrationem
spiritus sancti. Qui uidet me uidet & patrem meum
quia ego & pater unum sumus. & maiora horum
faciet. quomodo faciunt maiora quam christus
per fimbriam mulierem sanauit. apostoli uero per umbram
infirmos curabant. Rogaui patrem meum
& alium paraclitum dabit uobis spiritum ueritatis
quem mundus non potest accipere. hoc dicit
quia non in forma hominis uenit. sicut ego
ueni. sed in specie ignis. hoc est quia incorporeus
est.

Deciuus macesaute plenast omā. p his spm
accepant dilectio dī & pxumi intelleget.
Spm ueritatis quē mundus non potest accipere
ost qui mundū diligit non accipit illū; Non re
linquā uos orfanos. ost non relinquā uos
secundū diuinitatē; In illa die cognoscetis
Idē in futura cognoscetis. siue in [illegible] resurrec
tione quia ego in patre. idē secundū diuinitate
et uos in me quia membra mea estis; ego in uobis in
dilectione cordis uri; manifestabo eis me
ipsum. Idē credenti in se. ost secundū diui
nitatē & mansione apud eū faciemus. sicut
ipse dicit; Ubi duo uel tres congregati fue
rint in nomine meo ibi sum ego in medio eorū
Pacē meā do uobis sic & ego patienter sustineo
omā ita & uos in patientia uris possidebi
tis animas uras. Pacē meā relinquo uobis.
sicut & ego passurus sum & post me uos
patimini. Non sicut mundus dat ego do
uobis. mundus interruptam pacē dat
ds aeternā; Pater maior me ē. ost secun
dum diuinitatē p incarnatione;
Uenit princeps mundi huius
ad me & in me nihil inuenit

ost uenit diabolus uenit ad crucē & in dño non
inuenit peccatū ullū. quesiuit capere &
captus ē ab eo. Sicut p̄cepit mihi pater sic facio
o stmisit illum pat̄ ut sanguinē suum funderet &
p genere humano ita & fecit. Ego sum uitis
uera unde effluit aqua & sanguis & pater
mīs agricola est. Id est cultor eccl̄e t mundi
huius. p palmites intellegim aplōs siue
fideles eccl̄e. Sicut palmes non potest fruc
tū ferre. In hoc clarificatus est pat mīs
quasi apte dixisset. in me clarificatus ē
ut fructū plurimū afferatis. sicut &
ego p p̄dicatione & passione fructū fac
io & uos facite. Sicut dilexit me pater
p̄dicare & pati & ego mitto uos. Maio
rem caritatē nemo habet ut quis animā
suā ponat p amicis suis. Dilectio patior
morte ego p dilectione patior p udis id ē
mandata & p̄cepta euangelista. Ego ele
gi uos de mundo id ē de mundanis actib; oīb
Non estis de mundo. id ē q̄n diligatis mund
Ut ait salomon. talis ē mulier
adultera que cū comederit ter
git os suū dicens non sum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

operata malū; sicq; in tenet eccle quae
p confessionē abstergi te. idē dãnmun
ditia peccatorum; Si non uenissem & locu
tus fuissem eis peccatū non haberent. re
quisitionis; Ab initio mecū estis. idest abini
tio pdicationis. Si ego non habiero ppassionē
ad patrē. sps scs non ueniet ad uos; cum uene
rit paraclitus arguet mundū de peccato
q non crediderunt in me pdicationem
urum; De iustitia quia ad patrē uado; De iu
dicio aūt q princeps huius mundi iam iu
dicatus ē; Arguet de peccato ut pdicatione
urum conuertantur ad poenitentiā; De iusti
tia sicut dilexi pximū diligat dn̄m ex toto cor
de & ex tota anima & ex tota uirtute;
D eudino. itaque uultis ut faciant uobis homi
nes. haec & uos facite illis. haec ē lex & pphetę
Modicū & iam non uidebitis me. post resur
rectionē uider sū; uenit hora quando
non in puerbiis loquar uobis. sed palā de patre
meo manifestabo uobis. idē post resurrectionē
In illo die in nomine meo petetis. q ascendo
ad patrē. In mundo pressurā habetis
Idest a mundanis hominib; tribulationē.

habebitis: ego uici mundum hunc id est alli
gaui fortem quod est diabolus; Pater quos
dedisti mihi de mundo tui erant id est in presentia
& mihi eos dedisti hoc est ad docendum & saluan
dum; & sermonem tuum seruauerunt id est qui
permanserunt in fide; ego pro eis rogo non pro mundo rogo
Id est pro quis mundum diligunt quia tui sunt & tua
omnia mea tua sunt & tua mea & clarificatus
sum in eis; id est in illis gentibus manifestatus sum
quia crediderunt in me; & iam non sum in mundo
& hi in mundo sunt & ego ad te uenio; In mun
do sum corporaliter. In mundo idoneus sum
actionibus; & pro eis sanctifico me ipsum. Id est per mar
tyrium & resurrectionem; ergo claritatem quam
dedisti mihi dedi eis. id est per opera diuina siue
doctrinam euangelicam; exiuit cum discipulis
suis trans torrentem cedron; id est fluuius de
currens; Torrens cedron significat imperatorem persecutio
nis; Trans cedron hoc est de mundo ad patrem
de iudeis ad gentes; Ubi erat ortus id est uiuentium
e talis ortus ubi est ecclesia ubi rose & martires &
lilia uirgines confessores; Introiuit id est in ista
doctrina; Uenit iudas cum cohortibus & famulis qui
sibi accenderunt lumen; Iudas significat [illegible]

ad illos paenalis flammae. Adduxerunt
eu(m) ad annam. Annas interp(re)t(atur) gratia d(e)i, q(ui)a
p(er) gratia(m) d(e)i acceperat sacerdotiu(m) primus
p(re)s(bite)r eum sed male illo usus e(st); ostiaria q(uae)
introduxit petrum in atrium tenet
figuram primae aetatis; Ih(esu)s baiolans
sibi crucem sua(m) dedit exemplu(m) ut ipse
ait. Qui uult post me uenire abneget
semet ipsum tollat crucem sua(m) & sequatur me.
Duo latrones crucifixi erant cu(m) chr(ist)o ambo
repl(e)b(ant) qui confessus e(st) signi(ficat) ecl(esi)am genti
um q(ui) p(er)manet in p(er)fidia sua e(st) iudeos.
Scriptum est in titulo. hoc e(st) in mundo fuit
In nouo (decem) testamento; Trib(us) linguis. hoc e(st) in
trinitate; hic rex iudeorum. idem con
fessorum; Quattuor partes fecerunt
de uestim(en)tis ei(us) cum autem; nulla parte sua.
Hoc signi(ficat) quattuor euangelistae q(ui) diuise
runt inter se mandatu(m) d(e)i p(er) quattuor
partes mundi p(rae)dicatione(m) de incarnatio
ne & passione & resurrectione. Tunica
aut(em) inconsutilis desup(er) contexta p(er) totum
est; caelum & terra repleuit sicut ait
Ecce ego replebo celum & terram dicit d(omi)n(u)s.

P unica diuinitas inseparabilis intellegit
non scindamus eam sed sortiamur de illa
cuius sit; Intellegit quia uiri catholici non
scindunt unitatem diuinitatis; heretici
autem scindunt unitatem; cuius erit nisi
sanctae ecclesiae quae non separat potestatem
unitatis neque trinitatis; Mulier ecce
filius tuus; & discipulo ait; ecce mater tua,
Hic uirginem uirgini commendauit ut in
corruptus incorruptam seruaret; Quod dicit
sitio; inter fidem generis humani; Non
fregerunt crura ihesu; hoc est quod ante figuratum
fuerat; Per agnum immolatum integrum
non crudum neque coctum aqua; sed assum
igni; Intellegit passio christi; et aliter
difficile est ut omnis sacrum eloquium possent
intellegi quem uero non potuerint conburere
igni; id est reseruet spiritu sancto; De incarnatione
ministerii; precincti lumbis
Id est refrenare luxuriam; Calciati pedes
Id est muniti plana opera & exempla antiquorum
patrum quos ad aeterna patriam
processerunt baculos in manibus; id est crux
christi; et aliter pastoralem custodiam designat

qa illi debent curā pastoralē suscipere q
iam in suo corpore sciunt fluxa luxuria
adomare; Comedi te festinantes; I de tran
siendo de malo ad bonū cito; Os non com
minuēt is ex eo; ost ut non fierent fracta
crura xpi; Lancea latus ei pforauit & exiit
sanguis & aqua; Sicut ex latere adae sup
tā ē eua ita ex latere xpi exiuit redēptio
aeclē; p sanguinē remissio p aquā babtis
mum; Duo discipuli simul currentes idest
petrus & iohannes signif iudeos & gentes
accipere ost qui mundum diligit ñ accip illū;
Non relinquā uos orfanos ost non relinquā
uos secundū diuinitatē; In illa die cognoscetis
idest in futuro cognoscetis siue in resurrectione;
Quia ego in patre idē secundum diuinitatē;
Uos in me quia membra mea estis; Ego in uob
in dilectione cordis uri manifestabo ei me
ipsum idest credenti in se ost secundum diuini
tatem. Et mansionē apud eum faciem
sicut ipse dicit. Ubi duo ut tres congregati
fuerint in nomine meo ibi sum & ego
in medio eorū. pacē meā do uobis
sic & ego pacient suggero omnia

ita & uos inpatientia uestra possidebitis
animas uestras; Pacem meā relinquo uob
sicut & ego passurus sum. & uos patiemini ꝑ me
Non sicut mundus dat ego do uob;; mun
inter ruptā pacē dat dn̄s aeternā; Pater
maior me est. ost secundū diuinitatem
ꝑ incarnatione; uenit princeps mundi
huius ad me. & in me nihil inuenit; ost
uenit diabolus. uenit ad crucē. & in dn̄o
non inuenit peccatū ullum. quesiuit
capere & captus est ab eo; Sicut ꝑcepit
mihi pater sic facio; ost misit illū pater
ut sanguinē suum funderet ꝑ generi
humano ita & fecit; Ego sum uitis uera
unde fluit aqua & sanguis; & pater m̄s
agricola ē; id ē cultor eccłę. ut mundi hu
ius; ꝑ palmitatē intellegim̄ apł̄s. siue
fideles eccłę; Sicut palmis non potest
a se fructum ferre nisi manserit in uite
sic & unusquisq; nisi manserit in xp̄o
non potest fructū ferre; In hoc clari
ficatus ē pater m̄s. quasi dixisset in
me clarificatus est. ut fructum
plurimū afferatis;. Sicut & ego

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

p(er) predicationē & passionē fructum fecit ita
& uos similiter facite; Sicut dilexit me pa
ter & ego dilexi uos; Sicut misit me pater
p(rae)dicare & pati & ego mitto uos; Maiorē
caritatem nemo hab& ut quis animā suā
ponat p(ro) amicis suis Dilectio patior mortē.
Ego p(er) dilectionē patior mortem p(ro) uob(is) id est
mandata & precepta euangelica; Iudeos
p(er) legē naturę; Iohannes p(rae)cucurrit citius
petro. et uidit linteamina posita non ta
m(en) introiuit; Intellegit(ur) iudeos qui uide
runt p(er) legem & p(ro)phetas uenturū xp(istu)m &
aduentum ipsius non receperunt; Uenit
petrus sequens eum uidit linteamina &
introiuit; ast gentes quiderunt incarna
tionē & aduentū xp(ist)i & crediderunt;
P(er) linteamina intellegim(us) misteriū incarna
tionis xp(ist)i siue doctrinā illius. Monumen
tum intellegit(ur) in uno modo libros ueteris
testamenti ubi p(ro)phetabant xp(istu)m; Alio mo
do intellegim(us) sinagogā iudeorum &
aliī ecclam; et sudarium qu(od) erat super caput
P(er) sudariū. misteriū diuinitatis intellegi(mus) uel
m(us); Caput xp(ist)i d(eu)s pater est. sudare

& enī se dicēs [illegible] hominū
malitiā portat; Non [illegible]
b; positū sed separatim inuolutū in unū
locum; Inuolutū [illegible] appar&
hoc ē quod appar& [illegible] quod non appar&
diuinitatem hoc ē quia diuinitas longe est
remota a sensib; humanis; In unū locum
qa ds uniuersalis ē; Tunc introiuit &
alius discipulus qui uenerat prim ad monu
mtū & uidit & credidit; ost iudeos re
uersos ad fidem in finē mundi; Angelos se
dentes ad caput & ad pedes intellegit initi
ū & finē; sic scriptura adnuntiat p̄terita
& futura; Dixit maria; Nescio ubi posuer
eum; ost secundū carnē diligebat & nōdū
p fidē credebat; quod dicit maria; ost cog
nitionē uocis qa p uerā dilectionē proximi
cognoscit homo dm̄; dicit dns ihs noli me
tangere; ost nondū credis me resurrex
isse a mortuis; Nondū ascendi ad pa
trē meum; id est in corde tuo tibi
non ascendi p diuinitatem; Discipu
li piscantes totā noctem nihil pren
derunt; p piscatores doctores uer
res

intell[illegible] in lege; et nihil
preuiderunt [illegible] ante aduentum xpi
nullum ad perfectionem plene peruenerunt
uenit [illegible] in facto. idest in
aduentu xpi; Mittite [illegible] rete in dex
teram partem; idest mittite predicati
onem in gentes; Erat enim nudus; id
est nudi erant a lege ad fidem xpi in
duendi; Tunica succinxit se petrus idest
fidei ecclesie; Misit se in mare idest
conculcauit fluctuationem et amaritu
dinem mundi propter dilectionem xpi; Alii
discipuli nauigio uenerunt; idest omnes ecle
sia perseuerantes in confessione doctri
ne petri sine conculcatione; Uiderunt
prunas et pisces positas et panem; per pis
cem intellegimus fidem; per panem uerbum di
uinum; per prunas doctores accensi spiritu sancto. Tra
hentes rete ad terram plenum. intellegitur
finis mundi. plenam retem magnis piscibus.
id est plenitudo uel magnitudo ecclesie. In futuro
[illegible] habent angeli [illegible] qd est perfectus
numerus inter [illegible] perfectio ecclesie [illegible] remis
sione

peccatorm̄; p iii· trinitas in deitat unitas intelleg
itonē scis sum rete: ost ecclam in futuro inaet

Manducauit ihs· p resurrectionē corpā
suā· intellegim' uerā incarnationē· & ue
ram resurrectionē corporis ut uidentes cre
derent· & ne aliq apti dubitarent· sed cognos
cerent qa omis caro resurget; Qđ dicere&
ter aus petro: Simon iohannis amas me
ost sicut ter negauit p timorē· ter confitere
tur p amorē· t p fidē trinitatis; Unde
ait· euntes baptizate omis gentes in nomi
ne patris· & filii· & sps sci; Pasce oues me
as· idē doce ecclam meam; Dne quis ē
q tradet te· ut sic eum uolo manere donec
ueniā· ost qa uirgo erat incorruptus· ita
eū uoluit pmanere· usquequo de fuit alie
nus adolore mortis; Ingressus ihs ianu
is clausis· hic clausere ianua ingressus ute
ri· & clausa egressus; ē talē qa archana
cordis & pectoris ipse solus scit· p inde ianu
is clausis potuit ingredi· sic & omis sci p resur
rectionem suā· induti spiritale corpus· ubi
q sine motu ubi uoluerint ingredi
possunt; In p̄fatione iiii euangelista
rū·

Nouu(m) op(us) facere me cogis. id est p(ro)uocas. s(ic) et con
pellis. arbit(er). iudex. edictu(m). expositio. tradita
unio. unitas. Inoleuit. creuit. in animo. Uo
cant historie. eo quod memoriam tribuant reru(m)
gestarum. Apocriforum. dubiorum. Nenias. res
sup(er)uacuas siue mendaciu(m) p(ro)prie a(u)t(em) nenias. car
mina funebria. que dicunt(ur) mortuis. p(re)p(ro)pere.
inordinate. Sedat. placat. mitigat. arcendos.
p(ro)hibendos. IN MATHEO. traducere. id est
accipere. quasi transducere. Abimatu. id est duo
b(us) annis. Iota unu(m). aut un(us) apex littere. apud
grecos. quaque minima putant(ur) in lege. Sacramentis
sp(irit)ualib(us) plenus. Racha ebreum est racha dicit(ur)
kainoc. id est inanis. aut uacuus. quod nos possum(us)
uulgari iniuria absq(ue) cerebro nuncupare.
Quadrans. genus numi est. habens duo minuta.
Libellu(m) repudii. repudiu(m). discidiu(m). separatio. an
gariauerint. compulerint. t(ur)b(a)e egerint. tribuli. genus
spinarum. centurio qui p(rae)est militib(us). pp̄ cept ppri
piu(m). commissuras. uincturas. Rudis. nouu(m). Fim
brie. ora uestimenti. Tumultum. tibicines. clangor.
t sonitus cum tumultu. Afficient. affligent.
Gehenna nomen gehenne in ueterib(us) libris non in
uenit(ur). s(ed) p(ri)mum a saluatore ponit(ur). duplicem
uit esse gehennam mnne

ignis & frigoris. in iob plenissime legitur. uene
unt. uendunt. uorax. sorbens. profanat. uiolat.
contaminat; Otiosum uerbum est quod sine utilitate
eloquentis dicitur. & audientes. si omissis seriis
de rebus fribulis loquamur. excepla sequam
iona hic. hic aduerbium loci. non pronomen intelle
gas; uacante. in diuersas fluctuantem; Ziza
nia. lolium; Satum genus mensurae iuxta morem
prouinciae palestinae. unum & dimidium modium
capiens. didragma. duo dragma est autem drag
ma. un pars unciae. & denarius pondus argen
ti. tribus constans scripulis. id est xviii siliquis
Stater duo didragme. idem medietas unciae
appendens aureos iiii; etenim. genalis. publi
canus qui publicam rem faciunt non a peccan
do; Septuagies septies. [illegible] cccc
xc. talentorum tria genera sunt. minimum
l. medium. lxx. duarum librarum. summum cc
cxx. constat; osanna. saluifica. uel saluum fac
sub auditur populum tuum uel mundum. osi
saluifica. anna. interiectio deprecantis. altilia
uolatilia. studio saginata. cum herodi
anis. cum militibus herodis. seu quos in lu
dentes. pharisei qui romanis tributa solue
bant

& non diuino cultu deditos; Numisma
solidus aureus · l argenteus · l ereus · cum no
minib; principum effigies quib; signatur · pharisei
& saducei inter se contrarii sunt · Nam pha
risei ex hebreo in latinum interpretantur diuisio
eo quod traditionum & obseruationum quas illi
deuterosis · uocant · iustitiam preferunt · unde & diuisi
uocantur a populo quasi per iustitiam; Saducei
interpretantur iusti · uindicant enim sibi quod non sunt · cor
poris resurrectionem negant; & animam inter
re cum corpore predicant; Dilatant · philacteria
pharisei decalogum moysi in membranulis scri
bentes & conplicantes ea & ligantes in fron
tib; gestabant ut religiosi a populo uiderentur
Alias autem philacteria · carmina · cantica turpia
dicuntur; Magnificant fimbrias in fimbriis que
in quattuor angulis pallii pendebant; supersti
tiosi magistri acutissimas in eis spinas ligabant
ut in medium pungerent & ex hac commonitione re
traherent ad officia dei; Ypocrita greco
sermone · in latino · simulator · interpretatur · qui
dum intus malus sit · bonum se palam ostendit · hi · po
enim · falsum crisin · iudicium · interpretatur · proselitum
aduenam circumcisum · parapsis · gabata · siue
catinum ·

Pseudo xpi qui ceteros decipiant sub nomine x

se iactant; Sign filii hominis sig crucis duo in
agro t duae molentes synagoga & ecclesiam signif
talabastrū gen marmoris interinctus uariis colorib;
cauatum enī hunc aduasa unguentaria; primus ai
mai xiiii die mensis primi ē. in hymno dicto hoc
qd in psalmo legim manducauer & adorauer
omis pingues ter̄rae & illud edent pauperes & sa
turabunt & reliqua. potest autem himni ille intel
legi quē dn̄s secundū iohann patri gratias agens
decantabat; xii legiones. una legio apud ueteres
res sex milib; complebat hominū; colaphis. pug
nis corbona gazophilatiū; corbonā. inter pt
oblatio. figulus factor. insignē. nobilē manuclarū

Presides rectores prouintiae dicti qd pr. pcoriū domū
iudiciaria. qd ibi ptor sedat ad discutienda
& dictus quasi pceptor ciuitatis & princeps
cohortē multitudine rusticorū; alias aū co
hors quingentos milites hab&. coccinea. color
coniuctus intrubeū & purpureū; haue
aduerbiū salutantis; caluariae. decollatae
locus. ob hanc causam dictus qd in eodem
dāmnati capite truncarentur; Uah. inrisio
maria magdale dictata ab opido magdalo

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Maria iacobi· mater tera dnī· & iacobi fr̄is dnī·
IN MARCO. Leuum alpei· ipse ē matheus; ad
teloneū· ad curā dispensationē que uectiga
lium dic̄· telos enī grece· latine uectigal nomi
nat; publicani apellant hi q̄ uectigalia publi
ca exigunt· siue conductores· sc̄ uectigalium fisci
t rerum publicarū; Necnon & hi q̄ seculi huius
lucra p negotia sectant eodem uocabulo censent;
Nemo adsumentū panni rudis a nuit· assumentum
id ē additamentū; Rudis· noui· a nuit· adnexuit
consuit; ceruical· dictū eo qđ ponat sub ceruice
teubrū; Tabita cumi· sirum est· id ē puella surge·
corban· donū· hoc cōm{un}icat hominem; popu
lus iudeæ· parte dī ēē se iactans; cōmunes cibos
uocat quib; omnis utunt homines; uerbi gratia
suillā carnē; hostreas· lepores· & istius modi
animantia que ungula n̄ findunt nec ruminant
nec squamosa in piscib; s̄; Sirophenissa· de
siris· & ciuitate cananea; Decapoleos· decapo
lis ē regio decē urbiū· trans iordanē ad oriente
ētra galileā· Dalmanutha· In matheo· magedan
animequior· longanimis animo t iustior;
parturiauit· coluit· plantauit; sub ob tentu·
sub inuitu t ocasione; Gazophilatium p sica
diuitie uocant· gaza pilaxe seruare dicit·

Quadrans genus nummi · quarta pars sicli · id est u obolos
Abominationem stationis · potest aut simpliciter aut de anti
cristo accipi · aut de imagine cesaris quam pilatus
posuit in templo; aut de adriani equestris statua
que in ipso sancto sanctorum loco multo tempore stetit; Pascha
quod ebraice dicitur phase; non a passione sed a transi
tu nominatur; Alabastrum genus marmoris candidi
uariis coloribus intincti; Nardus · frutex aroma
tica grauis ut aiunt odore · & crassa radice sed
breui folio paruo densoque; cuius cacumina in a
ristas se spargunt · Lagoena uas fictile & aqua
tile; Cenacula domus superiora; Gessamani · intpret.
uallis pinguium; ipse est tenete eum & caute ducite
aliter: per caute · tute habete · l cum omni sollicitudine
Amictus sindone nudo subaudit corpore · id est cor
pore super nudo quia non aliud indumentum quam sola hab
bat sindonem; Murratum amarum; decurio uocatur
quod sit de ordine curie · & officium curie administr
at · quia iam curialis a procurando munera ciuilia
solet appellari; arimathia autem ipsa est ramatha ciui
tas helcane & samuelis in regione thamnitica iuxta
diospolim; Parasceue · preparatio · IN LUCA;
Quoniam quidem multi · l conati · id est adgressi
sine subito orti; Deuice abia · Salomon

erā de filiis eleazar & ithamar sacerdo
tes constituit. Qui uices secundum minis
terii a sua. ut ingrederentur domum. xxiiii.
sortibus distinxit in quibus abia familia
de qua zacharias ortus ē sors contigit
octaua. Sine querela; hoc ē quod apostolus ait. Prouiden
tes bona non tantū coram deo sed & coram
hominibus; et ambo processissent in diebus suis. et de
priuati fructu coniugii. Sicera omnis confectio
liquoris que uinū imitat. & inebriat.
Sed proprie ē liquor ad bibendū suauis. quem ex dac
tulis exprimit. Elisabeth cognata tua. Scrip
tū ē in exodo. accepit aaron uxorē elisabeth
filiā aminadab & abiud & eleazar. & itha
mar. superna dispensatione professi censi. ut qui si
ne actū ē ita sacerdotalis progenies iunge
retur regali & ideo cognata ea quae propinqui
tate coniuncta innuebant nuptiis indicabant
Profiteretur id confiteretur. Superna dispensatione
professio census inde scripta est. ut sua quisque
patriā ire iuberet. Dabat aūt in professione
denarius qui x. nummorū in se pondus habebat.
cesaris imaginē continens & nomē. Ut sisterent
eū dnō; decretū legis erat paruulū

post xxx terciū diē . adcomplū dni̅ inferri cla

riq; hostiae p eo. Signū cui contradicet . fide

dominicae crucis accipe & tuā ipsius animā

ptransiet gladius . idē dolor dominicae passio

nis . Tedrarcha . quarta pars regni . regnū uo

iudeae quattuor uiuidū fierat . tiberius au

gustus . ptetrachias . scindere curauit ; Uemo

briu pala ; stagnū genesar&h . idē dicit qd in a

re galileae . t mare tiberiadis ; Greco autē uoca

bulo quasi generans sibi aurā dicit ; Conferta

cumulata plena ; Inlisum ē flum . idē . inpulsu

t inlapsion . Sinagogā edificauit nob . sic

nos ecclām adquam conuenim̄ . sic & iā illi

sinagogā adquā conuertebant . edificatā

a centurione habebant ; Loculū . lectulū

portatoriū ; Dies adsūptionis . idē tempus . pas

sionis ppt inplectatē ppt inportunitatē . quun

imma nugis & iā t potius ; Dipondius quo

quinq; pas seres ueneerent . idē uendunt ; genꝰ ē

ponderis leuissimi ex duab; assib; compositū ;

Uem . silant . dragma . genꝰ ponderis habens

scripulos . iii ; ēst autē octaua pars unciae . & dena

riu pondus argentei ; e uerto funditus mouit

Siliqua folliculū leguminis . siue fructus

arboris qui colligunt apotras; Saginatum cum
nutritum & inpinguatum; Simphonia genus
artis musicae est; cados graeca anforae con
tinens urnas iii; Chorus uero modius
xxx complet; Mamoria diuitiae;
Purpurae color fit marinis conculis tinc
ta. ria concilia ferro circumcisa lacrimas
purpurei coloris quibus lana tinguat emm
tum; Byssus in arbore nascitur ad uestimentum;
Est aliud genus quod dicitur linum nimium candi
dum & mollissimum quod greci papa teriu uocant;
Chaos confusio id est tenebrae inmensae vel pro
funda dimersio; Sugillat condempnat vel suf
focat; Sicomoros dicta quod folia similis moro
hanc latini celsa appellant; Mina genus ponde
ris qua greca mina uocant centum dragmis
appenditur; Austeris homo durus & crudelis;
Arescentibus hominibus; multi qui in hoc mundo
florere uidebantur; cum aduentu iudicis
se sine fructu conspexerint arescent. Tunc
fides quae sine operibus uiruerit prae ante se iusti
iudicis igne arescit; Crapula ebrietas vel
nausia post inmoderatam uoraginem ingurgi
tationem uel; Mancabat manebat beneficus
(bene factor.

Ecce satanas petiuit uos. satan adcribandū
bonos expetere ē. adflictionē eorum malitię
esti; anhelare. quo enim ex temptatione inuidens
appetit eo illē quasi p probatione depascens petat;
Auulsus. separatus. subortus. agonia. alacritas.
amor. ut uigor. Spreuit. contempnit. Seditio.
perturbatio; dissensio. tumultus. Sabbato. silent
mandatum erat ut sabbato silentiū a uespera
usq; ad uesperā seruarent; IN IOHANNE;
Nondum uenit hora mea. idē ut fragilitatē semper
ex te humanitatis moriendo demonstrē; Ydrię
uocant uasa aquarū receptui parata. Grece
enim aqua ydor dicit. metretas mensuras quosdā
tamquā si diceret: ternas anforas; Metron enim
mensurā dicunt greci. & inde appellat metrete;
Haurite aquā leuate; Architriclinus. maior domus
Triclinius. trium ordinū prior; p duo sedendus
posset. sed mulier samaritana. samaritani
ad iudeorū gentē non ptinebant. alienigene
fuer quāuis uicinas terras incolerent; Non
enim coutunt iudei samaritanis; omnino uas
culis eorū non utebant. & qa ferebat mulier
secū uasculū unde aquā hauriret. conmora
tae qa iudeus petebat ab ea bibere. qd nō
solebant facere iudei;

Iste quem habes non tuus est vir. id est quia adulte-
rum non virum habebat; Patres nostri in monte hoc
adoraverunt; Contentio fuerat inter samaritanos
et iudeos; quia iudei in templo a salomone edi-
ficato adorabant dominum; Samaritani longe
inde positi in monte adorabant; Et hoc est samari-
tane. nunquid patres nostri qui deo placuerunt in illo templo
adoraverunt. non in isto monte adoraverunt
ubi nos sumus; melius ergo nos in hoc monte
deum rogamus ubi patres nostri adoraverunt.
Messias venit. messias ebraice est, unctus
grece christus. messias hebraice messias est. unde
et punice messe dicitur ungue consuerunt
cognate quippe sunt lingue iste. hebraica et punica
et sira. probatica piscina fertur appellata quod
in ea sacerdotes hostias lavare consueverunt;
Scenophagia sollemnitas hebreorum. de greco
in latinum tabernaculorum dedicatio interpretatur
Faciebant enim die festo tabernacula ad simili-
tudinem tabernaculorum in quibus habitaverunt in heremo.
Samaritani interpretantur custodes. venit nox quando
nemo potest operari. nox ista erit quibus
in fine dicetur ite in ignem eternum qui paratus est dia-
bolo et angelis eius; Natatoria siloe.

q(ue) et inepte missis; Conspirauerant coniuraue-
rant. Encenia noua templi dedicatio. Grece
enim cenon nouum dicit(ur); iam et usus habet hoc
uerbum si quis noua tunica induatur encenniare dic(itur).
Inmistis alligamentis; pelluis. uas ligneum rotundu(m)
q(uo) quo minus scalis que uacluso. cohors. non uulga-
res indelectam sunt cetullas tenentib; audere
obsistere. Laothoetis compositio lapidum sa-
xis per uiles crustis acte folles amos uuam
os arbores; i. sepes herbae in montis et purgan-
dis pulmonib; apta nasc(itur) in pes. in montis saxis
radicib; et loca arbor odoris suauissim(i)
ac seminae denique lignum ipsius uice thuris man-
altarib; adolet. unde et nom(en) traxisse credit(ur).

PROLOGUS ID EST PREFATIO
quasi prolocutio. ET DICITUR PREFATIO;
proemium est initium dicendi; sicut proemia princi-
pia librorum quae ante causae narrationem ad
instruendas audientium aures coaptantur.
Presagium. idest presentia. vel signum futurorum.
Presagus. idest prescius futurorum; pentateuchum
quinque librorum. obtrectatorum. idest detra-
hentium; sugillationem. suffocationem vel deri-
sionem. Cudere. idest condere. scedulae. scr. chartulae
Asterisco. idest stella. ※ obelo. idest ueru ÷ iugu-
lat. idest condempnat. sintagma. idest con-
stitutio vel dogma. aeque. similiter. apocriforum
idest dubiorum. liberas. non ingenuas. vel festive nenias
uanitates vel mendacia; a catholicos auctorita-
te plenos tamquam s. dogmas doctrina. uuo-
prophetam vel sacerdotem. oeconomicon. dispensa-
torem vel archidiaconum vel sacristam; prodiesse xeno-
fontis per praenomen auctoris; emulus inuidus
vel aemulata dona lacunae pernitioso liuore
adhaerere. consulere. consiliare. vel interrogo;
Ipotyposis usu indicam habere. tres libros sibi
tricii auctore. hyperaspistes. idest protector.
INCIPIT DE LIBRO GENESIS. Bresith ebraice; gene-
sis graece. generatio latine.

In principio fecit deus celum & terram; plerique
estimant sicut in altercatione quoque
iasonis papisci scriptum esse & tertullianus in libro
contra praxeam disputat. nec non & hilarius
in expositione cuiusdam psalmi adfirmat
in hebreo haberi. in filio fecit deus celum & terram
quod falsum esse rei ipsius ueritas comprobat. nam
& lxx interpretes & simmachus & theo
dotion in principio transtulerunt & in libro
scriptum est bresith. quod aquila interpretatur in capi
tulo & non habent quod apellat in filio.
Magis itaque secundum sensum quam secundum
uerbi translationem; de christo accipi potest; qui
tam in ipsa fronte geneseos. que caput librorum
omnium est quam etiam in principio iohannis
euangeliste celi & terre conditor adprobatur
Unde & in psalterio de se ipse ait; In capite libri
scriptum est de me. id est in principio geneseos. &
in euangelio. omnia per ipsum facta sunt. & sine
ipso factum est nihil; Sed & hoc sciendum quod apud
hebreos liber bresith uocatur. hanc habentium
consuetudinem ut uoluminibus ex principiis eorum
nomina imponant; In principio. id est in ordine
creaturarum celum & terram. id est informem ma

teria

unde caelestia & terrestria formata s(unt). Inanis
inutilis. uacua id e(st) ornatu. Sp(iritu)s d(e)i ferebat(ur)
id e(st) p(ro)uidentia qualit(er) cuncta creasset; Fiat
lux. ipsa e(st) que p(ost)ea in uasa celi. hoc e(st) sidera
diffundebat. D(i)x(it). id e(st) p(er) uerbu(m) suu(m) fecit.
Mane. id e(st) initiu(m) creature. uespere. id est finis
eiusdem; Ad imagine(m) & similitudine(m). id e(st)
in m(en)te in ratione & in intellegentia; Ipsa
itaq(ue) mens quando cogitat ea que s(unt) aet(er)na
tunc imago d(e)i dicenda e(st); Cogitando aeterna uir e(st)
sicut dic(it) ap(osto)l(u)s. uir non debet uelare caput suum
cu(m) sit imago & gl(ori)a d(e)i; Paradisus e(st) locus in orientis
partib(us) constitutus. cuius uocabulu(m) ex greco
in latinu(m) uertit(ur) ortus porro hebraice dicitur eden.
q(uo)d in n(ost)ra lingua delitiae interp(re)tat(ur) q(uo)d utrumq(ue)
facit hortum deliciaru(m); Lignu(m)q(ue) scientiae
boni & mali; In arbore quippe illa quo deiq.
erat p(rae)ceptu(m) d(e)i intellegendu(m) e(st). Sed in custo
dia p(rae)cepti scientia erat boni; In transgres
sione p(rae)cepti scientia erat mali; Augustinus
in libro ciuitatis d(e)i. claru(m) est inquit q(uo)d statim
p(ost) peccatu(m) nuditate(m) sua(m) ficiarboris foliis texe
cum sole incepi sue cur ... ihi paulo ante
qua(m) morte(m) p(ro)p(ter) delicto susciperet maledix

& cito aruit cũ diceret nũquã ex te fructus
nascat. in æt nũ. hoc ẽ q hominib; ultra nocere
possit; Bdellium de arbore tollit. ẽ autẽ lacrima
lucida. sub albida. leuis sed pinguis; euilat
hoc ẽ ppriũ nomen terrae. Perizomata. femora
lia; uersatile. uibrantem; uersatilis dicit
eo qd quando uenerit temp ut & ia remouen
potuis sit; concidit. mutauit colorẽ uultus sui
Maledicta terra in operib; tuis. hic non opera
colendi sed peccata exprimit. Famosi. fame
nominati. habitauit in terra naid. in ebreo
habet nod. id est instabilis. Leuigatis. limpidatis
Bitum. gluten; alii picẽ dicũ. alii resinã; Tris
tega. id est tricamerata. caractae fenestre. In
articulo diei. initio diei; dilat& ds iafet & h&
habit& in tabernaculis sem. Iafet h. latitudo
dr. ex quo gentiũ nascit multitudo. Sem ex
quo hebrei minoris numeri electi. uir. ig iust
lum. In lustrẽ. id est magnificũ. In oppidis. in castris.
Trimã. triennem; Altrinsecus. seperatim.
abiebat. expellebat; Lib& secundũ arbitri
um tuũ; Ferus. iracundus. t indomitus.
Sata. nomen mensure. hab& modiũ & semis.
Mandragora. dicta eo qd habeat mala

suaue olentia quam latini maliterre uocant.
Hanc erbam poete antropemoleos appellant.
quod habeat radicem formam hominis similantem.
Huius species due femina foliis lactucae simillimis
mala generans in similitudinem prunorum. mas-
culus uero foliis bete similibus. Uallauerunt. circum-
dederunt. Nemus arborum ordo compositus ł silue.
Adaquare fidei. adplicare iuxtamenti; quin. id magis
ł potius; Siclus. x denarii. id est unciae unce
Hac cum licet in diuinis legatur siclus. uncia est; Cum uero
in gentilium. quarta pars unciae. antrum. spelunca.
Sciscitati. interrogati; hispidus. pilosus. peni-
statum; Adultis. maturis. Gnarus. expertus.
Edulio. uictu. esca. ł esu. Accersito. uocato.
Perspicuum. manifestum. Coire. concumbere ł conuenire.
Quippiam. modicum aliquid. Seuit. irascit. Alit. seminat
Inuidentes. inuidiam habentes. huono terra iur-
gui. rixae. Pharetra. teca. ad sagittas portan-
das. Consternatus. metu perterritus. orbatus.
sine filiis. Innixum. incumbente. Ualet. sanus est.
Copule. coniunctionem. Edente. generante. Expe-
rimento. ex certitudine sciens. Demum. tandem. Sero-
tinus. tardius. Facultate. possibilitate. Inclitus.
nobilis. Foetus. portantes; Opes. diuitias.

cla· oculte· abigens· expellens; Esto· actuosi re
cupiebas· hoc ē recte cupiebas· ł forsitan ire
cupiebas actuosi parentes; Necet· occidatur·
Nequeo· nonpossum; emarcuit· elanguit· ł
contractū ē; depopulati uastati; Stupri·
corruptele· uirginitatis; Scorta meretrice·
Libans· degustans· ditioni· potestati· fomite·
incendium· ł inicium· siue subministratione;
Nitebat laborabat; polimita operis poli
mitarii; polimita ppt' ipsas imagines
rotundas· quę a poliū a rotunditate dr̄;
Stacten· gen' resine p̄ciose; Adquie
uerunt· consenserunt; Deuestit· de
clinauit· ł conuenit; Opilio· pastor ouiū;
Teristru· ligatura capitis· uel sindones;
Heliopolis· ciuitas solis; Arbitrabus· iudici
bus· Lacinia· ora uestimenti; Canistra· de pal
marū uirgis texta adpanes portandos;
Coniectoris· ęstimatoris· Inculmine· inca
lamo· instipula· Uricline ueritto marcen
te· Demū· uerite post modum p̄sagū
p̄sciente· Conicere estimari· Macie· exili
tate corporis· Squalore· sorde· Industri
um· efficacē· tutile· Segetes· semina· Nu

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

tu prudentia t potestate. machinatur. argu
mentatur. Molimur. cogitemus t temptemus;
Dilatio. id est dimissio. Auguriari. sortiri. Fla
gitii peccati t mali t turpitudinis. Quanto
cius. uelocius. Colotera. Ingeniibus ioseph.
in potestate eius. In erario. in thesaurario.
Emina. dimidiū sextariū. Gerite. seminate. Ce
rastes. serpens habens cornua multū nocens
p flatum. Emissius. emissarius dicitur. ceruus
quando ceruam sequitur. Obiit. mortuus est.
Area terram arabilē. Renuere. effugere t
contradicere;

IN EXODO. Hellesmoth hebraice exodus
grece exitus latine; Lateres tegule. mares
masculos. Ingruere. inruere. eligantē. pulchrū.
Fiscellā scirpeā. id est uimine contextā in mundū
nauis. In carecto. in loco palustri. p crepidinē. p sum
mitatē ripe. Aluei. canalis amnis t sinus aque. Inspi
piratione. in scirpeo uasculo. Adultū. maturū. ultra iu
uenē. Abheri & nudius tertius. totum tempus p
teritum significat; Rubus. genus spine. et ipsa et
fructus eius rubet; Instar. similitudo. Exac
toribus. ministris exigentib; Sponsus sanguinis
tu mihi es. id est quia de sanguine meo natus es.

aut quia circumcisus. diuersorio. receptaculo. ilico
statim. uel mox. ergastulum. priuata custodia. uel
carcer. presertim. maxime. In monte dei. in monte
sinai. coreb et sinai. unum est. patruele. id est
filius patrui uel filia. Archana. secreta. uel occul
ta. Malefici. id est magice artis inuentores;
Indurauit. id est quia non emolliuit. Abigan
tur. expellantur. Condixerat. conuenit. sensit.
statuit. decreuit. Aggeres. terre congeries.
Sciniphes. musce minutissime. Abhominaciones
egiptiorum. oues quas coluerunt. et immoluerunt;
Renuis. recusas. Fur gencium. tumencium. Uirens.
uiride s. conrodet. manducauit. uel dilacerauit.
Dense. spisse. In solio. in thirono. Mucit. modice
murmuret. colobrum & dracone. pro uno posuit;
Uirga aaron & moysi una erat. ostenta. id est pre
dicta signa; In edibus. in domibus. uel templis. In
monumentum. in memoriam. Ritu. more. obseruan
cium. Sinit. dimittit. uel permittit; Cerimonias. ritus
sacrificandi. Ductū. artificiosus. tantea; Religio
sitas. bonitas. pietas. efferens. porrectus. uel proferens.
Columna ignis & columna nubis una erat in una parte ig
nea et in altera similis nube. Obriguerunt. ob
stupuerunt; Coturnices. similes auibus quas

quidē · quas quilas uocant · pilo pistillo · Gomor ·
mensura est · attica habens · xii · sextarios; Gestire ·
ebullire · t efferbuere · aliu nimium · t pauu · Oefi ·
& batus unū sunt · mensurā habens modiorum
triū · Iurgata rixata · ut iniuriā habencia · paux
illum · modicū · pstulat · obseruat · t expectat · Dis
ceptacio · altercacio · contencio · disputacio · Tri
bunus · qui sup mille uiros ē · Strenuis · utilibus ·
t fortibus · Iaculis telis · t sagittis · t ictis · Ut rac
os · Clangere · sonare · micare · coruscare · t
fulgere · pstepebat · psonabat · paulatim · id
ppartes · plixius · longius · Contestare · iu
rare · zelotes · insontes · t innocentes · Frus
tra · sine causa · sine racione · inuanū · Dus
id · sacerdotibus · portabit iniquitates · id · ęq̄a
inter ecclā · ppinquitatibus · De industria ·
de instancia · t de cura · Corruptela · petul
cum · t corrupetens · arietes inmaculatos ·
id · uniuscoloris · non morbidos · non scabi
osos · non lęsos · Aceruos · tumulos · Gegens
messes · sollemnitatē septē · ebdomadorū;
id · apascha · usq; adpente costen · De fert
portet · Conductum · congregatū · Geres
seminabis · Scabrones · uespę longę; Ul

troneos · spontaneos · Concinnenda · componenda ·
E phot · stola linea · ł · sup humerale · componite ·
in gyro · oraculu̅ · & ppiciatoriu̅ · unu̅ ē · ubi au
diebantur · diuina eloquia · Interrasile · id est
anaglifa · Acetabulu̅ · quarta pars eminae est · XII
dragmas appendens · Fialas · id ē · calices minores ·
Calamos · id ē · in modu̅ calami · Scyfos · id ē calices
maiores · Sperulas · in modu̅ spere rotundas ·
Alia editio sperorteres; Sagae · id ē · una telae · In
curtinis · Fibule · quib; pectus feminaru̅ ornat
ł palliu̅ ten&ur · Aurs · In humeris · seu cingulu̅
in lūbis; Inser&ur · Inpon&ur · Immiss&ur · In
cludit; Fuscinulas · tridentes; Arule · uas eneu̅
quadrangulu̅ · in qua prunas celaturas post…
Pugillos · non in mensione; Contusu̅ · contritum;
Opansu̅ · id ē · uelu̅ extensu̅ quod ubiq; panditur
Applica · id ē · iunge · congrega · Fungantur · utantur
obsequant · Rationale · id ē · pannus in pectore
sacerdotis quadratus · Cidarim · mitras · tiaris
unus · In marginib; Insummitatib; uestimtoru̅
Malu̅ punicu̅ · & mala granata · unius poma
mire pulchritudinis · Feminalia · id ē · femo
ralia · femina · id ē · femora · Crustula · panis est
oleo conspersus · in medio concauus & tortus ·

Laganae. de farina e primum in aqua postea in oleo
frigit; Inmactaueris. scifi caueris. quando
redeunte temp. anni cuncta concludunt. id e. mense
septembrio. quia egiptii initio anni sic fecerunt.
Mactabis. occides. iecoris. id e. ficati; Aruina uitalia
intralia; Expiandum. expurgandum. Lugi t. praeue
runt; hin maior. xuiiii sextariorum. minor. uiii.
Libandum. sacrificandum. liba. sacrifica. Summam
numerum; Recensita. numerata. Numen. potestate
Labium & labrum. unius. id e. uas eneum quadrangulum
in qua lauant sacerdotes. Smirne. calami.
cassia. fistule. Suppellectile. diuerse res mobiles.
Callide. astute. quiuero. possum. Reatus. culpa.
Papilionib; tentoriis; Deinceps. rursum t iterum;
Aras. altaria. Lucus
& nemus. unum
st. & hic
tus eo qd
minima
luceat.
mulier. inita
tor t inuictor. Pepigi pactum feci t spopondi.
oedus. pax. pp&ua. tametsia. cateruam
turbam. multitudinem. conuentum. pimpai uelo
citate

adimuatis t pcepi posuit testimoniũ id ē dua
tabulas. armillas rotunde erunt. dextralia
amplas & ante manicã portant, abietaria
lignarii. ab iete arbore. Polimitarii p
rotunditate ex apoliũ rotundum dr̄. poli
mitarius. artifex uestimtorũ diuersorum;
Plumario. In similitudine plume factũ. Necta
retur. ligaret. conpagẽ iuncturã. Incastra
tura conpaginatio lignee. Ciati. xii. unum
sextariũ faciunt. Sunt aũ minores & angustio
res quã fiale; Ad plagã septemtrionalẽ id ē
contra mediã noctem. australẽ. id ē contra
medi*n*em. Brateas. id ē laminas aureas subti
lissimas

ex cubabant. uigila

Subiecto testi

moniũ id ē

taberna

culi.

IN LE

UITICO.

Uaiecra. hebraice. Leuiticus. grece.
ministerialis latine. eo q ministeria sacerdo
tũ in eo descripta sunt; Simila medulla

frumenti. In delibano. in camino; Torres. asses
aris. zeri. frumenti. Reticulum. adeps intestine.
scificabor meis. id est [illegible] quia presumens res
purio. infitians. insidians. quodlibet. qualecumque. col
liriclas. cibi quem nos nebulam dicimus. Crepidinem.
summitatem. Subucula ephot id est tunica linea
qui eis non erat preceptum incensum inponere
preter aaron. lugubri. flebili. Cirogillus bestia
spinosa maior ericio. aliaetum. avis similis aquile
sed maior tamen minor vulture; Noctua. corvus
nocturnus l cavannus; Larus. avis maritima
habens ungulas quasi accipiter. Bubo. avis noc
turna. hec cum in urbe visa fuerit solitudinem
significare dicunt; De qua ovidius. foedaque fit
volucris venturi nuntia luctus. ignavus bubo
dirum mortalibus omen; Onocrotalum. avis que
delectatur in stagnis. onocrotolon greci vocant
longum rostrum; herodion. forma fulice similis
sed maior. porphirionem quidam avem albam simi
lem cigno dicunt. caradrion. ignota. attacus
ignota. opimachus ignota; Brucus similis
locuste sed maior; Corcodillus. bestia in flu
mine similis lacerte sed maior. Migale
similis cameleoni; Cameleon similis lacerte

saba specie enim mutat colores. stelio. genus
serpentis similis lacerte. scinopedes. vas fic-
tile pedes iii habens. Inolita. non nata. efflor-
uerit. apparuerit. Vallicula. concaue loca. Ne-
bula eorum. fumus aromatum. Inprecans. soluens.
Perspicue. manifeste vel aperte. Ulcus. uulnus. si in maior
haec cicatrice. sine dubio. papulas. verrucas. quem in
lepse apparent. Sagma. sella. est autem hebreum grecum
et latinum. Proprita. pomorum inmunditia. que idolis
inmolabantur. Quilibet. quicumque sit. Aucupio.
acusatio vel quia auium cantus auscultat. Inpellicatu.
in domum concubinarum vel in locum concubine. Inci-
suras. plancto. Susurrio. occulte murmurat vel inju-
ria seminans. Stigmata. figuras vel signa. Nouer-
ca. matrea. uxor patris secunda. phitonicus. men-
tator diuinus. prostribulum. domus fornicaria. polen-
ta. farina subtilis de frabris vel tritico. mequ-
linus. colorinus vel uerniculus. Spatulas. fructus
palme antequam aperiantur. Siclus. uigin-
ti obolos habet. obelus est scripulum dimidium.
qui facit siliquas tres. scripulus sex siliqua-
rum pondere constat. siliqua uicesima
pars est solidi ab arbore cuius nomen est uo-
cabulum tenens.

IN LIBRO NUMERI.

Vaiedaber · id est numerus quia in eo numerati sunt
filii israhel; Cuneos · multitudines; Vexilla · a ue-
hendo dicta sunt enim signa belli; Iacinctinae · colo-
re lapidis iacincti · coccinea · rubea; Sanctificato capu-
t radit · plaustra tecta corio operta · acetabulum
quasi acetaferum · quod acetum ferat · Corus · XXX · mo-
dios capiens · Vatilla · pala ferrea ad focum simi-
lis uasis · de quibus aqua de naui picit · Zelotipie
Inuidie · uel suspicione; Thoro · lecto; Congessi · coad-
unaui uel collegi · Duntaxat · uidelicet uel certe ·
Consuleret · requireret uel interrogaret; Stirps ·
fustis · nausiae · uomitus · Enigmata · propositiones
uel questiones; Praecoce · nimis mature; Puteus super
quo locutus est dominus · petra quam iussit dominus moisen
percutere · Lustrauimus · circuiuimus; Vasta · profunda ·
Querelas · accusationes · uel clamores · Forent · essent
ceres primates uel excelsi · Claui in oculis · id est com-
punctiones; Concilium · conuentum; Parum · paruum
uel modicum; Expassus · duo passi · Globus · agmen uel
rotundus · Coaceruassent · congregassent; De-
seuit · ab iracundia lenitur uel desiuit; Cohi-
beo · prohibeo · Querimonia · planctus uel frequens
querela; Sceptro · regna potestate; Accidit · eue-
nit · pareat · obediat; In contagione · infirmitate ·

Conveniunt· convenerunt· alioquin· cęterum non· t aliter·
In libro bellorum domini· id est bellorum istorum; Quin potius·
multo magis· Ariolus· sortitor t divinus; Percunctaris
inquireris· Rinocerota· bestia in mare cornua ha-
bens· cinnea nomine gentis; Ne est augurium· id est sortilegiis;
Complosis manibus percussis; Interibus· in maculis exer-
citus· Pugione· gladium· Lupanar· locus meretricum·
Replicavit· retexuit t revolvit· Iugiter· perpetue· semper
perseveranter· Pollicita· promissa· Distulerat· dissimula-
verat· Norunt· sciunt· Iugulate· necate· punite·
Periscelide· armille t ornamenta tibiarum· Armille· umi-
rinis & latius tendiore; ad scapulas· Dextras· com-
nesurorum ac feminarum· Murenulas· catenas
latas & simplas quę adornandum collum aptantur·
Mare solitis simum· mare mortuum· Ascensum Scorpio-
nis proprium nomen loci· Cis· huius ripa· Impulerit· coege-
rit· Impegerit· Fortuitu· subito casu· Exules· peregrini·
Sontium· nocentium· Promulgat· profert t ostendit· Passus
unus recipit cubitos duos· probat hoc etiam de urbibus levita-
rum & de suburbanis eorum praecipit ut omnis civitatis
forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendebat·
statim subiungit· contra orientem duo milia et cubit-
& contra meridiem similiter duo milia ab occidente
& septentrione similiter· IN DEUTERONOMIO·

Hella deabarim hebraice deuteronomium graece
secunda lex latine; Vigitaros scientes doctos perfectos.
Enachim uiros de genere gigantum; Sariu regi(o?) ...
egregiam nobilem preclaram; Portenta miracula se-
questro susceptor pignorum. prelentur gloriantur uel dis-
ferant; Spurcitia immunditia; Anathema alie-
natio perditio; Dipsas genus serpentis pede et semis
longus et duarum palmarum grossus caudam curuam
habens cum qua pugnat. et interpressis populi procul
longe quia homo a beo percussus moritur; Ingentes
magnos. Cetus conuentus populi procul longe
filii belial filii pestilentie. Tragelafum similis
ceruus uellosos tantum habet armos ut hircus.
Pygargon et orygen et cameleon et pardalus ignote
bestie. Noctuam auis nocte bubo nam bubo maior;
Porphyrion alii eas diomedias appellant ab in-
sula diomedea. Sunt enim forma fulice simi-
les magnitudine cygnorum colore candida
duris et grandibus rostris. Ibin auis egyptia
ex obscenitate oris immunda qui aluum purga-
re consueuit. Ixion auis de genere uulturis
alba et minor quam uultur. Caradrium ignota
auis. Sicera omne potum absque uino inquo
inebriari potest; Lucum lucus nomen arboris.

cuius folia non cadent sicut terebinti & ilicis.
Lustre. inlicinum & pigmentum trahendo. piatus
culpe cruore. sanguine. Cesaries. coma capitis.
Ungues. ungulas. Contumacem. contemp
torem preceptorum. [illegible]. Coercitus
prohibitus l contradictus. Plectendum. decollandum.
nefas. crimen. scelus inlicitum. Manzer. filius scorti.
Gerens. agens. portans. In cartallo. in canistro.
Funeri. mortali. Leuigabis. planabis. Inpolitis.
non rotundis. Rubigine. uento corrupte. pruri
ginem. scalpitudinem. Insuris. in poplitib;. Precaris
simam. ingratissimam. Inluuie. secundarum. In
munde humores que secuntur partum l inmundi
tio l squalor l sordes. Classib;. nauib;. Adsumet
ebria sitientem. id est que iam ebria fuit in ido
lis sitientem in idoli culturam ducant in errorem.
Cardines celi. oriens. meridies. occidens. aquilo.
In sobole. in genere. Meracissimum. purissimum.
Opilent. adiuuent. Recens. in presenti dicitur. Nouum
infiaurum. Thesaurus arenarum. terrena sapientia.
IN LIBRO HIESU NAVE.
Tandem. postremo l postmodum. Efferent. ducunt.
Ezapaoie. exemplarib;. A reuite. uulnere.
de cauda scorpionis curuae unde ferit.

Editiones. translationes. Post liminẽ. p mortẽ patris
& matris. Flagitat. postulat. petit. Sirenarum.
meretricũ p magicas artes l cantarũ crispantium
Quippe. certe. nimirũ. sine dubio. IN LIBRO IOSUE.
Fateor. confiteor. Funiculus iste. quo recin. xii. arenb;
usq; ad pectus. Coccin. rubeus. Mole. magnitudine
Polenta. farina subtilissima. pp̃ria pp̃ cepi p indinas.
Conglobat. in unũ collecta. Vallatus. circuidatus.
Digesserat. discripserat. ordinauerat. Pittatiis.
modicis coriolis l pallatbris. In libro iudicum
In annalib; israhelitarũ. Decreuit. constituit
Psidia. firmitates. Saltim. uidelic&. Subner-
ualis. subiugabis l deficere facies. Unã tantũ
asur. flãma conbussit. quia ipsa solã totã
conbussit. Raphaim. gigantũ. Alinguamaris.
a sonitu maris. Ciuitas litterarũ. q in ea lit-
terati fuerunt l litterę custodiebant. Mar-
cens. langu&is. Ignauia. inbecillitate. Car-
meli maris. ppriũ nom loci. Connubia. coniugia.
Sudes. stipites. Nouellis ouib; unius anni qui
nec dũ generant. IN LIBRO IUDICŨ.
Iudas ascendens. & gothniel. de ipsa tribu. Ascen-
sum scorpionis. ppriũ nom loci. Experiar.
certe faciã. Satrapes. principes philistinorum.

Filii gemini · filii filiorum ioseph · qui duo fuerunt
Ancipitem · utraque parte · acutā · Capulū · ma
nubrium · gladii · sicam · gladium · Aliis · uentris ·
Posticum · porticus · l̄ latens ostium · Cir citer · qua
si · clauum tabernaculi · ferrum quod portauit de
tabernaculo · quando āū tenditur · tabernaculū ·
claues ferratas · terrae infigunt ; Baratrū · pfundū
thiuuis terrae · Discrimine iudicio ; Magnanimorum ·
rubentarū · Sibbolo regū · bladimita ; Lagoenas ·
hirdrias fictiles · conplodere · conlidere · Bullas · sigillas
tornamta cinguli · Pondus · & libra · unū · sed pondus
ferri · libra auri · Monilib, · ornamta ex gemmis · quę
solent ex feminarū pendere collo ; Torques · circuli
aurei · Rāmi · arbor spinoso sed modica · conpulit · coegit
l̄ impegit · palantes · fugientes · Sodalib, · coaeuis · socius
Iugulabant · necabant · perimebant · Problema · ppositio
questio parabola ; pnubs · paranimphus · l̄ quanuptas pst
faces · faculas · l̄ flāmas · Suras · musculas · tibiarum ·
Temphrim · figurae · imagines · l̄ idolū ; opulentiā · diui
tiis plenā l̄ abundantiā · haud · paul · non longe
Belial · nom̄ idoli · diuerti · posita in locū · Bachantes
ferentes · ducentes choros · In choro · tenen tes
manū inuicē ; IN LIBRO · RUTH ·
lemta · litterae · ciuiace pnuntiant · caracteri b,

figuris confecta. debili. puberetatis barbe l etates.
Ane. uetule. obstinato. perseueranti. intento. inreuocabili.
Sarcinulas in quib portant cibi l sagma. congessit
polentam. congregauit farinam. de industria. de instantia
l de cura. Rubore. uerecundia. In horreis. inspicatis.
Area. locus ubi annona excutitur. cedo. iure perdono. id est
locum do perdono legi. IN PROLOGO. REGUM
lenita. littere. eiusuoce pronuntiant caracterib. figuris.
Samaritani. a ciuitate & loco samarie. pentatheucum
cotidie litteris scriptitant. id est antiquis hebree litte
ris scriptitant. Sed unde apud eos antique littere inuen
te sunt. quapropter quam de asiriis coloni illuc directi fuere.
& a leonibus. bestiisque comesti. precem mandauere re
gibus persarum se illic habitare non posse. & mi
sit illis sacerdotem qui doceret eos legem dei
terre; Quique ueniens ad bethleem accepit exem
plar legis tribu iuda & descripsit illis pentatheucum
& legem exposuit; et per quam iuda & beniamin a chal
deis capti fuerunt & lex incensa. remansit in samaria
id est apud colonos illos exemplar legis antiquis litteris
expressum id est scriptum inuentum est. dum nil illis nocuerunt
subiecti enim illis erant; Esdras alias repperit litteras
id quia non nouerat priores; Nomen domini tetragram
maton. antiquatis litteris expressum. id est scriptum

inuenim' litteris; Tetragrammaton id est quattuor litter(e)
in quibusda(m) grecis uoluminib(us) non tamen in eo nomine
que a lxx interpretib(us) interp(re)tata fuer(unt) du(m) lex a
chaldeis incensa e(st); e(st) p(er) tantu(m) interuallu(m) in regno
grecoru(m) lxx interp(re)tata e(st); Sed in historiis p(ro)prius
quia nom(en) d(omi)ni p(er) om(ne)s gentes diffamatu(m) erat. au
dierunt eni(m) multa mirabilia que operatus e(st). Incisi
onib(us); id e(st) inceptionib(us); ac clusionib(us); uersuu(m). Duplices
apud hebreos quinq(ue); littere. id e(st) quia duplice(m) figu
ra(m) habent & uocabulu(m) duplice(m). caph mem. nun.
phe. sade; Alter eni(m) p(er) has principia. ut apud nos
sepius initia uerboru(m). p(er) k. littera(m) scribunt. ut
kalende. fines p(er) c. ut fac. Dabreamin. hebraice.
latine uerba dierum. dabre. uerba. iamin. dieru(m)
non ut iamin dext(e)ra; Bresith. principiu(m) q(uia) he
brei uoluminib(us) suis nomina ex principiis posuerunt.
hebrei. generi. aleph littera(m) scribunt que incip(it)
doctrina. ut in principio fecit d(eu)s celu(m) & terram.
Exodo. hel h. quem interp(re)t(atur) dom(us). p(er) instructione taber
naculi; Leuitico. gemel. id e(st) plenitudo q(uia) de ple
nissime de uictimis disputat; Numeri. deleth.
id e(st) tabularu(m) q(uia) de compositione tabernaculi
tabularu(m) loquit(ur). Deuteronomio. he. que
interp(re)t(atur) ista lex. p(ro) iteratione legis. iob. dauid.

danihel. inter agio grafa. non ex dignatione.
sed pro dignitate & sanctitate; agio sancte grafa. scrip
tura; prophetarum ordo incipit ab ihesu naue; qua
tota scriptura digna est prophetiae uocabulo. dum
futura significat. Iosue et io. in omnib; poene
gestis suis futura xpisti opera prophetabat. Chronicon
id est temporale. que in incisionib; quinq; incisiones persa
tis factione eorum dixit. quod hoc adfirmare solebant.
Prostratis uultib; inclinatis capitib; coronas suas opera
sua offerentes. quia opera reuerentiae & subiectionis
unius dei docent. cultum per quod ad coronas perueniunt.
Stantib; coram quattuor animalib; dum tota prophetiae
scriptura in euangelio impleta est. Galeatum munitum
uel firmatum. apocrifa. oculta et dubia. Geponendum.
separandum. dictum quasi seorsum pono. frasin.
locutione. uel interpretatione; parafrasten non dis
sertorem id est non bonum interpretem; pelles. & cilicia. for
titudinem & labores in ecclesia. que temptationibus
& persecutionib; bene resistunt; Canticum can
ticorum per excellentia carminis. Sapientia
salomonis apud hebreos non inuenit quod an
tea nesciebam. in lxx & in latinis codicibus;

IN LIBRO REGUM;

amatha ciuitas ipsa que in uetere translatione

arimatica dicitur. & fuit helchana & samuelis in
regione thamnitica iuxta diospolim unde fuit
ioseph qui in euangelio de arimathia fuisse
scribitur. Sophim mons est in tribu ephraim
Et ascendebat uir ille de ciuitate sua. hic osten
dit tabernaculum dei in sublimitate fuisse.
Ascendebat ergo statutis diebus; id est par
chapente costen scenopegia sicut in deu
teronomio constitutum est; In silo ephra
im in quo loco archa testimonii fuit usque ad
tempus samuhelis est autem x uno miliario nea
poleos in regione arabica. partem unam quando
offerebant. emula aduersatrix angebat eam cru
ciabat. Redeunte tempore in anni circulo. Temu
lentam. uinolentam. ebriam. Digere. ebrietatem depone.
Mades. humida es uel infusa. Filiis belial. filiis
sine iugo legis dei. Belial hebraice. bel dicitur & fuit
idolum niniuitarum. quia bel ninn fuit pater. Uultus
eius non est amplius in diuersa mutatus. in alia trans
latione. & facies eius non concidit amplius. hoc est ut
nullam haberet tristitiam uel diffidentiam. Non uadam
donec ablactetur infans. contra morem dixit. ideo
commemorat scriptura. hebrei asserunt tempus ablacta
tionis sex annis. alii xii. ut impleat dominus uerbum

uotum quod repromisit post heli sacerdotis dicendo. det
tibi deus petitionem. obsecro mi domine. subaudit benigne
suscipias. commodaui eum domino. id est tam diu fiat
accommodatus domino. quam diu uiuit. Cornu meum
altitudo mea & fortitudo. Saturati prius pro pa
nibus se locauerunt. Locauerunt se nunc. & colligunt alios
ad postulandum panem. & quaelibet necessaria qui
erant antea quasi nullius rei indigere uidebantur.
Hoc de fenenna dicit. Alia editio sic habet pleni panibus
minorati sunt. & esurientes transierunt terram; pleni
panibus israhelitae sunt quibus sunt credita eloquia dei.
Gentes autem quibus lex illa non erat data. post ea quae per
noui testamenti ad eloquia illa peruenerunt multum
esuriendo terram transierunt quia in eis non terrena
sed caelestia sapuerunt. Sterilis peperit septem. Steri
lis enim erat in omnibus gentibus ecclesia antequam
iste fetus quem cernimus oriretur; Et multa in filiis
infirmata est quia in sinagoga ubi nunc sola littera est
& spiritus non est ideo amissa uirtute infirmata est. Dedu
cit ad inferos id est in pericula quasi in mortem.
Solum quoque terrae uel mundi horis cardines. fundamenta.
filii belial. filii diaboli. fuscinulam. tridentem
Alia translatio. arpagonem tridentem. habentem cauculum
uas ad coquendas carnes. Non enim accipiam a te

carnē coctā s̄; crudā. Carnes crude in altare
semꝑ offerre mos erat. Et primū incendebat adeps
& tunc hi qui portabant coquebant carnes tam
sacerdotib; quā sibi. Alioquin tollā ui. Nā si non
tollā p uiolentiā. uiolenta r. id ē uis ualidae; Quia
detrahebant homines sacrificio dn̄i. quia noluer̄
uenire homines ad sacrificandū dn̄o. quia illi p mala
sua exempla plebē a sacrificio dī separabant. t
quia homines in sacrificia blasphemare compeller̄.
Accinctus ephod lineo. id ē palliū sacerdotale; Quo
modo dormiebant cū mulierib; que obser uabant.
Vidue erant que ibi uacabant orationib; & tunc non
habuer̄ licentiā introeundi in tēplū sicut alia
pleb̄s. & transgredi faciatis populū dn̄i. Sacerdos
malus causa peccati in populo. Si autē in dn̄o peccaue
rit uir quis orabit p eo. difficultatē in hoc ostendit
ut oretur p eo. Nō enī ut ipse sacerdotali more
or& p ceteris. Aliť quis orabit. hic quis p raro acci
pit non p nullo. Uirilē aetatē. id ē ad bellum.
Corā xp̄o corā rege. Tortā panis. p qualicūq; p̄tio
intellegendū ē. ut p hoc emer& sacerdotiū. ut
comedā bucellā in loco tabernaculi. sicut ceteri
sacerdotes. Alia translatio sic habet. & erit
quisq́s superauerit in domo tua ueni& adorare eū

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

cū obelo argenti. & pane uno dicens. dimitte me in uno
sacrificio tuo manducare panē dñi. Sermo dñi
de pphetia dicit. p̄ciosus. rarus. non erat uisio. id est
phetalis. Et oculi eli caligauerant nec poterat
uidere lucernā di. antequā extingueret. Ipse heli
lucerna erat di antequā extingueretur. porro
samuhel nondū sciebat dñm non habuit consue
tudinē audire uerbū dñi. N excipi&. non purifica&
t purge&. et non ecciclit. id est in uanum quod in re
uocabile impletur. Uerbi sei. id est samuhelis.
Et euenit sermo id est innotuit. Aphec. ciuitas
israhelis. passi pagros. id est ubique leuit.
t sine ordine. Cumque ille nominasset
arcā di. cecidit retrorsum. hic seruitur non
patris affectum. quod non p filiorum nece.
s; par cachū corruit. & mortuus est. Incur
uauit se & peperit. natura feminarum
est cum subito terrore cito parere. Et uo
cauit puerum ichaboth. ichabod interpreta
tur gloria significat aūt arcachū. Epeucie
bat uiros. id est per cussionis passione. quam
greci sringion uocant. Ex tales & anos si
nonsunt quos fecerit. in similitudinem
intestinorum. satrape filistea lingua

principes. In secretiori parte natium. id est in ano. Si forte
leue & manum suam auocabit. eleganter intulit quod supra dixe
rat. & grauissima ualde manus. t dimittite eam uaccule
& aspicietis. Non enim arca sed plaustrum quod continebat
t boues qui trahebant plaustrum ire poterant. Sed hoc
loco tropus est. & est species metonimiae. per efficientem.
id quod fit. Leuitae autem deposuerunt arcam domini. fuerunt enim
tunc ibi aliqui leuitae. ab urbe murata usque ad uillam
undique; ab omnibus congregabant pecuniam. de quibus uasa
faciebant. ut perficerent omnibus; dum una plaga omnibus
erat; Ad albel magnum. proprium nomen lapidis. Percussit autem
dominus. quia inlicitum erat uidere arcam domini intectam
nisi solis sacerdotibus; de populo LXX uiros ciuitatis
bethsamitis. LXX uiros optimates significat. et L milia
uulgares extra ciuitatem; Cariathiarim & gabaa
ciuitates prope inter se. & ibi fuerunt. Amminadab sa
cerdos fuit in diebus illis; Gabaa ciuitas samuhelis
Annus XX ab eo tempore enumerat. quo ducta est arca
in domum amminabab. usque dum eam dauid ad se transtulit
Et requieuit omnis israhel. id est in religione diuina non
colentes idula. cessauerunt enim ab eis; Hauserunt aquam & ef
fuderunt coram domino. hoc ad testimonium fecerunt. ut ultra
non reuocarent ut mens eorum a domino. sicut diffusa aqua
non potest colligi aut reuocari. Super lib hachar

id est iuxta masphat & sener · duo loca t ciuitates ;
Hec apposuer̄ ultra · p longo tẽpore dr̄ · Unguentarias ·
que unguenta fecerant · focarias · que cibũ eis parant
t tinctarias · Reditus uinearũ · q̄d de uineis & in melle
potest colligi · In auribus dñi · id est orans ante arcã dñi
Filii gemini · gemini uero familia erat · que ad tribum
beniamin ptinebat · de qua & saul · ortus ē · Melior
illo · id est dignior · Terra salisa · ppriũ nom loci · non
quia salsa sit · in sitharcus in sacis t pera · unius stat̃
mechetas uncie · est · ideo iiii · pars stateris · octaua
ē unciae · consulere dñm interrogare · uidens · ppheta ·
diciũ · ascensũ · flexuosũ · In excelso · quia solebant
semp altaria ponere in loco excelso · Nudius tertius
p tempore preterito ; triclinium · ospitiũ · t atrib; lectis
diction · de industria · seruatum ē tibi · Alia trans
latio sic habet · quod in testimoniũ positũ ē tibi
ita apud populũ · manducas · De excelso · In oppidũ
descendens in ciuitatẽ ; lenticulã olei · modicum uas
eneũ quadrangulũ in latere aptũ ; Iuxta sepul
crũ rachel in finib · beniamin · quia in tribu in
da fuit · ppe fines beniamin · Ad quercũ thabor ·
de nomine hominis alicuius · ut quercus mabre ·
Alias scriptũ ē · uenies usq; ad arborẽ glandis
electe ; languenã uini & situla · greca nomi
na sunt

inflexa ex parte ut fierent latera illi eni lagi nos
lagoena illi silice nos situla. colle dni pprium nomen loci
ppt aliquod adiutorium dni t quia ibi excelsum fuit &
altare & habitabant pphete. Grege pphetarum
non quasi sep defuturis pphetarent sic qs parati erant sep
ad pdicandu & laudandu dnm. Et ante psalterium
q ad cit nelant eu in manib;. Descendes autem e me in gal
galis. ac si diceret. semp cu necessariu tibi sit aut pe
riculosa aliqua inminent descende illuc ut habe
as certu locu ad expectandum me; Inmutauit ei
ds cor aliud confirmauit eu in regnu. Expectabis
septem dieb; noli tardus ee in expectando. Ideo
in galgala quia ibi populus cu ihu pascha celebrauit
& ibi circumcisus e ideo locus honorabit. ppter ea
uersu e. & quis pater eor. Alia translatio hab&
& quis pat illius. In puerbio. num & saul inter ppe
tas. ideo quia ante non e usus inter eos. nec de genere
pphetali fuit. patruus. fr patris. et applicuit.
& adduxe. et conuocauit. samuhel populu ad dnm.
q ai in psentia dni disputauit cu pplo. Iabes galaad.
ciuitas galaad. Sequens boues. casu uenit ut bo
ues pcederent eu. Saul. non pphetauit de futuro
si laudauit dnm. Filius unius anni saul. id e XX
unu annu habuit quia in lege pceptu fuit ut

xx annis & supra eligerent adbellum. & ideo
unius anni erat cum regnare cepit. saulus habuit. aliter
filius unius anni sub audite filius eius unum anni
regnans nihil magnum egit humilis permansit
Hoc inloco uitium elipsis est. id est defectus dictionis
inquo necessaria uerba desunt. deest eis & erat
sicut illud ingenesi. secundum grecos. Sem enim
filius centum annorum erat genuit arfaxath.
ubi elipsis est quia deest erat. Statione exer
citum. clamauit per saul. secum esse eum et exercitatos
se adpugnare. hebrei autem transierunt iordanen
adorientem plagam fugerunt. Per gebaa etiam uia
ephrata adiungitur quae dicitur ad terram saul. in tribu
beniamin ubi ephrata est. ad iter termini im
minentis uallis. seboim. terminum enim qui di
uisit philisteos & iudeos imminebat uallis seboim.
In magro proprium nomen loci. Faber ferrarius
non inueniebatur quia philistei non permittebant
Ligonem. bidentem est quo fodit terram. Serculum
fossorium. ensis. armi gladius. usque ad stimulum
Amixtoris: usque ad minima corrigenda
boues & quibus iunguntur. In media parte
iugeri. tale spatium fuit terrae. quod sufficie
bat cultaueris. uirorum. duplica arca dei.

adhuc

ide porta huc contrahe manum. expecta du
nec sciam unde tumultus ortus. dum ante
dixi adplicari arcam. clamauit saul & populus
eius coortantes ad pugnam. fluens mel. In
herbis & in foliis arborum. ut saepe contigit humi-
tis locis aut fauus mellis apparuit collectus ab
apib; In alia translatione hab&: ecce examen
apium erat; et inluminati s oculi ei. Voluit
ad me iam nunc saxum grande. ut edificaret altare
in oblatione p peccato. Siue uero tertium fuis
sent testes. qui populum carne uesci cum sanguine
p phiberent. Adducat ad me unusquisq; bouem
& ouem facite in psentia mea nec peccetis. Absq;
retractione morier& sine mora morier&. Dani
citium. da nos scire ut non iniuriam dictatura
moriemur. penitet me quod constituerim saul
regem penitentia dni dicitur. rerum ab eo consti
tutarum mutatio que prius uicis si tu a me
succedit; In carmelo. carmelus grece & latine
hebraice carmel. duo montes sunt hoc nomine
appellanti. unus in quo fuit nabal maritus
abigail ad plagam australem. alter iuxta pto
lomaidem mare imminens. in quo helias propheta
flexis genibus pluuias impetrauit. fons con

triu̅phale̅. cameratu̅ arcu̅ uolutu̅. Sanctificet ta̅ sc̅ificauit isai & filios ei̅ qua samuhel p̅cepit ut lauarent se aquis & abstinerent amulierib; exagitabat saul sp̅s nequa̅. Interrogatio e̅ quomodo sp̅s d̅ni sit malus. Responsio. quia cuncta adn̅o auctore p̅lata diuine s̅t subdita ditioni. Et̅ ipse diabolus nonqualis nunc ÷. sedbon̅ ad n̅o creatus e̅ & d̅o semp̅ p̅omnipotentis potestate subiectus d̅ni erit. Sapiente̅ psallere cithara q̅a hoc naturale e̅. mentes insanentiu̅. p̅hanc arte̅ mitigare posse inadmiratione; legit quando cu̅q; sp̅s d̅i malus arripiat saul & cetera. Non q̅d cithare illius tanta uirtus erat. sed quia figura crucis xp̅i que inligno & extensione neruoru̅ mistice gerebat. iam sp̅m comprimebat. Spurius. inmundus. t demecha patre natus. id e̅ adultero. cassis. galea. Lorica amata. id e̅ catenata. ocreas. tibiales acruribus dicte. In cruribus. tinibus ... e sistris. gen musice artis; Falangas. agmina t exercit. oephi polente. mensura modiaru̅ farine delicatissime. quispia̅. aliquis. Limpidissimos sincerissimos. decorrente. torrentes dicimus.

riuos quia aquis hiemalib; colligunt & certis
temporib; crescunt. Funda. fundibulex.
Ecclia aduocatio ppli; quib; exprobrasti hodie
quos in nob; priu habuisti. Deperit. aliatranslatio desiccaperio habet. Uiuit animatua
rex. sinon. id est uiuit anima tua q nescio.
Exsphe tauit in medio domus sue. Insaniens loquebat. Secundo psperè. in duab; generum seri
lm quia maiore p misit. & minore dedit. Siue
lm q golia occidisset. & philistinos tulisset
ppitia. Lictores. ministri. crudelitatis.
Celebre. solemne t pclarū; Nisus. conatus. molim.
Casso. uulnere. declinato uulnere. Satellites.
apparitores; Pellē pilosā caprarū nigram.
id est quia capillo nigro fuerunt iudei & pulcherrimo habitu corporis; Jabioth. in rama. id est
in ex celso loco illius ciuitatis. Expoliauit
se ipse uestimentis suis. hoc ideo fecit q a in
extasi mentis fuit. Uiuit dns & uiuit
anima tua quia hunc tantū utriq
dicat gradu. ego mors q; diuidimur. Alia
translatio habet. uiuit dns & uiuit anima
tua qm repleta est. inter me & inter patrē tuū
usq; ad mortē. Uniuersis contribulib;

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ei· id totus trib ei· P en die· id· tertia die·
in qua licuit· operari· t p cras· e zel· id ppriu
nom lapidis· Ir[illegible]· id in ista parte; et surrex
ionathan· telerco surrex ne abner· iuxta latus
aliud regis· id· in sede dd sederet. si ut appa
reret uacua sessio dd· obnpe· Interne· t p
seueranter· filius mulieris· sub audit· non es filius
uir· si adultere matris· dum diligis inimicum· Surrex
ergo ionathan amsa ira furoris· & non come
dit in die calendaru secunda pane· contristatus
e enim sup dd· eo qd confudiss& eu pat suus· alia
uero editio sic hab&· et recessit ionathan amsa
iracundia & non manducauit in scdo die msis
pane· quo sauciatus e· pdd quia uulnerauit eu
pat suus, et fuer uas pueror sca· Porro uia
haec polluta e· si & ipsa scificabit in uasis· alia transl
& factis oms pueri scificati· & haec uia con
firmata e· & q·na hodie scificabit
ppt uas mea; P.. ephod· iuxta ephod·
et inmutauit · os suu· id· uul
tu
suu· et inpingebat
in ostia porte
alia trans· hab&
& as fec· tabat· & in
pari· cabat

ad ostacc ciuitatis & ferebat in manib; suis
epilenticos caducos · l furiosos · l insane mentis ·
In angustiis constituti · id est quia exules fuerunt
de aliis gentib; · In presidio in loco munito quem
habuit ibi · Uenit in saltum areth · id est in ne
more quod est in terra nemi fuit in excelso
loco urbis; Nam hodie cepi consulere pro eo
dominum · quia amicum tuum eum scio hodie · emis
sarii · qui mittuntur ad imperium regis; Uiua
cta & pecuniam philisteos quia illi cura erat
sep de propria gente · quamuis in exilio fuisset
Etabegit iumenta eorum · id est abstraxit l expellit
l minauit; at trans · abstulit; Et minauit
iumenta eorum; Engaddi · locus desertus est in pe
ripam maris mortui; Omnia clamidis id est pm
na diploidis confregit dauid uiros suos ser
monib; id est suasit; Sata polenta · sata
genus est mensure · polenta · farina
subtilis de ordeo l tritico ·
Caricarum · fructus ficorum; Palx
auis similis colo[...]
pico sed maior ·
In fasciculo uiuen
tium in congregatione

iuuentum . oderet sacrificium . sit gratum quasi
sacrificium ; hi enim pagi habitabant intra ciui
tatis . ac si diceret . non nunc si aliquando
in diebus david . pagi prouintiae absque urbibus ; Mulier
habens phitonem . hoc magice fantasie genus est
ab apolline phitio reptili atque ab eius cognomine
sic dicunt eum uocatum ; Samuhelem sacrificium
suscitauit . suscitauit enim . l . animam samuhelis
l per ea potius spiritum inmundum dicunt euocauit ab inferis
in milibus suis . in exercitibus suis ; In x . milibus suis
quasi maiorem exercitum haberet . Stansque super
illis occidi eos . hoc mentitus est si adulationem
regi indicauit . In libro iustorum . quia multos habuerunt
libros quos esdras non restaurauit ; In compelis
id est iaculis . l in capitibus prouintiae . l uiarum ; ama
bilis super amorem mulierum . id est sic mulier unum
cum filium . ita te diligam . ex aduerso uallis .
e regione uallis , et uenerunt usque ad castra castra
dicit . ubi iacob uidit angelum ; Sira nomen cisterne
tenens fusum . hoc per ignominia uirorum dixit . quia con
fusio uiri est opere femineo laborare ; feruente
die . id est in aestu diei . l media die . ne dolose uide
rentur intrare ; Nisi abstuleris cecos & clau
dos . id est nisi deleueris omnia a maioribus usque ;

ad minores omnes unanimiter introitum dene
garet. in ciuitatem dauid in arce sion. uno muro
separatam ab hierusalem. arce sion & reliqua
usque ... qui percussit iebuseum. post ea tunc ciui
tatis utrisque una ciuitas facta est uno muro circum
data. domatum domus. excelsorum clamorum
Fistule aque ductus de plumbo. Caecus &
claudus non intrabunt in templum quia non li
cebat uitium habentes intrare in templum. a mello
mello dicitur ciuitas quam construxit dauid. Commen
tarius conscribit annales. In baal farasim id est
in manu eorum diuisio. Ex aduerso pirorum
capiramite per ergum eis fuerunt. Gradiente in
cacumine pirorum mouens uerticem pirorum
curatenus percussit eum quia diffidebat
de potentia dei supter meritatem quasi ipse
non potuisset defendere arcam suam. Temeri
tas presumptio. In domo obededom qui deleu
tis fuit. de ciuitate gethei de ciuitate gad
que dimisit. collirida. modicus panis tri
angulus. Discurris. desaltatoris. Lex adam
lex hominis ut nullus in aeternum permaneat in
uiuis. si filius succedant filii. percussit moab
& mensus est funiculo coequans eos terre

mensus. ac duos funiculos unum ad occidendum
& unum ad uiuificandum. factusque moab david seruiens
sub tributo; Ad tramitem habet. percussit moab &
mensus est eos in funiculo permetiens eos in terram
& fecit duo funiculi ut interficeret. & multi
tudinem funiculi uiuificaret. & factus est moab
in seruitutem david referre regi munera. et percus
sit david adadezer. hoc peccatum eius dicit dominus non
ipsum sed exercitum eius percussit. et subneruauit omnes
iugales praeter cadit neruos equorum; In ualle salinarum
quapropter eos salis habet; Saba ciuitas siue rege de
manubiis. despoliis. a commentariis. quia cau
sas commendabat. & disputabat uel scriptores anna
lium. scriba doctor. cerethi & felethi. pugna
tores doctissimi. dispicientes & interficientes. Roob
& saba ciuitates a rege. in alio illorum enim loca
rex fuit trans fluuium eufraten. et eo tempore id est
mario mense sanctificatus est ab immunditia. id est
a menstruo sanguine. et uocauit nomen eius salomon
id est pacificus. et uocauit nomen eius amabilis domino
id est sic uocauit eum dominus. quod hebraice. idida uel
aquarum. id est populorum multorum uel propter abundantiam
aquarum. Ferrata carpenta. id est fecit plaustra
ferrata. & in his eos calcauit. & eminuit duu
sinque cultris

quosdā p medium corp̄ · intri polatem̄ · unde
iudunt lateres · Scissa talari tunica imposuit
q; manib; sup caput suū · quia tunc non licuit
non uelato capite egredi · sic antea dū uirgo
fuit; Misit thecuam · thecua uicus erat
ad meridiē iuda ppe desertū; In me dñe
mi rex · id est si aliquid iniustū sit et locutus ē
rex uerbū istud · ut pecc& populus · id est dū con
sentit regi · Omnes morimur · id est p merore; ut fiat
uerbū dñi · ut firmū & immobile sit & non mu
tet & gratū sit dō; Sic angelus dñi · id est inmo
bilis instituit & nec benedictione nec male
dictione · quia nec p adulationē nec p male
dictionē potest reuocare a decreto suo; Si
dus semi uncia · Semel in anno tondebat
quia hoc iudei habuer̄ in consuetudinē · sine
uoto · t penitentia; Et omis get hei c̄sociauit
eū · p antiqua amicicia · quia exiliatus ē apud
eos · Massas palatarū · id est ficiē · fecer̄ massā
de ficis & posuer̄ in de eas palas & sic cauer in
sale ut seruarent in annū · Quomodo omnis
reuerti sol& · Alia editio hab& · sicut
reuertit marita ad uirū suū · Calculus
lapis t minutissima · petra · dilatione · mora
phtisincos · de ordeo suū · decorticata ipsa
grana ·

Inpilo · inligno cauato · deinde coquent inquo
uolunt · Stratoria · electuaria t … tapetia ·
frixũ cicer · id ẽ coctũ · adgrediar · incipiam ·
tuli · memoria · eẽt fortitudinis ei intitulo · puiũ
conpendiũ · puiũ dispositã · Infastigio · infortitudine
insuperiori parte · Quidiuste abeo querele · id ẽ
iuste inquisitionis; Hanc uicissitudinẽ · hanc cõmu
tationẽ · quare te furatus ẽ · quipsi puener̃ eos
adreducen dũregẽ usq; adillũ usq; adinita
sermo inquid dicebat inueteri puerbio · q
interrogant interrogent inabela · alia & sicpficia
ebant · alia editio · rogantes · rogant ẽsse
inabela · id ẽ quibi diuinationes ẽ prudentiã
habuer̃ · ergo uir erit piaculũ · i ẽ inquo
placabo uos · Donec stillaret aqua · hoc enĩ
creditũ apudeos signũ ẽẽ mũe eoqd eorũ
anime eent inrequie · dũinsolatu — his
dieb; pluuiã descendere · ascendit sum
denarib; ei · hoc pmagnitudine furoris dr̃ ·
haec autẽ sunt nouissima uerba · nehis tunc
scriptor historiae · alia p̃posuit quepriora
fuer̃ · Dix̃ filius isai · alii uolunt ipsũ dd
hoc dixisse · Dix̃ dd · alii autẽ titulum eẽ
putant nouissimorũ uerborũ ei ·
Egregius psalta · pclarus cantor

Dux ełi isrł ad me · dux fortis isrł · dns ipsi locu
tus ÷ ad me · haec nomina fortiu · sic uult
dispensare enumerando · ut omniu xxx · ui
intellegat numerus · primitus ppon it · iii ·
ex cętis omnib; id ẽ xxx · ui iure fortitudi
nis pcellunt; post ea alios · id ẽ ceteris · priorib; infe
Et tunc xxx merito fortitudinis platos · dem
de secunt xxx · ordine suo simul enumerat ·
dd sedens · prim omniu scribit dd · non ipse rex
si ipse ẽ prim fortiu fuit princeps · i inter · iii
Inter · iii · primos qui fuer · dd · eleazar ·
iemma · horu triu prin ceps fuit dd · Ligni
uermiculus quasi sic uermiculus conrodit
lignu consumen do · sic ipse ẽ sup sit inimicos su
ii · eleazar · filius patrui ei · filius patrui
ipsius dd ẽ for tes ppon it · uel ut alii uolunt
dd regis · iii · iemmae hic fuit aggę h · filius
Necnon · & ante descenderant · iii · anteriorib
tẽporib · non ad cõparatione priorũ triu du
xerant principes inter xxx · nq ad eent · iii · int
xxx · In insidiis · in spelunca mambre · Inruperant iii
sequentes · enumerat · de quib · pmisit paulo
ante · ubi ait necnon · i · abisai · quoq; prin
ceps erat de trib; ~~sequentib~~ cunctis tribus

qui ideo seponitur ac si diceret & sic dicitur inter
priores princeps erat. & abisai inter sequen
tes erat princeps. iii. banaia filius ioiade
ipse percussit duos leones. id est duos reges
alia editio habet hic percussit duos filios
arihel. ipsius moab. iiii. asahel frater ioab inter x
x dicitur inter xxx enumeratus. sex praecedenti
bus secundum xxx. i. elcanan. ii. sema. iii. he
liaca. iiii. heras. v. hira. vi. abiezer.
vii. mobonnai. viii. selmon. viiii. zachai. x.
heleth. xi. hethai. xii. nai. xiii. baldai. xiiii.
abialbon. xv. azmaveth. xvi. heliaba
xvii. ionathan. xviii. semma. xviiii. azam
xx. helifaleth. xxi. heliam. xxii. essai
xxiii. farai. xxiiii. higaal. xxv. benna
xxvi. seleth. xxvii. naharai. xxviii. hera
xxviiii. gared. xxx. urias. IN LIBRO III.
Corus xxx modiorum mensura completur. simila
medulla frumenti. et locutus est de lignis cedrinis
singulari numero ista cedrus dicitur quam greci
cedros vocant. cuius folia ad cupressi similitu
dinem respondent. lignum vero iocundiore &
diu duraturis nec tinea umquam exterminabitur
usque ad hysopum quae exit de pariete id est ysopus

herba pulmonib; purgandis apta nascit in
petris herens saxo radicib; Abiegna alia
editio h[abe]t pinea t cypressina. katomorū
cesorū lapidū. Cementarii qui disponunt in
fundamentis. Biblii nom̄ gentis. cubitus di
midius passus. fenestras obliquas ianuas abscon
sas reticulatas. Trabes aūt posuit in domo p[er] circui
tū forinsecus ut non herent muris templi. ali
editio hab& quod intuallū dedit domui in
circui a foris dom̄ ut non tangerent pari&es dom̄.
coclea ascensus collectus p[er] circuitū cenaculū
dictū a comunione uescendi. Laquearib;. laque
ria s̄t que camerā subtegunt & ornant. que
& lucunaria dicunt. principalit aūt lacus dr̄,
Itēq; laquearia ⁊ celū qd in templo erat
anaglifa. alibi anaglafa dr̄. qd superius
sint sculpta. greci enī ana sursū. glefa sculp
turā dicunt id ē sursū sculptā. Talenta
tria s̄t genera. ē aūt minor. medius. summus
Minor habens libras l. Medius apud roma
nos lxx denariū constat. Summus c xx
In mense zio id ē in martio. Mense bul augusto
pistilia capitella que sup colūnas ponunt. &ē
grecū reticula retia & dicta p[er] diminutione
reticula

reticula fiunt. Scalpturas inter rasiles. Istriou[m]
septeni uersuu[m]. septies uertit. altera sup[er] altera[m]
Repandi. repansi. h[oc] inter uas[a] gene[ra]. xl batos
capiens; p[er]lectas. crateras. est au[tem] calix. habens
ansas duas. celata. picta. Bases. fulture st[...]
colu[m]narum que a fundamento consurgunt.
Lebetes. uase enea. in usu coquendi parata
Canti. ferru[m] circa rotas. Camis. lignu[m] sine ferro
q[uo]d cantu dic[itu]r. amulas. fialas altiores in simili
tudine urceoli. In argillosa terra. alia editio
in ustrina terra. Hetria gen[us] uasis aquatilis
p[ro] chirmatione uocata. Hydros enim greci aqua[m]
dicunt. fuscinulas ad carnes de caldariis p[ro]
ferendas. greci Hecine iste. classem naue[m] in enig
matib[us]. inquisitionibus obscuris. Ligna thina
incognita quide[m] sunt etia[m] peritioribus
iudeoru[m]. Alia editio habet ligna pinea
thinna. Scutras. uase enea aequalia
in fundo et ore habent altitudine[m] et coopta
desup[er] calent in eis q[uo]d uoluerint; Siclus
x. denarii siue semi uncia. Pelras
scutta breuissima in modu[m] lune
mediae. Singulari aut[em] numero [illegible]
pelui neutro. Mince in ponderib[us]
genere.

centū dragmās appendit. dragma uō . uiii
pars unciae ē; de ebore. de dentib; elefantis
F uluo. rubeo. t splendido. Suppellex.
res mobiles. Quasi sicomoros quę nascunt
in cāpestrib. dicta aūt haec arbor sicomorus
eo q̄d sit folia similis moro. hanc latini
celsā appellant ab altitudine quia non ē breuis
ut morus. Morus uō grecū nomē ē. quā idē
latini rubū uocant. eo q̄d fructus t uirgulte
eī rubent. uiuis igit rubi foliorū similitudi
nē sicomorus hab&. Cū eni eet dd incidum
& ascendisse& ioab. hic non depsenti sp̄e
rito historiā texit. Leuauit manū suam
contra regē. Et haec causa rebellionis
aduersus eū. quia Salomon edificauit
mello. & coequauit uoraginē ciuitatis
dd patris sui. Alia translatio hab& leua
uit manū aduersū regē Salomonē cū edi
ficauit locū excelsū. & circūdixit septū
ciuitatis dd patris sui. Voragine. p̄fundum
I ndolis. iuuentutis incrementum. Industri
ū. studio suo t ingeniosū. P̄fectus. qui
p̄toria potestate p̄ē. quasi p̄positus
Scorpionib; . gen flagelli duplicis.

Quō auersatus eū fuerat dns. quō erat auersio
actio. congregato cetu. congregata multi
tudine; Quē finxerat de corde suo. que
constituit ex corde suo. Subterebinthum
unus arboris fructus similis uue ut cis.
Fefellit eū mentitus ē ei. Crustulā panis.
oleo conspersus. Fimus. stercus. bubulus.
ueus. congregatio arborū. pccata. antifra
sin dictus non qd luceat densitate nimiē
hec species algoriae ē phronia. ut parce
eo qd minime parcant. & in euangelio
amice ad qd uenisti; Effeminati. molles
t sordidi t obsceni. Priapi. simulacrum
turpissimū. subterraneū; specū. spelun
cā. Temulentus. ebrius. In dieb; achab
edificauit ahel de bethel. hiericho in
abirā primitiuo suo fundauit eā &
in segub nouissimo suo posuit portas ei.
iuxta uerbū dni qd locutus fuerat
in manu iosue filii nun. P captiuca filius
isrl hiericho. sic habet in libro iudicū.
Maledictus uir corā dno qui suscitauerit
& edificauerit ciuitatē hiericho; In primogenito
suo fundamenta illius iaciat & in nouissimo

liberorũ ponat portas ẽi; Pugillus pugn

Lectus ampulla olearia. Infrustæ. inpar
tes diuisæ. Lãbens depascens. consumens.
Iunge & descende. idẽ iunge currũ tuũ &
descende; In antro: bouen coxit carnes ei. id cum
antro. non abnuit. non negauit. Initio faciã
Alia editio. inprimis faciã. Si sufficerit
pulus samariæ pugillis omnis populi. id.
si sufficerit terra samariæ plebi. ut unus
quisq; tollat pugillũ terræ; Ne glorietur
accinctus aeque ut discinctus. alia transla
tio; Ñ gloriet̃ur gibberosus sicut rectus; cõmi
nxime. t non pcul. cõmodius. utilius. compe
tentius; frendens dentib;. stridens; Benedix
dnm̃. & regẽ. id maledixit. pi roma dem
tiã. t clementiam posteriora tua. id. defecem.
Alia editio habet & incendiã pre ignem
et inclausum & ultimũ insit; Alia tirans latio
anxiũ & derelictũ; Quispiã. aliquis; Uidi
dnm̃ sedentẽ sup soliũ suũ & exercitum
celi adextris & sinistris ei & cet. Soliũ dni
angelicas potestates accipe. quarũ mentib;
dns altius psidens inferius cuncta disponit.
Sed dextera di. angelorũ pars electa.

Sinistra audi potestas repba. N eñ ministrant
dō solūmodo boni qui adiuuent. sed
&iã mali qui pbent. E grediar & ero spš
mendax. neq; eñ fas ē credere bonū spm
fallacie deseruire. sed occulta ista licentia
malignis spiritib; dat. ut qd uolentes in pec
cati laqueo transgulant. in peccati pena
&iã nolentes trahant. I nter pulmonē
& stomachū. In paralipomenon. Inter
ceruicē & scapulas. dom. heburnea.
Alia editio. dom. heborea. IN LIBRO IIII
P turbinē in celū turbo ē uolubilitas uentē
& turbo dictus a terra quoties uentus sur
git & terrā in cursū mittit; Alia translatio
hab& in cōmotionē quasi usq; ad celum.
S ilete. tacete. tulitq; helias pallium
suū. Alia editio hab&. pellem ouilem
suā. Auriga. agitator curruū. psaltem.
psallentē. Omnes qui accincti erant bal
teis. alia editio hab&. omni p̄cincti
gladio & pugione. Ecce creditor uenit
Alia translatio. ecce quib; debitrix
sum uenerū; Diuertit in cenaculū. Alia
editio. ascendit in pgulam. Sedule

frequenter. assidue; Nunquid habes ne
gotium. id est numquid est tibi sermo; Satiata
comes fuerit. osculavit beata clavit.
Et collegit ex ea colocinthidas agri colo
cinthidas. cucurbitas agrestes & amara
vehementer; que similis est cucurbita
per terram flagella tendit. dicta vero colocin
thida quod sit fructu rotundo atque foliis
ut cucumis usualis; Penitus. omnino
Duorum burdonum. burdo animal est
nascitur ex equo [stain] & asina. sicut mulus
ex equa & asino. quoquam. usquam. alicubi
Mutuo. prestito ł commendato; Proditor.
subplantator. traditor ł deceptor.
Quarta pars cabi stercoris columbarum
Alia editio & qualum stercoris columbi
num. Item III editio. quarta pars ster
coris columbarum. Stater. medietas un
tiae est habet scripulos XII. plena enim
untia [stain] constat dragmis. VIII. scripulis
XXIIII; Dragma vero octava pars untie
& denarii pondus argenti tribus constans
scripulis. id est XVIII. siliquis; Cataractas
tonitruorum voces ł fenestre; Latitante

abscondere se. interpellare. clamare.
t adire. consulendum petum. inquirendum
p ipsum; usq; ad suffusionem uultus. Alia
editio habet donec confunderetur
Tertia editio. posuit munera usq; dum
putrida fierent. Sagulum. stragulum
t opertorium; Venefitia. malefitia. uigent
ualent. Et depinxit oculos suos stibio.
colorem quem sole mulieres solebant in
ducere. Alia translatio & calibe ara
uit oculos suos calipsi. id ferrum. hecine
est ista est. & e. pronom; Ponite ad duos
aceruos iuxta introitum porte. Alia
editio. ponite eam in duob; compositionib;
in porta; Tertia editio. iussit poni
eam in duob; grumis supra portam. Aceruus.
tumulum. Grumi. tumuli. Camera in
pastorum. Camere sunt uolumina inter
sum respitientia. apellata a curuo.
Camur enim grece curuum est. Latrinas secces
sus publicus t sterquilinium. Tedere. horrere
t penitere t tedium habere. Consepta. circumclusa.
Sarta tecta. reparatio fabrice. Architecti
aut cementarii sunt qui disponunt in fun
damentis.

Unde & apostulus de semetipso quasi sapi
ens inquit architectus fundamentu posui.
Carduus libani misit ad cedrum. annos
natus xiii; alia editio hab& & hic fi
lius xiii annorum; Musach. quo que sab
bati edificiu ubi miser reges munera sua
in sabbato quando ingressi fiunt in templu d(omi)ni
Valuae. muri incurtu templi t. ianue
Exedra locus subselliorum. id est absida. saluta
torius siue exedra dr sedes ubi papa sed&
quando communicat populum; Demolire
exterminare t delere. Urina. alia editio
lotium. Fefelli. decepi. Subsannau. derisi
Camu. curum. Aurispices. augures t di
uinos. Insecta. id est in secta parte. eze
chias enim secundum hieri murum fecit
filiusq; eius manases tertium habitau
ergo hec de qua scribit insecta parte
ciuitatis; Et posuit multa terre & in
dicit tributu in terra. Artifice & in
clusore. id qui auro gemmas includit
Patruus. frat patris; Et locutus e cum eo
iudicium id est increpauit illum. alia
editio & iudicabit illum.

IN LIBRO DE REGNI IV. ID VERBA.
philistim autē pugnabant (dierū·
contra isrt. palestinos. palestina
prouintia philistim urbem metro
polim habuit que nunc dr̄ ascalon
ex qua ciuitate omnis circa regio phi
listim nuncupata· sed & iudea &
galilea regio palestina ē apellata
querant in cāpestrib; Alia editio
hab& querant in ualle· cepit dd
arcē sion· arces sunt partes urbis
excelse atq; munite; Nā quecūq;
tutissima urbiū sunt abarcendo
hostem arces uocant; unde & arca
Libauit. sc̄ificauit. in nablis. nablu
hebraice. grece. psalteriū. latine
organū. in medium delte littere
factum. Melodi ā asuauitate
& melle dicta p octaua. in no
uissimo die azimorū; Et fecit
sup eos tribulas. & trahas & ferrata
carpenta transire; Alia editio·

& secauit serris & asciis fereis. tribula.
id machina qua fruges tribulantur.
triū tibi dat optio. alia editio. tria
ego decerno aduersus te; optio. electio
potestas. arbitrium; proseliti. alienigene
circumcisi; Lagana. de farina ē primū
in aqua. post ea in ea in oleo frigitur.
Et non ascendit numerus in fastus
regis dd. pastorū libri sunt in quib; t consu
les scribunt. dicti a fascib; id a potestatib;
Alia translatio. & non ascendit numerus
in libro sermonū dierū regis dauid. apo
theca. cella uinaria. cōmissuras.
iuncturas; IN LIBRO paralipome

Purpura. a puritate lucis. & non
coccino. rubeo. iacinthus. pan
nus t uestis coloris lapidis iaspidis
Byssus. gen' ē qd dā lini nimium
candidi & mollissimi. qd greci
papaten uocant; Qui sciat celare
omnē scalpturā alia translatio
Qui sciat sculpere scripturas; Ipsasq;
columnas posuit in uestibulo tēpli
eam quę a dextris erat uocauit

Ioachim · & que a sinistris . boz · alia
editio · & uocauit nomen ei qui erat
ad dexteram correctio · & nomen ei
que ad sinistram erat fortitudo;
Aerreta geri mensure in liquidis. Cra
tera · calix est duas habens ansas. fiebant
autem primum conexionib; uirgul(t)orum
unde & dicte cratere · a porta cnarum · id est
quod se inuicem tenerent; Greagas. fuscinulas
t iottinos ad carnes de caldariis proferendas
Rugo: uermis in holere; Locuste dicte
quod pedib; sint longis uelut asta · unde
& eam greci · tam maritimam quam terrestrem
astapo appellant. Brucus. locuste que
nondum uolant quam uulgo albam uocant
Alia translatio · pullus locustarum; Perspicuum
manifestum lipidum · Satrapes. iudices
ł honorati principes. Fecit rex quoque solium ebur
neum grandem; Alia translatio · fecit rex
thronum ex dentib; eburneis grandem
eo quod abiecisset eos hieroboam. & fratres
omnes ei; Alia editio quia expulit eos hieroboam
& filii ei; Vulgus. uilis populus · aut
plebs est Armamentarium · ubi arma po
nunt

Factum salis · Bethel & filias ei · bethel
& castella ei · Exterminauit altaria
alienorum peregrini cultus & excelsa ·
& confregit statuas alia editio · & re
mouit altaria alienorum & excelsa
& obtruit lapides statuos; Vitalia
Intestina; habe morbo · t mania confertu
carius · pcidit · Inpulit conciauit · In
dustrie · sapientie · Pari&ū cicatrix ·
pari&ū ruptura · Iugiter · Assidue · Orationi
potestati · Atrociter · crudeliter · De portento
designe · Quā texat · eliū conuenit est aug
tionio explenia · Delubra · templa · oppido
ualde · Mausolea · sicut sepulcra · seu moni
menta regum · a mausoleo rege egyptiorum
dicta · Paruipendere · modicum iudicare
t non curare · Exedra · adiacens domui

neuiant ex edra

INCIPIT P̄LOGUS LIBRI SALOMONIS

Preualitudine · ualitudo dicta · a ualendo
siue bene siue male · Potissimũ · meliorẽ
siue optimũ · ł satis firmũ · Equum sit
iustũ sit · Obnixus · reus · penitus · omnino
ł omnimodo · Reticerem · tacerē · pseu
dografos · dulna narratio · Materia
substantia · aut res quelibet · siue causa ·
Coequaret · equalis eēt · Dogmatum ·
doctrinarũ · Coacuerũ · acuendo · dimi
nutionē senserũ · Proelo · ligni unde premit' uua ·
In LIBRO PUERBIORũ · quē hebrei masloth
uocant · greci parabolas · latini pũbia ·
Disciplina · a discendo nomen accepit · quia
discere plena · Gubernacula · gubernatione ·
Animaduerterit · intellegit · Enigmata ·
obscuri sermones · ł sententię · Lacta
uerint · seduxerint · Tendiculas · insidias ·
Insontē · innocentē · Frustra · sine causa · ł
inuanũ · Marsupiũ · saccũ · Moluntur ·
disponunt · parant · ł excogitant · En · ecce ·
Calamitas · infelicitas · ł miseria · Exosarn
odio · samuhel · odio habita · penes · apud ·
infamis · male fame · Ducē · uberitas · Alit'

doctrinā scientiae;

Ne extaris. ne extollaris. t confidas
ne in cūbas. Redundabunt. habun
dabunt t exuberant. affluent. abun
dant. opib; diuitiis. cōparent. q existe
mari. erumperunt emanauerunt. Ne
affluant. ne defitiant. t euanescant
Ne emoliaris. ne cogites t insidias ppares
Ne emuleris. ne zelaueris t imiteris
Egestas. mendacitas. ignominia.
infamia. siue maculentio prauido
Arripe. adprehende. Biceps gladius
ex utraq; parte acutus. Vagesun
gres sus ē. Alia editio. fallaces
sunt uestigia. Fordb; . ianuis t portis
Pene fui. paulominus. fui t ppe fui
Deriuentur aque a suo cursu. conuer
tant t supfluant. Sit uena tua
benedicta. alia editio. fons aque
tue tibi sit ppus. hinnuli. pulli ceru
lugiter. assidue. fouet. calefacit
t nutrit. Gammula eo cata eo qd
de muro fugiat timi dū animal &
imbelle; aucupis laqueis t captura
auium.

apostata refuga. Machinatur
malum cogitat. Iurgitur. litigium. rixa
tumultib;. gestis conatibus; Scortu. mere
tricis; Vecordis. stultus. amens; Gar
rula. uerbosa. a uocis garrulitate; Vaga
fallax t uacans. p caci uultu inpbo
Aloe. Inindia atq; arabia gignit arbor
odoris suauissimi ac summi; denique
lignu ipsius; uice thimiamatu altaribus
odoletur; unde & nom traxisse credit;
Inretiuit. suasit. inlignauit. t implicauit;
Lasciuiens; luxuriatur. t ludens; Laq;
um capturam; cardines orbis terrę
terminu. t fines t extremitates; Libra
bat. ppendebat. t aequabat; Postes
qui ex utraque. parte ostiorum sunt
liminaribus inserti; Moenia muri
ciuitatis; Occidit. secuit; Conuiuę
qui in conuiuium conuescunt; Excors
sine corde. t fatuus; Ociu. ociositas. In
dex ab indicando dictus; Concinat con
sonat t subtiliter componit. Ineunt. In
cipiunt; Versutus. callidus; Enanus.
remissa sine uiribus; Meror. tristicia;

Deuixi· absq;tua; Vorago· pfundū
Noualibus· campi cultura dedi ca
t noua cultura· Versipellis· uersi
color· id diuersos mutat colores
puersus; Inmoderata· sine modo·
t leuis; Pestilens· uir malus t temerus;
Iuge· assiduum; Soliū· sella regalis·
qd solus rex ibi sedeat; Sersunus tardi
Attonitis· intentis t stupe factis; exprobat
inpbat t irritat. Inpunitus· sine
uindicta; Prestolantis· obseruantis·
t expectantis· effabitur· loquitur·
Calculus· & lapis· & ratio· & sententia
& numerus dr̄· Fornicē· saxū sub
cauū· t arcus triumphalis· Mutato
pesti pestilente· sapientior erit paruulus
Alia editio· contumace punito· astutior
erit inno cens· pcaciter· contumeliose
Feneratis· mutuantis· coniectoris·
estimatoris Symbola· conlatio· t collectio
Suffusio· oculorū· Alia translatio· cuius
liuidi oculi; Flauescit· rubet t splendet
Sopitus· somno grauatus Amisso clauo
clauus· qd regit gubernaculū nauis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Nitru(m) interra inuenit(ur). huius natura
non multu(m) a sale constat distat. Do ma
tis. genitiuus e(st) casus uenit au(tem) a domo
chamo. a cui uitate dictu(m) est enim retina
culum iumtoru(m); Responde stulto iux
ta stultia(m) id contra stultia(m). Inprima
quidem uersu iuxta. Insecundo con
tra intellegit. Aceruus. tumulus. tu
mulus. Susurro. bilinguis. t detractor.
Dispendia. da(m)na. ptisanas. cleorcleo fiunt.
Procliuus. inclinatus & facit procliuior.
Inlicias. inducas. t seducas. t fiuidas.
Furere. irascar. Subrepte. obrepte. t
Stelio genus e(st) serpentis simi
lis lacerte. de colore inclitu(m) nom(en) hab&
enim tergo repictus fulgentib; guttis,
inmodum stellarum. Nititur. conat(ur)
t temptat. Inliciendu(m) producendum.
Lamuhel. nom(en) salomonis. Institutor
negotiator. Stragula uestis e(st) dis
color quam manu artifices diuerse
uarietate distinguit; Dicta au(tem) q(uia) et haec
instratu & in amictu apta fit; In libro
coaheleth qui gr(e)c(e) ecclesiastes. lat
concionator.

Lustrans. circumspiciens. t inluminans.
Non redundat. non exuberat. t non
fluit. Recens. novum. Devitarem.
spernere. Consuevi. plantavi. Co
acervavi. congregavi. Scyfos. calices
maiores. Orca est. amphore species
minor cuius vocabulo orcis. diminutivo or
ciolus est. Ratus. arbitratus. Uterer.
frueret. Quid mihi prodest quod maiorem
sapientiae operam dedi. et quod ergo
mihi prodest quod secutus sum sapientiam
& plus ceteris laboravi. Tedet. penitet.
Equa. equalis. t iusta. Emolumentum. lucrum
t questum. Fulciet ur. sublevetur. Fove
bunt mutuo. calefient alter ex altero.
Opes. divitiae. Abortivum. morticinum.
Crebro. frequenter. Sagena. genus retis.
Ditione. potestate. Ingruente. inminen
te. t incumbente. Degerit. iurat.
Properas. festinas. Extruxitque munitio
nes per girum. Alia editio. Et struit ad
versus eam aggeres magnos. Retun
sum. repercussum. Hebetatum. stupefac
tum. Exacuitur. acuitur. Inclusi

tria· doctrina Studiũ· ingenuum
Contignatio· lignũ· t materia
domus· t conportatio· Conpingant·
coniugantur· Amigdalum· grece·
latine nux· longa· quasi minor nux·
Cunctis enĩ arboribus prior se flore
conuertit & ad inferenda poma
arbusta sequentia p̃uenit· Capparis
a grecis nomen sũpsit· qđ habeat
in summitatib; rotunđa semina
Capitula ẽ enĩ geñ frutecti simile
lentisco· Ydria· uas aquatile· Rota
sup cisternã rota que ponit sup puteũ
ad hauriendã aquã; Canticorum
IN LIBRO SIRA SIRIM· ID E CANTICU
Ubi p epithalamiũ carm̃ coniunctio
nem xp̃i & ecl̃e mystice canit· Dictũ
aũ canticũ canticorũ eo qđ omnib;
canticis p̃feratur que in scripturis
scis habent· sicut quedã in lege di
cunt scã· quib; maiora sũt scã scorum
Epitalamiũ idẽ nuptiale carm̃·
Dramatis· dramatice enĩ dr̃· ut in scenis
agi fabula solet ubi diuerse psone in
troducunt

Osculetur me osculo oris sui. ponamus
oculos omne genus humanu͂ ab ex
ordio mundi usq; ad fine͂ mundi to
tu͂ iudeli c& ecl͂am una͂ ee͂ sponsa͂
que arras sp͂itali dono p̄ceperat. sed
tam͂ sponsi sui p̄sentia͂ querebat.
Suspirationes eni͂ sc͂a ecl͂a p adventu
mediatoris di͂ & hominu͂ ad patre͂
verba facit ut filiu͂ dirigat & sua
illu͂ inlustre͂; ut idem ecl͂e non iam
p ora p̄phetaru͂ sed suo ore allocutione͂
faciat. Aromata. species sunt pigmentoru͂
Sicut tabernacula cedar; Abraham eni͂
genuit ismahelem de agar. & ismahel
inter ceteros genuit cedar. Na͂ & taber
nacula cedar. que e͂ gens magna nigra
sunt & ipsa gens cedar. nigredo. t obscu
ritas int̄p̄t; Sicut pelles salomonis. sed
pelles salomonis nigre sunt. ne ob hoc
tum tanto regi in omni gloria sua ussa
e͂ indecora nigredo. Contegebant eni͂
a bestu & pluuia arca͂ & altare & omi͂a
utensilia tabernaculi. Sodaliu͂. id
amicorum t domesticoru͂; Equitatui

meo. alia editio eque meae. De hac
autem pomponius in expositione huius
operis dicit habet ergo equos. habet
equites habet et currus dominus noster
ihesus christus quibus uehitur magnus ille helias
propheta. Gene. id est mala que sub oculis
sunt. monile id est ornamentum ex gemmis
quod solet ex feminarum pendere collo.
Murenulas. id est catenulas quod fit ex auro
quedam ordinis flexuosi. Uermiculatas
argento. interdum autem argenti et auri in
texitur uirgulis. alia editio pro monilibus
redimicula habet. Nardus. herbae est
spinosa sed odorifera. genera eius duo.
Fasciculos mirre. mirra arbor arabiae
altitudinis quinque cubitorum similis
spine. Botrus. genus uue. cipri pom
nibus terris. Cyprus mire magnitudinis
botros uuarum gignere fertur. Alter
cyprus arbor est similis salice habens
flores miri odoris et botros. Engaddi
fons edi. significat autem innumeris engaddi
ubi fons. hoc est ubi multarum gen
tium nationes que uineae intelleguntur.

agnito creatore constructis conuenticu
lis credentium xp̄o; Habent in medio sui
fontē eccl̄ q̄ ē sacrosc̄a baptismatis
fons ubi eccl̄ descendū qui erant depu
tandi a sinistris ante tribunal iudicis.
aeterno igne tradendi. & ascendunt
agni inmaculati aeterno regno donandi
Tigna domorū. id est ligna tecti; cedrina
Natura cedrorū arborū semꝑ crescere
fertur. nec aliquando sentire senectā
secundū illud psalmigraphi: Iustus
ut palma florebit sicut cedrus libani
multiplicabit;. Quarū arborum sucus
tante uirtutis ē ut diuersa corporis
membra sanetur; Uermes ulcer& nec
cet. & a muscarū aculeis puncta corpo
ra defendat; Laquearia que camerā
subtegunt & ornant Cypressina. Cypres
sus grece dr̄. eo qd caput eius armoniza
poene te in acum erigit. cuius lignū cedro proxi
mā hab& uirtutem templorū quoq;
trabib; aliū inpenetrabili soliditate
nunquā enī onere cedit sed ea quam in
principio fuerat firmitate ꝑdurat.

Habet enī uicem dū· odorem. Sicut
malū inter ligna siluarū· id mala
granatū; Fulcite. munite. l leuate
Stipate. circūdate. l constipite. hinuli.
ceruorū filii; ꝑspiciens per cancellos
De hoc pomponius ad xp̄m· ipsō soli
genua cordis flectendo cancellos
faciamus; Tempus potandi tempus
sectionis; Grossus. fructus fici arbo
ris inmaturi inutilis; Demoliunt
exterminantur. donec aspiret dies.
Aliu edruo do respicere &c; Ambiunt
circūdant. ensis. gladius. ferculum.
lectū ē qd portari potest. Reclina
toriū. Diadema corona
Cyprū cū nardum. cyprū insula. Nar
dū herba ē aromatica sed spinosa ut supra.
Crocus. genus herba aromaticę. fistula. ca
lam' aromaticus. Aloe. gen aromatici
arboris. cicinni crines. pessulū. pocillū
Elate palmarū. folice palmarū. qd ele
uentur sursum quia non pendent deor
sum sicut aliarū arborum; Ebur
neus. eboreus. Saphirus. gemma

ceruleus cu[m] purpura habens pulueres
aureos. nu[n]qua[m] tam[en] p[er]lucidus. Iacinctus
id gemma ceruleu[m] colore[m] habens
t purp[h]ureu[m]; Fratruelis. matertere
filii sunt. Matris meę soror mater
terā; Solamitis nom[en] ē & gentile
Crater. uas adbibendu[m] cu[m] duab; ansis.
Nasus tuus sicut turris libani quę respi
cit contra damascu[m]; Narrat historia
regum. domu[m] in libano a salomone
constitutam & edificatam. in qua non in
congruę opinamur potentissimum
regem in magna lętitia constitutum
p[ro] dilectionis aspectu turrem altissi
ma[m] construxisse quę respiceret
damascu[m] ciuitate[m]. Caput tuum sicut
carmelus. hunc au[tem] carmelu[m] pom
ponius fluuium ē dic[it] & coma capi
tis tui sicut purpura regis iuncta
canalib;. Alia editio & ornatus
capitis tui sicut purpura rex datus
in transcursib;. Mandragora herba
ē cuius radix p[er] omnia absq; capite
humanu[m] corpus deformat. IN LIBRO
SAPIENTIE

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Exors. extra sortē. Nuga
ces. uani. ł fatui. Thorū. lectū.
Spado. eunuchus. Dire. amare
ł aspere. Triumphū. uictoria
Spuria. uitulamīā. Augustinus in li
bro secdo de doctrina xpiana
hinc ē & ia illud quo moscos grec
uitulus dr. mosceumata quidā non
intellexer ēē plantationes. sed ui
tulamina int̄ptati sunt. Qui error
tam multos codices p̄occupauit. ut uix
inueniatur alit̄ scriptū. & tamen
sententia manifestissima ē quę
clarescit consequentib; uerbis. Nam
adulterinę plantationes. non dabunt
radices aptas. conuenientius dr. mos
ceumata. quā uitulamina quę pedi
bus ingrediuntur non herent radicib;
Supmum. ultimū. ł nouissimū. extremū
Carina a currendo dicta quasi currina
est enī pars nauis. Lanugo. prima bar
ba in similitudine lane. Torax. lorica
ł militale indumtum. Habene. reti
nacula tum torū. ł genꝰ flagelli.

107

ē tad heremiā ꝑduc& omnē
terrā· id ad desertū· Stemmatib;
ornamētis regalib;· Instinctū Inextin
guibile· Dissertus· doctus t sapiens·
Generositatē· nobilitatem· Contuber
nui· societas· Monstra pelia· p eiq
signū qd bonū t malū ꝑnuntiat·
Ara· altare· Inportentis· insignis futura
adnuntiantis· Insperate· de hoc qd
non speratur Intraditione
IN LIBRO hiesu ... FILII SIRAC
QUI AECLESIASTICUS APELLATUR
Dictus aūt ecclesiasticus eo qd totius
ecclē disciplina religiose conuersationis
magna cura & ratione sit editus e uum
sectim· t actas longa· t aeternū· Defunc
tionis· Alia editio· defensionis· Concretor
Alia editio concreta· id conglutinate·
Religiositas· scimonia· pietatis· con
firmationis· Execratio· maledictio t
detestatio· siue abominatio· Animo
sitas· audatia spū· t amaritas· ypo
crita· simulator· id qui aliud loquitur·
& aliud cogitat· Elid& te· deiciet te·

obductionis. oppressionis. l mororis.
Omne quod tibi applicitum fuerit
alia editio omne quod tibi superuene
rit. In oblectatione. in letitia. ob
lectat enim quia delectationem infundit.
Ue duplici corde. ue corde trepido.
Sceleste. sceleris adinuentor. Inspi
cere. uisitare. Inspectione. uisita
tione. Dedecus. turpis. l crimen.
Frutex. breuis arbor est appellata
quod terram fronde tegat. cuius plura
li numero frutecta. alia editio.
Frutice planta habet. In opus sine ope
re. l qui plus debet quam possidet.
Et non acide feras in anima tua.
Alia editio. et noli esse pusillanimis
in iudicando. Acide. anxie. l tediose.
Placorem. letitiam. l placationem. Plangor
plangentium uox. Ne coneris. ne temp
teris. l adgrediaris. Ictum fluuii.
Impetum fluuii. Agonizare. certare
l pugnare. Segnis. inutilis. piger.
Susurro de sono uocis appellatus. quia
non in facie alicuius sed in aure loquitur
de altero detrahendo.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

pusillum · paruum · elidatur · dimpiet
l deiciet · Anima enim nequam disperdit
qui se habet · id est possessorem suum ·
Lingua eucharis · beneloquens · excor
sine corde · l fatuus · Compedes · uin
cula quibus pedes ligant · Torques
sunt circuli aurei a collo pectus usque
pendentes · Exterat · frequenter ieiunat ·
Agilitate · uelocitate · l equitate · In
munis · innocens · pusillanimis · pusil
lo animo habens · Struet · fulciet ·
Querela · culpa sine excusatione · l cla
mor · contumeliosus · iniuriosus · est
enim uelox · et tumet in uerbis iniuriae ·
Conuicietur · iniuriam faciet · l enarrare
minitare · Ne zelaueris mulierem
sinus tui uitandos amplexus mulie
ris fornicariae ne forte pareas in
efficatiae ei · alia editio · infatuus
eius · Nequam · malus · l prauus ·
Compta · ornata · l decora · l composita ·
Alteri certes · conlationem facias · l alia
ris impeditionem cadas · l mouearis
impeditionem · Opes · diuitiae ·

Conuiue. a conuictust. sicut
conuiuium. a multitudine con
uescentium. Terribilis homo.
in quo sus homo. id quia terrorem
habet & timetur. Temerarius.
presumptor. Execrabilis. detestabilis.
Auarus. cupido. Scelestius. nequius
Intima. interiora t preciosa. aposta
tare a do. Alia editio. discedentes a dno.
Pessimabor. affligar. perdix. genus
auis. dolosa atq; inmunda. cauea
cauerna. Caprea dr siluatica.
Capra domestica. Pestifer. malus.
admirat
Subsannat. inridet t insultat. adsu
me. Stimuleris. conpungeris.
Onager. asinus ferus. Tenax. auarus.
perseuerans. t cupidus qd teneat.
Casulam. tabernaculum. Tegmine
tegumen. Inplanauit. alia editio
inclusit. Ceruicatus. dure ceruicis.
Vitalis. animalis. Institutione.
dispositione t doctrina. Demutat.
texit t implet. odito. odio habe.
Calculus. lapis breuis. qui sine molestia
sui breuitate calcatur.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Inertia pigritia. comminueris. auerbo
quod est minor minaris id est terreas
Immunitas. Sollertia. astutia. est enim
sollers. uitalis & pinchis. Inbecillitate.
debilitate. Procax. uerbosus. Ingratus.
Inportunus. contumeliosus. Lasciuus.
luxuriosus. uel mollis. alia editio
tumidus. homo acharis. homo sine
gratia. Inaltauit. exaltauit.
Romphea. gladius bis acutus. abiugatio.
increpatio. uel redargutio. Ridebunt
bunt. expauerunt. Locuplex.
locis plenus uel diues. Labi. subtrahi uel
lubricari alia editio labitur.
Peritus. doctus uel expertus. dum male
dicit impius diabolum. alia editio
dicit maledicit iniustus diabolum
suum maledicit ipse animam suam.
Filia autem in diminoratione fit. alia editio
filia indomita. fatua. testam
argillam. terra. cocta. teste
uocabulum suscepit quia dum
mollis esset efficitur testa.
Non acediaueris. non tediaue-
ris

110

& anxiaueris. Loramtum. l garit aū
cimenta. sine arena. alia edt
sicut ornatus arenosus inpari & e
limpido. Mine. terrores. Sinas
pmittas. Inreuerenti. Inuerecundo.
Infrunito. sine freno. & moderatione.
liuore non minuetur. alia editio
sicut ceruus cedit & assiduę aliuo
rē non minuet. Frustrauerit
delictum illius. euacuauerit
lia edt. dereliquerit. Maluisses.
magis uoluisses. Radicaui. fundaui
& firmaui. Platanus. latitudine
filiorum ducta. & quia ipsa arbor
patula sit & ampla. Nam platis.
greci. latū uocant. expressit huius
arboris scriptura & nomē & formā
dicens. Quasi platanus dilatata
sū in plateis. ē aū tenerrimis foliis
& mollib; & uitium similis. cuius
... breuis. duorum
tantum cubi... Balsami arbor
... foliis similis ...
... altiorib; semperq; madens

Mirra arbor arabiae altitudi
nis quinq; cubitorũ similis spine
quã acantum dicunt. cuius gutta
uiridis atq; amara; Storax arbor
arabiae similis mali cedonii. storax
aũ dicta quod sit gutta arboris
pfluens & congelata. greci istiri
am guttã uocant. Grece aũ istrix
latine stora ceditur. Galbanus
gen pigmẽti album. ungula alu
sclt. onix. Gutta gen pigmenti.
Libanus arbor turis inmensa
atq; ramosa uocatur aũ libanus
a monte arabiae ubi sabei sunt
Nam mons eorũ libanus dicitur.
ubi tura colliguntur; Terebintus
arbor grecum nom̃ generat resi
nã omniũ resinarum prestantiorem
Elucidant. attenuant. & amesi
riuus. t canalis. ductrix anlucanũ
ante lucem. obductum. oppres
sionẽ t oppositũ; delatura. petitio
nes factorũ. Zelotipha zelosa
t pessima. pudorata. uerecunda.

Aporia. uertigo. t capitis passio.
Rustigatio. sicut rustigatio osten
de ligno ostendit fructu̅ illius; obri
pilatione̅ capitis. stu& horrorem
scilic& du̅ inhorrent. t erigunt capilli.
Tabitudo. putredo. t morbus.
Lingua tertia. discordans lingua. t
rixosa. Pardus gen̄ bestiae uariu̅
uelocissimu̅. Preceps. prer iuus.
Sobriam. temperatam t optimam.
Ebri&atis animositas. id audacia
t temeritas. Expertus. multum peri
tus t probatus. alia editio. p expertus
te̅ptatus hab&. pessimam. affligente̅.
Et ubi non e̅ mulier. gemescit egens
cui credit. Alia editio. ingemescit.
errans. Traiectione̅. commutatio
ne̅. Titubat. uacillat. Sophistice.
argumentose. p conclusione̅. & repre
hensione̅. Augustinus. Sunt enim
multa que apellantur sophismata
falsae conclusiones rationu̅. & ple
rumq; ita uera imitantes ut non so
lum tardos sed ingeniosos &iam

min̄ diligenter ad tentos decipi
posuit eni quidā dicens. ei cum
quo loquebat. qđ ego sum. tu non
es illic consensit. Tum iste addidit
ego autē homo sum. hoc quoq; cum
ab illo accepisset conclusit dicens
Tu igit non es homo; qđ gen conclu-
cio plo sarum conclusionū scriptu-
ra quantū existimo detestatur
illo loco ubi dictū ē. Qui sophistice
loquit odibilis ē; Magnatorum
primariī. Similago. gen frumenti
Cura amara. Intempr̄ uacui tatis.
Intempr̄. otii. Cor suum dabit tus
adulter sandos sulas. & uigilia eius
in sagena uaccarum. āliꝫ editio
cor suum dabit sulas uertere.
& uigilia eī in pabulis iuuenco-
rum. Cataclismū. diluuiū. Tibia.
gen musice artis. & dicta tibia eo
qđ primū de ceruinis tibiis crurī
busq; hinnulorum fierent. Psalte-
rium. idem q; gen musice artis
que uulgo canticū dr̄. quem

hebrei decacordon usi sunt
ppt numeru decalogi legis; Melo
dia· dulcedo cantus· t uocis· Tinci
uermis uestimentorum· Circum
pedes· uestis sacerdotalis· linea
stricta & usq; ad pedes descendens·
Humerale· pallium quem ephot
uocant· habens inutroq; humero
smaragdes duos auro conclusos·
inquib· sculpti erant nomina pa
triarcharum· Monstra· amons
trando dicta pdigia· t portenta·
Precox· gen· lineę· que cito maturescit
has greci fages dicunt· qd currant
admaturitatem ut lepos uelociter·
Donix· ppriu nom fluminis· Inorna
mentum· inornamtum· Aporia·
abominatio· Frugis parcus· Simi
laginem· gen tritici· Lor· funis·
Generis nablis Citharis longio
res fiunt· quã psalterium; Nam
psalteriu triangulum fit·
Uasa castrorum· arma exercitus·
Miliciç cęli dns qd bella futura

possint puidere in sole & luna
IN PLO GO IOB,
Obelus. uirgula iacens; Asteriscus.
stelle similitudo. ob tractatores.
detractores. Tinnulus. sonus. fateant
dicant t confiteantur. Dumtaxat
coniunctio expletiua. Fedum. de
forme. t turpe. obliquus. tortus. t
transuersus. Murenula. genꝰ piscium
& dicta murena eo qd conplic&
se in circulo. hunc piscem animam
in cauda habere certũ ē; Nã capite
pcusso uix eũ interimi. cauda sta
tim exanimari. Prosa. p auctoritate
& a lege metri soluta. Exametri
sus. sex pedum uersus
dũ aliud loquit. & aliud agit.
Idioma. ppri& ai ~~dictio~~ sermonis. cre
bro. frequent. Rithmus. uerbo
rum modula compositio; coma
breuis dictio. uni talib; longis.
sex edictiones congregate.
Ferme. ppe t fere. Omissa. dimissa
t pretermissa. Subdola. supuacua

Uexillum. signū. Fiscella opus ex
iuncis contextum. Sentib; spinis.
Flagello. calathus. Scatebat. ebulliebat.
ITEM IN ALIO IN PLOGO
Beatus iob qui certamina spiritalis
pugne sustinuit. & iā consummate
uictorię gesta narrauit. Nec mouere
deb& qđ in eodem libro dicitur. dix
iob. t hec atq; illa ptulit iob. Moris
enī scripturę sacrę ē ut ipsi qui scri
bunt. sic de se: multa quasi de aliis loquant.
Hinc ē enī qđ moises ait. erat moises
mitissimus sup omīs homines qui mo
rabant interra; IN LIBRO IOB.
Hus. terra gentiliū ē. iob. dolens in tpr
Benedixerint. p maledixerint positū ē:
Satan. hebreū ē. latine aduersarius
t contrarius. Pelle p pelle & reliq
id quando manū palpebris opponim
contra ictū ferientis. Frustra. sine
causa. Os. deosse. Testa. qđ ex luto
conficit. t fragm̄ uasis fictilis. Sanies
sanguis putre factus. Testa saniem
radebat. hoc ē dicere. lutotergebat lu
tum.

Heliphat interp(retatur) d(e)i contemptus. Baldad
uetustas sola; Sophar specula dissipans.
Temanitis thema interp(retatur) iustu(m) sui loquens.
Suitis sui loquens. Naocmathites. decor
Maledicant ei qui maledicunt diei qui
parati sunt suscitare leuiathan. Alia
edit(io) habet maledicat eu(m) qui maledixit
die(m) qui capturus e(st) grande cetum.
Hic pectum anticristi p(er)ditio designat
qui maledicunt diei. diem se diabolus
extollendo & superbiendo ostentauit.
Hunc die(m) electi angeli calcauer(unt). Leuia
tan serpens e(st) in aquis. sub hoc au(tem) nomi
ne diabolus intelleg(itur). & interp(retatur) addi
tam(en)tu(m) eorum. quorum scilicet nisi
hominu(m) in eo quod se addere homini spo
pondit. Consulib(us). consules apellat (vel)
a consulendo ciuibus. (vel) a regendo consilio
Abortiuu(m). id quod ante plenu(m) tempus
orit(ur). & ex tunc tu(m) p(er)imus. occultatur.
Tumultus. seditio. Fessus. quasi fissus
nec tam integer. (vel) lassus. Exactor. exe
cutor. ab exequendo dictus qui a debi
tum exigit. Dissimulare. fingere

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Silere. tacere. Uacillantes instabiles.
Tigris genus leonis. bestia uariis distincte
maculis. uirtute & uelocitate mirabilis.
Lxx autem interpretibus pro grande. mirmicoleon
habet. uel formicoleon; Formicoleon uo
catus quia est formicarum leo. uel certe for
mica pariter & leo; est enim animal paruum
formicis satis infestum. quia se in puluere
abscondit & formicas frumenta gestantes
interficit. proinde autem leo & formica uocatur
quia aliis animantibus ut formica est. for
micis autem ut leo est. Susurri. detrahentes.
Horro. timore. seu pauore. Sopor. somnus.
Tinea. de ueste nascitur. & eandem de qua
oritur. oriendo corrumpit. Sospitate.
sanitate. uel salute; Calamitas. miseria.
uel infelicitas. Uisitans speciem tuam non peccabis.
species alter homo quia in illo cernimus
quid sumus; Aceruus tritici. tumulus.
cumulus. Onager. asinus agrestis; Insulsum.
sine condimento salis. Torrens. aqua
collecta ex pluuia que ex montibus ad i
ma descendit. Pudore. uerecundia
Concinnatis. compositis. Nectamini. uictis
(uel temptatis.

Nititur. pugnat. conatur. temptat.
Militiae. uita hominis. hoc loco in trans
latione ueteri. pro militia temptatio hab&
sed temptatio. pugna. Militia uero contra
hostes signat. Prestolatur. obseruatur
t expectat. Non subsistam. non stabo. non remanebo.
Coetus gen. beluarum. qualis coetus excepit
Ionam. Concuties. exagitabis. Suspendium.
omne autem quod suspenditur ab imis eleuatur.
Scirpus. iuncus. Carectum. non lenis sicut iun
cus sed aspera. Uecordia. stultitia. Innit.
Incumbit. Incubat. Inhabitat. Fulcite.
subleuate t adiuuate. quod enim ipse stare non
ualet. fulcit ut st&. Subsistit. stabit. Comp
homo compositus deo. qui se auctori bono compa
rat. Arcturus qui in axe celi fixus septem
stellis in se reuolutis rotat. Nomen grecum
quod latine dicitur uersa. quia quoque in modum
plaustri uertit. nostri eam septentrionem
dixerunt. Oriona sunt dicta ab orina id est
ab inundatione aquarum. tempore enim hiema
li oriunt. Hiades dicte id est a suco & a plu
uiis. Nam pluuia grece hir dicitur. sunt
autem uii in fronte tauri. & oriunt tempore

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

uernali. Sub quo curuantur qui portant
orbem. ipsi portent qui curas presentis seculi gerunt
In turbine. in commotione uentorum. uel elementorum
Tedet. penitet. uel oret. uel tedium habet seu uilescit
Cursore. cursoris officium est secretura nuntiare
Uereor. pauens timeo. Abominabuntur me uesti
menta mea. id est abominabilem faciunt. Exequo.
exequali. Conpegisti. coniunxisti. Memine
ris. reminisceris. pullum onagri. Ad horam
pepercisti. primus pepercisti. Impatiens.
non permittes. uel sustines. A nullo confitaberis.
a nullo uerecundiam habebis. Exigaris.
exposceris. pullum onagri. filium agrestis
asine. indomitum animal. Per domum. prede
abigendo pedis ductus. Audacter. auda
citer. uel confidenter. Balteum. cingulum. Inglo
riosus. sine gloria. Inuium. sine uia. quo adi
re non potest. Dogmatum. doctrinarum
Dolus. fraudulentia. seductio. calliditas.
hipocrita. simulator. Enigmata. figurata
locutio. uel obscura. Consumor. deuoror.
Posuisti in neruo pedes meos. neruus
genus compedum. Donec atteratur caelum.
conteratur. Saxum transfertur de loco suo.

Crebro cadentib; rupib; saxũ adloca alia
transfert; Alluuione· inundatione· et tulisti
p̃ces· abstulisti· attonitos habens oculos
id uelitti furore quodã instinctos atq;
stupefactos quasi attonitrui strepitu
obstupefactos· Tiranni· crudelis t impius.
supbiã aũ impii tirãnidem uocant;
Aruina· exungia· t pinguedo carnis; one
rosi· graues· ab onere; Artus· dicitur eo qd
conligat inuicẽ neruis artent· id stringant
quorum diminutiua sunt articuli·
Rugę· mbrũ t pelliũ contractio; con
minans· furens· t minat· Salte· coniunctio
expletiua· Inprofundissimum infernũ des
cendunt omnia mea· hispomia· solam
animã significat· Iactabitis· insupbia etum
petis· Pedica gen decipule que subterra
abscondit adcapiendas pedes· Decipule
uero adecipiendo uocat· Sic enĩ decipula
ponit ut diu esca ostendit nequaquã ipsa
a transeunte uideat· Attenuat fame
robur ei· hic robor· arbusto uenit
id forti· Inedia· extenuatio famis
t fastidiũ· Primogenita mors· peccatũ

q(uo)d ab interiore uita animã occidit
Auellat· tollat; & calc&[et] sup eū quasi rex
Interitus· hoc loco interitus nomine ipse
ostis generis humani qui interitū intulit
designat; Undecies confundistis me.
Huc usq; amicos iob quinquies locutos ēē cer
nit· atq; quinquies iob respondisse· ideo
decies ēē p ib& confusū. Nempe· itiq;·
Aequo· iusto· Quod enī dic dr̄ quia frustra
beatū afflixerit· hoc uersū beatus iob
asserit· quia non aequo iudicio ad no
sit afflictus; Euulse arboris· arbor que
inuenta inpellit ut cadat; Inquilini·
ministri t coloni· Stilū· unde scribitur
t grafiū· t calamū· Silice· silex ē durus
lapis eo q(uo)d exiliat ignis ab eo· dictus·
Instar· similitudo· Sterquilinium locus
inmundus· t sculpiliariū· acerius; egesta
te indigentia· Aspis· serpens qui morsu
uenena inmittit & spargit· Luit
quefecit· id poenas psoluit; Fulgo
rans· resplendens· quia fulgor
repente uenit & cum terrore
ante oculos clarescit· Horribi
lis

dicti. ab or rore. id a timore t pauore.
Uirga di. disciplina. Bos concepit. bos cōmu
ni generis appellat. N auerterit. non p̄icit
morticinū. A foetu suo. a sobole. Lusib;. iocis.
O pib;. diuitis. Congeries. coacerbatio t con
gatio. Dulcis fuit glareis cocyti. greca lingua
cocytus luctus dr̄. & sapientes huius s̄cli cocytū
fluuiū currere ab inferos putauer̄. Glare
as lapides fluuiū appellant. Cōpari. exsisti
mari t adsimulari. Lacertus. musculi bra
chiorū. Laquei. decipula t rete. siue insidie.
S ubsannat. inridet. Ne magnitudinis sue
mole me p̄mat. id timens iusti ad ñia districte
iudicat. mole magnitudinis p̄mit. Presto
sunt. in p̄sentia. Abigerit. minauerit. abegit.
minauit; Inter acervos eorum meridiati s̄t.
in solis feruore inter aceruos requiescunt.
Inultū. sine ultione. Abutit. non recte
utitur. t contempnit. Inbecillis. infirm
t egrotus siue absq; uirtute. Gigantes
hiemabiunt sub aquis. hic gigantes
apostatas angelos t sup bos homines
dr̄. Nutu. potestate. Grobste
tricante manu ei' eductus est.

colũ ber tortuosus. Obstetricante manu
dñi tortuosus coluber. de pprijs cauernis
expulsus ē. quia olũ nobis diuina gratia
medet. is qui nos tenuerat antiquus a nobis
hostis eicitur. Turbo. uolubilitas uentorum.
& turbo dictus a terra quotiens uentus surgit
& terrã in circuitum mittit. Et sibilabit
in sibilo. intentio ãmirationis exprimitur.
Saphirus. lapis habens colorem aeris. siue pur
pure. Hiaspis. uiridem habens colorem
Institutores. negotiatores. Obri zum.
aurum dictũ eo qđ ebradi & splendore
est enĩ coloris optimi. qđ hebrei biz greci
catron uocant. Sardonius. lapis terre rubre
similitudinẽ habet. Topazion lapis. ex
uirenti genere. ē. omni colore splendens.
Coibet. compescit t continet. Diademate.
corone. Messio. quando metendũ ē. Me
rentiũ. tristiũ t flentiũ. Squalentium.
sordidum. Squalor. siccitas. Calamitas.
clades. cedes. t infelicitas. Mandebant.
comedebant. Iuniperus. arbor iuniperi
p foliis punctiones habet. & genera ei duo
alia parua alia magna sentib;. spinis

Os meū pforatꝫ. deossē. elisio. ꝑforauit. Strutio.
auis. pennas habet. uolatum non hab&.
Genimina. generatio. Dolo. malitia
t fraude. Disceptarent. disputarent. Sipu
taui aurū. robur meū. & obrizo dixi.
fiducia mea. Obrizum dr̄ obrude
aurum iob uō nec aurū robur. nec sibi eē
obrizam id ẽ rudem auri molē fiduciā
credit. q'a neq; de quantitate auri. neq;
de specie peccauit. Imperitus. indoctus. Bases.
fulture sunt columnarum. In basib; colūne.
In columnis aūt totius fabrice pondus erigit.
Basis uō nom̄ petre. ē fortissime s. ro. sermone.
Lapidē angularē. lapis angularis dr̄. qui
duos parietes inunū coniungit. Cūme
laudarent astra matutina. matutina astra.
electos angelos intellegi uult. Iubilarent
om̄s filii dī. iubilatio dr̄ cū cordis letitia
oris efficacia n̄ explet. sed quibusdam
modis gaudiū pdit qđ ipse qui gaud&.
nec tegere p̄ ual& nec explere. Diluculū.
dibico tp̄ uo diei. lux. Aurora. id ē exordiū
rutiscentis diei. & prim̄ splendoris aeris
q̄ grecē eous. dr̄. Concutiens. cōmouens.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Excussit. reppulit. pliades. stelle. apoplase
id est a pluritate uocate sunt. ita autem uicina
sibi & diuise sunt condite. ut & simul sint.
& tamen coniungi nequaquam possint.
Luciferum in tempore suo. lucifer stella dicta
eo quod inter omnia sidera plus lucis habeat.
& iubar. dicitur. eo quod iubar lucis effundat.
Iubar. splendor. uel per stella est occidenta
lis. quam cognominatam perhibent. a uespere
spani e rege. Fertur autem quod haec stella
oriens luciferum. occidens uesperum faciat.

Concentus. frequentia concinentium
De hoc sonitu gregorius. quid per celi concen
tum. nisi concors predicantium sermo signatur.
& infra: quis concentum celi dormire faciat.
dum concordes hymnos angelorum atque illa
celestium gaudia reproborum cordibus iusto iu
dicio abscondit. Glebe conpingebantur;
glebe ex umore coagelant & puluere.
antris. obscuris locis. in speluncis. in specubus
Astus: bieu. meridiana pars. ibices aues
uocant. que nili fluenta inhabitant.
& semetipsas purgant rostris propriis. in
ano aquam fundentes. he serpentium oua

ues autem grauissimam ex eis escam inchissius
deportant. Orientales uero occidenta
lesq; plaga. Parua quadrupedia. ubi eis
nomina non. quib; moris ē. in petris parere.
Intra salsuginis. salsugo. accendere factum
solet. Rinocerus. unicornis. & ē indomite
omnium nature. ita si quando captus fue
rit tenere nullatenus potest. Inpatiens
quippe ut fertur. ilico moritur. herodion
auis maior omnib; qui & iam aquilam
prendit. Dereliquit inter ra oua sua.
hec destructione auis dicitur. neglegit enim
fouere oua sua sed proiecta tantummodo
fotu puluerīs animat. In arduis in altis
t excelsis. Prupes silicib; ex parte ruptis.
Unum locutus sum & cetera. Beatus iob ad libram
se subtilissimi examinis pensans locutionem
sua secundo se deliquisse confitetur. unum enim
loqui inlicite. ē res flagello digna agere
Aliud loqui est & iam de flagello murmu
rare. Item unum & alterum penitens fatetur.
ac si aperte diceret. & erga bona p negli
gentiam torpui. & ad mala p audaciam
prrupi. arrogantiam superbientem. Beem[oth]

ex hebrea uoce. in latina lingua ani
mal sonat. & qua crucis pes ostendit.
& significat ostem antiquum. id est diabolum.
Quę feci tecum. De hoc quod scriptum est. qui fecit
omnia simul. Omnia quidem simul per substan
tiam extitit. sed non simul per speciem
processit. Fortitudo eius in lumbis eius & cetera
Seminaria coitus. uiris in lumbis. in eo autem
feminis in umbilico perhibet. Cedrus.
arbor. que cetera arbusta in altum transcen
dat deserti. Perplexi. conligati. nodati.
Cartillago. ossis speciem habet. sed ossis for
fortitudinem non habet sicut aures. & costa
rum extremitates. & dicte cartilagi
nes quod leni attritu carent dolore dum
flectuntur. Ludent. delectantur. iocant.
Calamus. arundo. In sudibus. sudes sunt
fustes utraque parte acuti. Armilla.
Ab intellectu autem circuli non discrepat
quia ipsa quoque ubi ponitur ambiendo
constringit. sed armilla latius exten
dit. circulus rotundus fit. Sagena. retia
Gurgustium. casa breuissima ubi pisces
mittunt. ecce spes ei frustrabitur eum.

id (e) ludere t fefellit ex anit & seu decipit.

Compesce tu. coniunctu. Tedae cu accendunt

odore suauē hab& s& leuiter obscuru.

Alicuius & prunas ardere fecit. id flatus.

t orice. lo recet. mitule. monumentum

Vibrans. coruscans. Deder ei unusquisq;

ouem una. & in aure aure una. haec

iuxta historiā ueracit dicta sunt.

Adebant dnis quoq; fiier iob duplicia.

Sicut de filiis querit. x. ei p modu incar

ne resti tuit. Decē uo qui amissi fuerunt

occulta animaru uita seruauit. Et uo

cauit nom unius dié. & nom secunde

cassia. & nom tertie cornustibii.

Haec nomina pro qd auir tutib; supta

sunt apte curauit interpres. non ea sic

in arabico sermone inuenta sunt ponere

sed in latinu eloquiu uersa aptius demonstrare.

LIBRO TOBIAE. Inpriret. dare

tribuere. Proselitis. aduenis. circum

cisis. cirogrā fum. ppria scriptura.

Exosos. odio habitos. Iugulatu. de

collatu. t occisum. Accubitu. dic

tum. quia ad duos sumen dos cubo

(nius

Insultabant · inludebant · t inridebant
Addextrinu · adextendu · Reminis
caris · recorderis · Exiguu · minus
t paruum · Restituā tibi mercedem
tuā & lia editio · restituā tibi dragmā
diurnā · Vale · aduerbiū salutan
tis · Inmanis · magni · Apprehende
brachia ei · sunt aliqui pisces qui bra
chia habent · sic pellippus id est multipes ·
qui multos noxos habet · Cū enī amo
appetens brachiis conplectit non mor
su · nec prius dimittit quos escā cir
cū roserit · l ecor · ficatum · Nutaret
uacillaret · l dubitaret · Predio
que ppessa es · l proelio · t cruciatu ·
quo passa es · Casi dila · sacellum · t
saccipenu · Posteritatis nr̄e · posteritas ·
ppagatio filiorum · & nepotū · t pterior
aetas · Procul · longe · alias ppe ·
Lento gradu · qui & egressu · Supercili
um montis · altitudine · Specularet ·
pspiceretur · Sacramtum regis secre
tum · hostes · inimici · Ultor · frutor ·
Saphirus · lapis · aeris habet colorem ·

Smaragdus uiride. N̄ excidit.
non ē elapsū. t non deficit ē in memoria.
I NBRO IUNID. Lugubria uincula.
unius noctis uigilantia. Expeditionē.
ꝑparatione. t conditione. Expeditus.
excussus. non grauit̄ armatus. uterei
fruere. Lucus. silua obscura t arbor
frondosa. ubi erant qui hoc adoin ...
Instanti a. uigilantia. Cerimonia.
apud latinos dicunt̄ sacra omā. apud
grecos orgia. Insultare. inludere.
Inermos. sine arma. Peritia. doctrina.
siue scientia. Experieris. ꝑ experimtū
ꝓbabis. Restibus. funib;. Percunctat̄
inquirit. interogat. Usq; ad apicem.
usq; ad summā partem. Ad refocilan
dū. ad recreandū. t ad reficiendum.
Inpcipitio. In abrupto. Satellites.
regni comites. t domestici. non boni.
Neomenia. noua luna. Eligantia. pul
critudo. Cōminabit̄. increpabitur.
Abram. ancillā. Exuit. expoliauit. nudauit.
Mirro optimo unguento. Mitra.
amictus capillar. Dextraleola.

dextre sunt circuli in brachiis co
aptati sunt aũ cõmunes tam uirorum
quã & feminarũ quia utriusq; sexus
dextre sunt. Ascopã. similis utri. apa
tes. olle. minores. Ultro. sponte. cono
peũ in similitudine retis contextum
ppt muscas. & culices. Nã culix conix
hebraice dr. Industria. sollertia. doc
trina. studiũ. p̄scientia. Fedũ. turpe.
Fati. auino pleni conplexi. Sopitus.
somno possessus. Pugionẽ. pugne apug
nando & transfigendo uocatus. est
enĩ gladius paruus & bis acutus. Redegit.
reuocauit. redigere. P̄cidit. cecidit
Truncus corp̄. sine capite. Strepitu. tu
multu. Dux dictus eo qđ sit ductor ex
ercit. Tribuni uocati qđ militibus
siue plebi iura tribuunt. iura. leges.
Mures. surices. Plausum man. p̄cussio
Tabe factum. putre factũ. P̄sidiũ. auxiliũ.
Papres. festinantes. honestati sunt
ditati sunt. Nec filii. titan. p̄cussere eũ
id gigantes. cincinnos. crines.
LIBRO. ESTER. Inclitur. grecum

nomi ÷ grecu. nā cliton greci.
gloriosum dicunt. pfecti. dicti eo qd
ptoria potestate psunt. pretores id qui
& pfecti quasi ppositores. Iactantia sup
bia. Nem. silua t arboru densitas. Carpasini color
gemme uiri dr. Iacinctina tentoria t uestis
aerio colore resplendens; p arupen dam
non curauit; edictu. futuire rei decisio. per
crebuit. publicatu ÷ t diffamatu; Mundu
muli ebre. liteamen muliebre dr. Multo
eni tepore debuer ungui uerus pigmtis.
& indui uestib; regalib; & illud dr mundu
mulibre. pedisequas. que pedes secunt domi
ne sue. Reticere. tacere. Uestibulu. Introi
tus. ingressus. t accessus. oleo. ci. i. sto. qd ex mix
to fit. Tricliniu. e cenaculu. trib; lectulis dis
cubentiu dictu; Apud ueteres eni lectuli stra
ti erant. in quib; discubentes epulabantur.
Clinio eni grece. lectum. t acubitu dr. Urna
uas aureu rotundu longum. aliquid subtilis
in duob. funib; modicis clusum undiq; excepto
foraminib; modicis inlaterib; habens intus
xii ciatos modicos plubeos. habens xii enses
scriptos in eis unde sortiunt; Quicumq; prima
exit p foram uertente uase sic ante conclyxer

Mensis theb&h ianuarius. Nec dum prodiderat.
nec dum palam fecerat. Annales. libri qui totius
anni ordinem continent. Fores. ianue ł porte
crebrius. frequentius. Nisan. mensis apr. & mar.
mensis mar. Scita. decreta ł inditum. Insolescat.
crescat ł augmentet. Gaza. lingua persarum
thesaurum dicitur. Satrapes. honorati principes persarum
Consternata. obstupefacta ł metu prostrata
siue territa. Accito. euocato. Norunt. nouerunt
scierunt. Cunctatione. dubitatione. Silueris.
tacueris. Pareris. obediens. Inuocata. nuocata
basilica. regia habitatio. nam basilicus rex dicitur.
Consistorium. rupis alta. consistere. inhabitare
Alacer. fortis. expeditus. uelox ł gaudens. Dis
simulare. fingere. Iugulare. interficere. Ti
ranni. reges fortes ł principes tiranni uocantur
sic tirrones. dicunt fortes pueri. Stola.
genus est uestimenti candidi siue operimentum
Compulerunt. coegerunt. Redundat. abundat. exu
berat. Patibulum. crucis passio. Patruus. frater
patris. Machinationes. comenta astutiae.
Sceptrum. uirga regia. Precurator. dictus eo quod
uice percurratoris fungatur. id actoris. Ueredarii
a ue hendo. qui festinantes in equis currunt.
habent pennas in capite ut inde intellegatur
festinatio itineris. Tripudium. hilaritas ł gau
dium. laetitia

F ite eni cu magna laetitia man adtraus q;
deducit. Secti a sectando & tenendo nomi
nati. Religio appellata qd per eam uni dō religam
animas nras ad cultu diuinu. Cerimonia. sacra
omnia. Imiabat. incumbebat. t appetebat. Cede.
morte. cedis. percussio. interfectio. Cecidi. si cor
ripias. ruit significat. si autem producas ut cecidi illu
perimere significat. Munuscula. modica dona
tio. Phur. fors. Conatu. nisu. Conatus. temptatus.
tuolens. Expetunt. inquirunt. Iugiter.
perseuerant. Sanciret. confirmaret t conse
craret. Editio uulgata. id cuius auctor
non apparet. Obelo. e uirgula iacens.
Sagitta eni grece obelus dr. Ueru. uirga.
In plurali numero. ueru a facit. & e neutri
generis. Sunt autem uirge ferree laniorum
Portenta; dicta a portendo t pr ostendendo; Discrim.
periculum. Inclitus. gloriosus. Comentaria
dicta quia comite sunt interpretationes. ut
commenta iuris. commenta euangelii. Uela
tione. perditione factoru. Abun. ...
uti. Transientes. transientes. traducentes.
Optata. desiderata. Dissensione. discordia.
Dissidet. discordat. Uiolare. corrumpere
contaminare. Ditio. potestas. Ambitus.
circuitus. E minet. supexaltat. Robur.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

firmitas. l fortitudo. Seuit. insecit. furit
Detestat. execratur. pannū menstruate.
id pannū qd mulier tempr menstruo utit.
Na[illegible] mulier solū animal menstruale ē.
[illegible] cuius cruore cū tetigit. detestabile
[illegible] & abominabile facit. Vinum
libaminū. libatio aū tantūmodo calicis ē.
hinc ē illud & libauit de sanguine uuę. Libare
ergo pprie fundere ē. haud dubiū. sine du
bio. Innitebat. incūbebat. Nitentib; splen
dentib;. Conlatus. confessus. conportatus.
Nituntr. uolunt l temptant. Moliunt. disponant
excogitant; Uesanus. insan. uesana. insana.
Neci. morti. Nex. mors. anecando dicta.
Adminiculi. adiutores; IN ESTRA LIBRO I.
Anno uii. atarxersis prima die msis primi
estras & scriba legis dī. ascendit de babilone.
cū epistolis regis & prima msis quinti uenit
in hierl. Suppellectiles. res diuerse l mobiles.
Fialę. uasa patula adpotandū. et dictę fialę
eo qd prius ex uitro fiebant. Vitrū enī greci
hialen dr. Cultri. cultelli. Scifi. calices mino
res. Sacerdos nomē hab& compositū ex greco
& latino. quasi sacrū dans. Leuite ex nomi
ne auctoris uocati. de nomine leui.

actiu b; in templo dī mystica sacramenti
mi·steria explebant, Ianitores· ostiarii· Ya
thinei· habraice·· ppo diaconi· subditeconi
latine· Latomi· lapidum cesores·
Cem̄tarii sunt qui disponunt
in fundamentis· fundamentū dictū
eo quod fundus ædificii· Cem̄tū acedendo
dictū eo quod ceso (crosso) lapidine surgat· Ligna cedrina
cedrus lignū ē durans· nec tinea umquam
exterminabit· Concinnebant· consonabant·
ł sub tilit̄ conponebant· In cōmtariis· in libris
expositionū· ł adinuentionū· siue memorabi
lib;· concidit· cecidit· ruit· Seditiones· discor
dias ł dissensiones· siue contentiones· Inhibere
uetare· phibere· Lapide inpolito· alia editio
lapide electo; Exstruit· in altū pficit. Recen
seat· recenset ł recognoscat· Querimonia· frequens
querela; Exsecuti st̄· exequendo fecerunt
talentū gen̄ ponderis· apud romanos appen
dens libros lxx· Corus· xxx· modiorum
mensura conplet. Batus· anfora ē· capiens
sextaria· l· Adritū· adcultū ł adordinē
Uectigal· exactio publica· siue fiscale tributū·
siue uehiculū currus· carrū· ł reda· Cnecenas·
calaces· sunt· uas; ansis habentes· fictilia·

cũ primũ adnexionib; uirgultorũ; alia editio
peristeras cassure hab&· uasa aeri· uasa
aeramiti· Satrapis· principib; Merens·
tristis· flens· Granditer· quantitatis
aduerbiũ· paxillus· alia editio· fulcimtũ·
abiciet· piciet· Coetu· multitudine
collectione· t conuentu; IN LIBRO· II·
Anno xx· artarxersis· neemias pincerna
desusis castro aduenien s murũ hiert dieb;
restituit· & dicatũ genti iudeorũ· xii annis
pbuit, Alio quippe nomine· atarsatha
uocat· Flesi· & luxi· flere ẽ uberum
lacrimas fundere· quasi fluere; Lugere
& Tã cũ habit mutatione· Confiteor·
alia editio· confessionẽ cebro· Ualida
firma· Saltus· densitas arborũ alta·
Magistratus· iudicas· senatores· & dutimagistratus· eo qd maiores sint reliquis
officiis· Optimates· optimatũ artium
actus· l principes· aio· dico· Sub sannaue-
runt debant· Ualuas· ianue· fores· t muri
paruu· ante portas· Filius pigm tartt
alia editio· turẽ thanuri· piscina siloe
lacus siloe· Inbecilli· infirmi· t sine uirtute·

Acerius· cumulis· ce(ca)trix· uertiguũ· rupturę·
siue uulneris· Moliunt· disponunt· t excogitant· Debilitata· infirmata t uulnerata
Siclus· habens uncię pondus· Vaticinus·
pphetis· Ebul· mensis septẽ· Opilatę·
obserratę· clausę· Inueni librũ census eorũ·
alia editio· librũ genealogiae eorum·
Recenseront· recitarent· Frondes· ligni pulcherrimi· alia edt ligni cypressi· Myr
tus arbor· amari dicta eo qd magis littore
sit· Nemora sunt arbores maiores ũbrose
frondib;· Domate suo· id tecto· pollicendus
spopondendus· pmittendus· exactionē
uniuerse mari· alia edt· repetitionē dnis rei
Gazophilaciũ· arcae· ubi colligunt in tẽplo
ea quę ad indigentiã pauperũ mittuntur
Epis· speculator· Nã speculator ē ppositus ecclę
dictus eo qd spe(cu)let atq; pspiciat populorum
infra se mores & uitã· pfanat· uiolat· conta
minat· obiurgat· increpat· corrigit· monet·
IN LIBRO MACHABEORŨ; Gimnasium·
generalis exercitiorũ locus· tamẽ apud
athenas locus erat ubi discebat philosophia
& sapientiae exercebat studiũ· Nã gimnasiũ

grece uocat' q(uo)d latine exercitium d(icitu)r
hoc e(st) meditatio. Sed & balnea loca
cursoru(m) & athlatarum gimnasia sunt
eo q(uo)d illic homines in sue artes studio exci
tentur. pateras fiale sunt dicte. eo q(uo)d ex
ipsis potare solem(us) t(ame)n eo q(uo)d patentes sunt
dispansisq; labris. Principem exactionis
tributoru(m). exactor. i(d est) executor. ab exe
quendo dictus. Copia. multitudo. facultas
opes diuitiae. Casleu. mensis december. Iudas
qui cognominabatur machabeus a matre
machabea; p(ro)gressi. usq; hac. usq; nunc
Dissensionis. discordie. rixe. Consternatus.
metu perterritus. Destitutum. derelictum
desolatum. destructu(m); In aeris templi natas
fructices. exprobrare. obimperare. Ciuitate(m)
& filias ei(us). i(d est) castella t(ame)n uicos ei(us). Machi
namenta. argumenta. Scorpio. e(st) sagitta
uenenata & iurus quo figit infundit
unde & scorpio nom(en) accepit. Balista
gen(us) tormenti. ab emittendo iacula dicta.
Bali enim grece mittere d(icitu)r. torquetur enim
uerbere neruoru(m) & magna iacient.
aut asta. aut saxa. unde & fundabalus

quasi fundens & emittens. Adextimissis mor

Indictiones. id decreti l statuti census. Framea

gladius utraque parte acutus. Clanculo occulte.

Auro coronario preciosissimo. ut pote apto regalibus
coronis. Compararem. adsimularem l pararemur.

Exposuit septem piramidas. pira est genus sepulcrorum
quadratum & fastigiatum. ultra omnem excelsitu
dinem que fieri manu possunt. Unde & in libra cou...
umbrarum egresse nullam habere umbram dicunt.

Tali autem edificio surgunt. a lato incipiunt & in an
gusto finiunt. sicut ignis. pir enim ignis dicitur hos egyp
tius habet. Apud enim maiores enim potentes aut
sub montibus. aut in montibus sepeliebantur. Inde tracta
tum est ut supra cadauera aut piram facerent aut in
gentes columne collocarent. Spartiatis lacedemonis.

Curia dicitur. eo quod ibi cura per senatum decuriis ad
ministratur. Professiones. census. Praetor dicitur qua
si preceptor ciuitatis & princeps. Similaginem.
genus frumenti. Fulminauerat. ictibus percusserat.

Compendium. lucrum l solatium. Delaturam
agoniabat. certabat. l pugnabat

Lubanarium. nauium. Propere. uelociter. festi
nanter. Asilum. locum locus confugientium. siue locus
sacer. unde nullus educit. Sartaginem. coquinatoriam
(patellam

yidor. odor. adortus. Vigines. Virago. fortissima femina que quasi uirum se gerit t agit. poliandru. industriae; Sandaci. misis. dioscuridis. iudeoru. afrides. Liber pater. apud grecos. inuentor uini. quem gentiles p mortem dni ee uoluer. IN LIBRO ESAIE.

IN PROLOGO ESAIE. Contio. arbitror. t estimo. Ex conlatione. ex con feren tia. Oraculu. allo quiu. siue diuinu respon sum. Obtractione. detractione. IN ESAIA Fota. nutrita. curata. Tuguriu(m) par uule sunt casule ppt solis ardore. aeradios declinandos. Cucumeraria. p cucumeraria. lxx. pomoru custodia posuer. arguite me. increpate si non reddero p̄mia que polli citus sum. coccineu. rubeu t purpureu. Scoria. sordes metallorum. Heu. interiectio dolentis. Scelestos. qui scelus admittunt. Augures diuinos. Uoragines. submersiones. Nutib; conatib; gestib;. Lunulas. bullas in lune similitudine dependentes. Torques. circuli ad pectus usq; pendentes. Monilia oma matronu ornamta. Armille. uirorum sunt. Mitras. capitis ornamta. Discriminalia. ornamta capitis mulieru sunt. uocata eo qd caput auro discernat. Na discriminare diuidere dicit

Periscelidas apud feminas crurum ornamenta ue
l armillas pedum. Murenulas. que aureę uel argen catenę
teę texiantur urgulis. Olfactoriola. sunt uas
cula muliebria quib; odoramenta gestant.
Theristrum. genus pallii muliebris. Patruelis.
qui ex patruo tuo progeneratur. Uinea fac
ta est dilecto meo in cornu olei. Simmachus.
in cornu in medio oliuarum. lxx. in loco
pingui. siue uberi. Nihil enim terrę repromissio
nis pinguius si non montana atq; deserta
sed omnem illius altitudinem consideres. per uineam
describit populum iudeorum. Sorech. genus uitis
optime que uberes fructus facit. X iugarum uinea
rum. x iugeres. l diurnales. Laguncula. Alii
interpretes. batum interpretati sunt. Calculus. carbo
l pruna. Therebintus arbor. fructus eius similis
uuę uitis. generans resinam ceteris prestantiorem.
Quercus arbor. grandifera. Duob; caudis titio
num. id est duas caudas. Auellere. auferre.
Sarculum. ferrum fossorium. Siloe fons ad radicem
montis sion. qui non iugib; aquis sed incertis
horis diebusq; ebullit. et per terrarum concaua
et antra saxi durissimi cum magno sonitu uenit
Exactor. executor. ab exequendo. Uorabit
consumet. l absorbet.

Carcamus. & calanno. locorum nomina
teum ratum. Gannit. mutit. l quasi cum
iro ridet. Innitetur. insisti. l confidet.
I innitet. confidet. l incumbit. Desolabit
dns linguam maris egipti. non mare
sed linguam maris egipti desolabit. l
int fici &. que prius contra dnm blas
phemauerit. et leuauit manum suam
sup flumen in fortitudine sps sui. Regnan
te cesare augusto. potentissimum regnum
egiptiorum. cleopatre morte deletum ē.
& post cuius sub ē amnis egiptius in septem riuos.
siue in septem uallibus. Nullus enim aqua
rum multarum qui prius fluebat uno (m, uno)
alueo & intransibilis erat. in septem ualles
l minutiores & riuos diuisus ac concisus
in calciatis pedibus transiret. ...
hebraice. essa l numi l pondus in allegori potest.
& ubicumque ppositum fuerit. minarum plena
sunt que dicuntur. Babilon metropolis. (ciuitas) caldeo
rum. Dammula genus fere capriole similis.
est animal timidum. & inbecille. & dictum
eo quod de manu effugiat. pilosi saltabunt
ibi. Incubi l satiri l siluestres homines.

uocant
t quos nonnulli fatuos ficarios appellant.
t demonum genera. ulule. aues. a planc
tu & luctu nominate. cum enim clamant
seu fletum imitantur. aut gemitum. Sirene
demones t monstra quedam t dracones
magni cristati atque uolantes. Delubra
templa ideo quia ingressu ipso lacus aque
fiebat ubi se sacerdotes sacrificaturi.
purificabant & ad diluendo id est la
uando delubra dicta sunt. Regulus.
basiliscus in india inuenitur. Placentia.
contracte. Stalti principes taneos.
tanim. ciuitas metropolis egiptiorum
ubi moyses cuncta signa fecit. Emarcuit
languit. Spiritum uertiginis. spiritum erroris.
Et uidete habitatores insule huius. Insulam
hierlm posuit. hec fuit spes nra ad quam confu
gimus. in auxilium ut liberaret nos a facie
regis assiriorum. Est igitur hic ordo prudentiae
dei & omne humanum genus ineffabili ratione
dispensantis. contra dei iram: i[illegible] sperauit inda
mas cum deus uult cuncta que aduersum illius
uoluntatem impius prohiberi auxilium iuda
[illegible] egiptios & egiptus destruat egyptii

con fisi sunt in chipib; & tunc per quos q; uin
cant ab assiriis. assirii. superbierunt uendi sed
suarum uirium arbitrantes esse uictoriam & ipsi
uincantur a babiloniis. Babilon. eleuauit con
tra dominum caput. & ipse a medis persisq;
superatus. persi. & medi ex parte persecuti sunt
populum dei. & ut aries seuissimus ab oriente
& occidente omnis populus uentilauit. uenit
at hircus alexander. & contriuit eum pedibus
suis. et ipse ultra modum erectus est. ueneno
periit regnumque eius diuidit in partes, et cum
te tempore inter se conclusi fuerint. romani
uincere populent. Romani ipse ferreis den
tibus ungulisque. horum carnes & cruenta
ore lacerabit. exciditque lapis de monte sine
manibus. potentissimum regem ac ferreum deinde
fragile & infirmum intestarum modum conterit
B ige equorum. curribus duorum equorum significat
eum cirum regem persarum atque medorum. Onus
duma. siue ysera hoc idumea adhuc clamat
ex seir. Custos quid de nocte. custos quid
de nocte. clamat igitur [illegible] uel de semine
esau. custos [illegible] quin populum tuum [illegible]

custodia sempiterna & quasi in nocte
illis dormientib; uigilans ne hostis inrumpat.
quare & nos quide ei genere simi non simili cle
mentia peccatis; quib; dns respondit. Venit mane
populo meo. & nox genti idumeorum; Illis pbeo
lucem. uos in tenebris ~~de~~ [lin]requam. Vel certe
uenit ~~nox~~ [lu]x nocte transacta. si meū inuocatis
auxiliū & estis de stirpe serui mei abraham
nolite me tantū in necessitatib; querere. sed toto
animo ad me conuertimini; p[ro]p[ri]e. fon marsunde
ē. & ideo simul tat in pelliue stare non potent
D efecatum ē. liquidū. purū. & extersū; Et tritu
rabit moab sub eo. sicut teruntur palee in plaustro
H oc iuxta ritum palestine. & multarū orientis
puintiarum que ob paratum & serui ponunt
paleas s[ibi] parant suis animantib;. Sunt aūt car
penta ferrata rotis p medium in serratum modum
se uoluentib; que stipula conterunt. & comminu
unt in paleas. Leuiathan serpens tor[tuosum]
lxx draconē colubrē tortuosum impietas
H unc tradunt hebrei. diabolū. id est cri[mi]natorem
quia draco p[ro]p[ri]e in hebraico sermone leuia
than ipse ē & magnus cetus. Uult eam

lxx uinea bona; P̄ propinat· potū dat·
Erit eis uerbū dn̄i manda remanda· manda
remanda· id ē p̄cip̄e precipe impera· impera
que facere debeamus· Cumq; abuterent dī
patientia· qui differt iram ut p̄bet miseri
cordiā· solebant & iā hoc ex p̄sona p̄pheta
rum ludentes dicere· expecta paulisp̄· expec
ta modicū· uenient que futura p̄dixi mus·
Hoc aūt uniuersa loquebant in populo quando
sermonib; monere debant· Statimq; infert
p̄pheta· nequaquā uobis dn̄s his uerbis loque
tur ut p̄cipiat que fac cere debeatis· & p̄sto
lemini que uentura sīt· sed loquet uob infans
p̄sena· Qui prius dixerat ad p̄p̄lm· hec ē re
quies mea· reficite lassum multo tēp̄re labora
ui in nullo inueni requiē· Et hoc ē meum
refrigeriū ut in uobis aliquando requiescā
qui noluer̄ audire & mea monita conteḿ
ser̄· Quā obrē hoc qd solebant ludentes
dicere p̄phetis· manda remanda· manda
remanda· expecta reexpecta· expecta re
expecta· modicū ibi· modicū ibi· & inride
re patientia mea diuine arbitrant· inueniant
que inquā facturus sim· seruient rebus

expleri ut uadant in interitum & cadant re
trorsum. Tantummodo sola uexatio intellectum
dabit auditui; Sola formido & terminatorum
metus uos corrigat ad salutem & mala uestra intel
legere faciat. cumque uexati fueritis. tunc aduer
titis prophetas meos uera dixisse; Ut & caminu.
infirmiora sit semina. Vel ariel. hanc esse
quidam putant ariopolim ab idolo martis ariel
quod illic situm est. Interpretatur ariel. leonem dei. hierusalem
figuraliter significans. Lagena uas uinearum
fictile; Malus nauis. arbor nauis qua uela
rusti & dictus quod instar mali in summitate habe
at; Migma & commixtum id sunt topheth
lata & spatiosa gehenna. Onager asinus ferus.
Brucus. similis locuste; Trieris. magna nauis
quam greci dromonem uocant; Paliurus herba asp
errima & spinosa. Onocrotalon. auis aquatilis
onocrotalon greci uocant rostro longo; Ibis.
auis nili fluminis. Onocentaurus. asino mixtum
monstrum; Lamias. quas fabule tradunt infan
tes corripere ac laniare solitas. a laniando
specialiter dictas; Alias autem lamia dea silue dicitur
habens pedes similes equi. manus & totum
corpus pulcrum. simile mulieris & luderunt

mil. a. ut quidã dicunt manse ruit q: aliqui cuis. Iste aũ aues & bestiae sub specie demonũ. rum ac fantasmatũ hoc loco dictesunt. Inni sus incumbens l confidens. Aggeres terre. con geries. Cataplasmarent. contriesi inponerent.
Apothecas. cellaria. pugillo. pugno. Situs. seminatus. collecatus. plaustrum habens rota. ser ratum. id primã partẽ. plastis figulus.
Artifex. lignarius. extendit normã. formauit illud in rumcinã. id. nohil. Testis. de sa mis terre. id testa de testis. Samia. id argilla. crus. tibia. Augures celi. lxx. astrologos transtulerũt. quos uulgo mathematicos uocant. Lapilli. paruissimi lapides p diminutionẽ. Genas. mala. que sub oculis fiunt; Sali uncula; herba uilissima. & amara. odorisq: pessi mi. Inpudentissimi. abq: uere cun dia; pallio zeli. Inpegemus in meridie. lxx; cadent in meri die; Et aporiatus est. lxx. & con derauit. palli. zeli. lxx. pallio. quasi retribuens ultionẽ lm; dromedarii; camelarii; madian;

& epha. regiones sunt trans arabiam
fertiles camelorũ. omnisq; puintia appel
lat saba. unde fuit & regina quae uenit
sapientiã audire salomonis. Cedar. regio
sarracenorũ ē. Nabaioth. unus ē filiorum
ismahel. Mederer. sanarē curarē. Diadema.
ornamtũ capitis ex auro. & gemmis contex
tum. Bosra. nonē in edom. sed immo ab; panni
menstruatae. aquila interp̄ taxat ē parientiũ
simmachus. testimoniorũ quando sanguis
in primo coitu maritalē uirginis aelybatur.
Fictor. formator. Ius pfanũ comedunt. id quaẽ
uasa & corpora & doctrina inmunda sunt.
ut qui cũq; non fuerit similis. eũ quasi pdnũ
detestarent, qui ponitis fortunae mensam
id mixtã potionē. Est aũ in cunctis urbibus
& maxime in egipto & alexandria idolatria
uetus consuetudo ut ultimo die anni. & mensis
eorũ qui extremᵘ ē. parant mensã repletã
uariu generis epulis & poculũ mulso mixtũ
t praeteriti anni. t futuri. fertilitatē auspicantes
hoc aũ faciebant & israhelitę. Benedicet. t
iurabit in dō am̃. lxx. iurabunt in dm̄ uerum. aqui
fide: Vermis aũ qui non morietur & ignis la
lit̃

qui non extinguet. a pleris q; conscientia
accipit peccatorum. quae torqueat in suppli
cius constitutos. IN IEREMIA. Priusquam
reformare. et ceter. uocauit ea quae non erant
quasi ea quae essent. ahah ah. detestatur
offitium quod propter aetate non potest sustinere.
Virgam uigilantem. hex. baculum nuceum. alii
amigdalinam transtulerunt. Nitrum a regione
egipti nitria uocatum. huius natura non mul
tum a sale discrepat. herbam borith. herba est fullo
nis quae iuxta ritum purpuriae palestine
in uirectis et umectis locis nascitur. et ad la
uandas sordes eandem uim habet
quam et nitrum. cartallum. canistrum uel
coffinum. placentas. dulces faciunt
de simila et oleo uel adipe et melle.
Tophed. quae est filiorum ennon. illud
locum significat. qui siloe fontibus
inrigatur. et est amoenus locus atque
nemorosus. hodieque hortorum prebet
delitias. ennon uel hominis nomen uel gra
tia sonat. traduntque hebrei ex hoc
loco appellatam gehennam. quod scilicet
omnis populus iudeorum ibi perierit offen
dens deum

in quo loco filios suos in igne idolis con
secrarunt. Cicatrix. signu plege; Lumbare.
cintoriu lineu. dictu eo qd lubos ligat. t
qd lubis inhereat. Lagunculā lxx.
utrem. simmachus craterē theodotio
uas inp̄tatisunt; Peccatū iude scriptum
stilo ferreo. In ungue adamantino.
de iirt qui habiec tuse loquitur
non qd ullus unguis sit. sed ex eo qd in
domitus sit & infragibilis hoc nom accepit
t anū nitorem habebat & leuitatem
ut absq; ullo impedim to scribi possit
in eo stilo ferreo ut dura ferri materi
es scribat in duriori tabule adaman
tina & duræ qd scriptū ÷ in ppetuū
ipsi enī dixer sanguis ei sup nos & sup
filios nostros. Miricæ. quam latini
tamari tiā uocant ex amaritudi
ne nominata. est enī arbor infructuo
sa nascit in solitudine. Terra salsuginis.
iņ iendilos fructus fac. P dix. auis in deserto
similis colore pico. sed maior. alter pdit
dr̄ fouit oua. Neruū. uincula quasi iugū
in boue. t caracta. Calathi. coffini. clusores

qui auro gēmas includunt. Celeuma: canticū nautarū. In agendis naualib; rebus.
Auriginē. color sicut in pede accipitris; Sacer. medietas unciae ē. appendens aureos tres.
Stipulata. testificata. firmata. Moloch. idolū ammanitarū ē. Scalpellū. ferrū ē qd habent scriptores unde incidunt cartas & pennas acuunt; De industria. de instantia. t de cura. t exp̄scientia.
Squalentē. sordidū. orridum. Amicetur. tegit. uestiet. Stratores. compositores. allidet. exprimet. effregit. elidit. habitabit. dracones. cum fatuus ficarius. his incubi.
Satiri. t siluestres homines. quos esaias pilosos uocat. Pedalis. mensura in tela quando uolunt incidere. Conlidit. elidit. confringit.
Sopiant. somno grauent. Lebetas. ollas eneas. Creagras. fuscinulę ad carnes de caldaris p̄ferendas. Squalide. sordide. Lammae. ut supra in esaia. Croceis. herbona medicaminib; apta. Extabescit. languescit. flet plusquā tabuit. IN EZE CHIEL.
Factum ē in xxx anno in IIII. in u. msis xxx m. annus non ut plerīq; estimant.

aetatis pphete dr̄ nec iubeleus quo est ann̄
remissionis · sed a duo decim gemo anno
iosiae regis iudę quando inuentus est liber
deu tero nomii in tēplo dn̄i · usq; ad quintū
captiuitatis annū ioachim · cognomento
iechonie · qui cū matre ductus ē in babilonē
& cum daniele tribusq; pueris · & ezechiel ·
que ē trib; iude · prima captiuitas quan
do stillauit ira dn̄i sup hierlm · iuxta hebre
os uō & ceteros interp̄tes transmigratio dr̄
ioachim & non captiuitas qd lex · transtulat
non captus urbe superata · sed uoluntate
se tradens ductus ē babilonē; Igitur iochim
id iechonie dicat̄ prima transmigratio · sedechię
aū secunda · t extrema captiuitas · chobar aūt
autnami ei fluminis · aut cemit iuxta interp̄
tatienē suā quia in graue uertat̄ · tigrim
grim significat & eufraten; Electrum uo
catum ē eo qd ad radiū solis clarius auro
agento q; reluceat · Sol eni expositis elec
trum uocat · Defectus ē eni hoc m& allū
omnib; m&allis; huius genera tria ·
unū qd expineis arborib; fluit qd sucinū
dr̄ · Alterū m&allū qd naturaliter inuenit̄

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

& imp̄tio hab&. tertiū qđ fit de tribus
partib; auri & argenti & aeris. Domus
exasperans. p exasperatione siue irritatione.
lxx amaritudinē posuer̄. obiurgat. increpat
corrigit obpugnat. ł aducem litigantis re
darguit. Munitiones dicunt quib; urbs
claudit̄ ne quis obsessorū possit effugere.
Comportati aggeres. quibus ualles fossaeq;
complentur. castra militū. custodię per
cutiom. Arietes sunt quib; murorū fun
damta quatiunt. Sartago. coquinaria
patella a strepitu soni uocata cū ardet
in ea oleū. Sartago ergo ferrea quem in stru
murū inter pphetā & urbē ponit. gran
dem iram demonstrat di quę nullus pcib;
frangit nec flectitur ad miam. Obsidio
nē. uallationē hostiū. lxx. conclusionē
posuer̄. Fimū. stercus animaliū. In cicinno
capitis mei. lxx. in fimbria capitis mei.
Et ecce ibi mulieres sedebant plangentes. ado
nidē quē nos adonidē interp̄tati sunt. & he
breus & sirus sermo thamuz uocat.
Unde iuxta gentilē fabulā mense iulio

anasius ueneris pulcherrimus iuuenis oc
cisus & deinceps reuixisse narratur
eum dein iulium mensem eodē appellant
nomine & anniuersaria ei celebrant sollē
nitate. in qua plangitur a mulierib; quasi mor
tuus & p ea reuiuescens canit atq; laudatur.
Uasa transmigrationis. sarcinulas. Litura
cimini. alimendo dictū. ubi ē litura qua liuitus
Pulullū. plumella. Simila. de frumto confi
citur. ē enī medulla frumti. Paxillum.
paulo minus. Coniecturā. ingeniū. argumtu
Conicit. estimat. consimilat. Exta. intestina.
fibras pecodū. uiscera ostiarū. Cidaris.
insigne pontificis ÷ corona. hoc ÷ diadema
regis. Subacta. subiecta. deuicta. domita
O olla. tabernaculū tuū. O oliba ma. tabnaculū
meum. Insaniuit. furit. Inpudent. sine uere
cundia. Strues. cumulos ossuum. Pira. ara
lignis altioribus composita. cū adhuc ñ ardet
Rogus dr. cū uo ardet pira. Tabescent. atte
nuant. languescent. Portentū. signū futu
ra adnuntians. Transtabule que iacent
in transuersum nauis in quibus sedent remi

ges

preciola cellaria in naui in quibus mercedes
preciosissime ponuntur. Biblii artifices ligna-
rii uel cesores lignorum uel proprium nomen gentis.
Pigmei bellatores & ad bella potentissimi.
Simmachus medos. lxx custodes inter preciosas nu-
ndinas mercationes. Institutores. lxx
negotiatores. Dentes hebeninos. lignas
nigri coloris preciosissima. que geon fluuius
emittit inueniuntur in india. purpuram
& scutulam. purpura quam omnes interpretati sunt.
lxx. hac ten. id guttam transtulerunt. Scutula monile
in modum scutule ex auro positum. Inuolucris
iacinthi. preciose uestes negotiatorum inuolu-
cris ferebant ut funibus iacinthinis stringe-
rent. A turre siene. turris siene usque
hodie permanet castrum. ubi sunt nili cataracte
& usque ad quem locum de nostro mari nauigabilis est.
Egredientur nuntii a facie mea in trieribus.
Simmachus transtulit. festinantes. Carmen lugu-
bre. lxx. plange. Desertas parietinas. dissipa-
tis uel uastatis. Gog et magog. non gentem
significat sed caput. et quo modo ab iacob
qui post ei appellatus est. israhel. omnis populus

hebreorum israhelis fortitudo est. nomen siquidem prin
cipe gog omnes qui ei subditi sunt magog
appellant. Mosoch interpretantur amtia.
Tubal. tota uel omnia. principes igitur &
capita superbientes amtie & omnium
malę iuxta illud quod scriptum est mun
dus autem in maligno positus est. Gog &
magog appellant. alias autem gog interpre
tectum. magog autem genitum. De tecto tam
quam domo. & ipse quippe cedit de domo.
Gentes ergo sunt in quibus diabolus uelud
in abysso intellegitur inclusus. & ipse dei
lis quedammodo se efferens & procedens
ut illi sint tectum. ipse de tecto. Pollinc
tores. qui mortuos sepeliunt. uel qui ca
dauera regis excurenda inponunt.
Sex cubitorum & palmo. quiretinus grece
dicitur palestes. & est sexta pars cubiti. non
nulli pro distinctione palmae palasten
palmum appellare consueuerunt. Thalamum
cubiculum. Marginem. extremam partem
cuiuslibet rei. que semper eminet. & insi
ne. alii interpretantur [illegible] in margine fron
tem transtulerunt.

clam. porticus fenestras obliquas. lxx
absconditas: simmachus toxicas. oblique
siue toxice. idcirco a sagittis uocabulum
perceperunt. quod instar sagittarum angus
tum in aedes lumen inmittant & intrinsecus
dilatent. Facte igitur erant in modum re
tis. instar cancellorum. ut non speculari
lapide. nec uitro. sed lignis interrasilibus
& uel inculatis clauderent. pictura ł cela
tura palmarum. palma dicta q(uo)d oppan
sis ramis in modum palme hominis.
Coclea. ascensus. collectus. Duas q(ue)
facies habebat cerub faciem hominis
et faciem leonis. Celata quoq(ue) erant
cerubim. haud dubium quin lignis
de pauimento usque ad fenestras pertin
gentibus. & tam fabre facte erant
celature. ut non sculpte. sed apposite
uiderent. Cerubi interpretatur. sci
entie multitudo. pgazofilatius. lxx
exedras transtulerunt. Tristega enim
erant. subauditur posticus. lxx. & posticum
triplicem erant. periobolus. murum sig
nificat qui erat exterior. & cingebat

gazofilatia · minia atrii exterioris · dis
finitio · usq(ue) · ad labium eius · p(er) quo · simachus
aquila · & theodotion · terminum posuer(unt) ·
lxx · gisimu(m) in(ter)p(re)tati s(un)t · cui uerbi in posituni
sen(n)e racione(m) · nec cui lingue sit dicere ·
confident(er) · p(er) crepidine · lxx p(ro)pitiato
riu(m) · simachus · circuitu(m) in(ter)p(re)tati s(un)t ·
poner(e) sanguine(m) sup(er) quat(t)uor cornua
& sup(er) inia angulos crepidinis · ite(m) lxx ·
p(er) crepidine · base(m) dixerunt · Arihel ·
id (est) · leo d(e)i · q(uo)d fortissima uocatur ·
hiert · Siue ut alii arbitrant(ur) · te(m)plu(m)
& altare d(e)i [illegible] q(uo)d erat hiert · Expiabit(ur) ·
purgabit(ur) · editui · custodes edis · t(em)pli ·
feminalia femeralia · Oefi siue ofi ·
modii · in · ofi · ide(m) mensura(m) habe(n)t ·
maridis qua in liquidis dicebatur · Siclus
qui grece d(icitu)r stater · uiginti habet obol(os)
mna · que appellatur mina · habet siclos
lx · qui faciunt obelos mille ducenti ·
culine · coquine · p(ro)fana · loco n(on) sacro ·

IN PROLOGO DANIHELIS ·

Repudiatus · reiectus · contemptus · p(er) icopen
p(er) sermone(m) · t(ue) librum · Halatina · respirant

Stridentia · fortiter sonantia t sibilantia · Cripta
spelunca · Inpegi · deueni · Tedio · tristicia t pemitu
dine · Sciolus · adsciendum aliquid doctus · Inprob;
inpostunus · assiduus · Difficultatem · dubietatem ·
Veru uirga · Confictam · conpositum · Cauillabat
deridebat · siue calumpniam fatiebat t conuiti
ose uocat · Offa · pars fructi rotunda · Discofo
rum · Discuportantes · pptulus · paratus · ex
peditus · Agiographa · sca scriptura · Uesana
insana · Labuntur · Cadunt · Errant t decur
rent · IN LIBRO · DANIELIS ·
Terrasennaar · locus e babilonis · inquo
fuit campus duram · & turris quã usq; ad
celũ hi qui ab oriente se mouerunt aedi
ficare conati sunt · Macies · exilitas corporis ·
Coeuus · coetaneis · id · eius dẽ aetatis · Cor
pulentus · l&is carnibus siue conpactus · t
corpore ualidus · t plenus · sup omis ariolos ·
& magos · pariolis & magis uulgata editio
sophistas · & philosophos transtulit · nuxta
hanc philosophiã & sophisticã disciplinã ·
linguã grecorũ eruditio pollicetur ·
secundũ linguã gentis barbare que usq
hodie chaldei philosophantur · ..

Certū: quod temp͡s redimitis. id dilationē
que ritis. Negotiū. op͡s t res gestas. Satrape.
duces t principes. Sambuca genus cytha
rustice. simphonia. genus artis musice. est
aūt lignū cauū exutraq; parte. pelle
extenta. psalteriū genus musicorū inmodū
delte litere factū. p hebreis. aquila & theo
docion. saraballas dixerunt. Lingua
aūt chaldeorū saraballa. crura hominū
uocant. & tibie quasi crurales & tibiales
appellate sunt: Thiara. gen͡s palleoli
quo persarū chaldeorūque gens utit͡r.
Napta. gen͡s fomitis apud persas. quot.
maxime. nutriant͡r incendia. Alii ossa
oliuarū. que piciunt͡r cū amurca are
facta. naptā appellari putant.
ppere. celeriter. ut locutꝰ. Aruspices
quia aras inspiciunt. t qui intendunt.
signa corporis. collega. socius. Baltha
sar. qui & danihel princeps ariolorum
nimirū. si princeps ariolorū constitutus
sit. quia de pceptū regis sapientū.
dicitur chaldeorum.

procelsitas. magnitudo. longitudo. subli
mitas. Ecce uigil & scs. utrumque angelu
ostendit. Temulentus. uinolentus. ebrius.
Efferatus. mente ferina. effectus.
extra humanu modu. excedens. Trieres.
nauis a tribus sessionib; pda ma nouin.
aquila dni forti tuchinu. lxx.
dni fortissimu dixerunt. Apedno. pprium
nom loci. int tygrim & eufraten.
Smegmata. unguenta. Aleaedicio. lumtu
haba. posticum. cuniculu t humile ostiu.
Nomina scnt & prim. latinae ilice & len
tiscu. Artabe. tres artabe. x. modios
faciunt. Inostrat. Comma particula
sententiae t dictionis. cola membru
t media distinctio. coma incisio. Innua
sint uia. Sepiam. claudam. t circudem.
Ignominia. infamia. siue macula. neomenia.
apud nos kl. apud hebreos. scdm lunare
cursum. noua luna. Saltu. silua t locus.
siluester. Baalon. Respectant. respi
ciunt. t recogitant. Ephod. uestis
sacerdotalis. que sup indumentu
dr. Teraphin. imagine. Quercus.
gen arboris robore.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

138

populus arbor · cui genus duplex ē nā altera
alba · altera nigra · alba aūt populus dicta ·
quia folia eius una parte sunt albe
alba · altera uirida · Terebintus · arbor
grecū nom · generat eni resina · omniū
resinarū · p̄stancionē · Sic uacca lasciuiens ·
Alia edicio · sic uitula abortuit
abortauit lascivia · uoluptas carnis ·
subcinericius panis · alia edicio habet
focacius · Delubra · tēpla · Amentia insa
nia · demtia · Exosos · hodio habitos · Delatā ·
adductā · deportatā · Mater sup filios
allisa · alia edict · matre sup filios sepeli
ert · allisa · p̄strata · Acerui · tumuli ·
elidentur · p̄sternentur · decidantur ·
Dissecindantur · disrūpantur · Vitulos labi
orū nrorū · Al edicio · fructus labiorū ·
Abies · arbor dicta · quia p̄ ceteris arbo
ribus longe ext · IN IOHEL · Erugo
uermis in holeribus · & in fron
dib; · Locuste · dicte · eo quod pedibus
sint longis · uelud hasta · Bruchus similis
locuste · si maior · Rubigo · erugine
dic · quia ex corrupto aere nascitur · Exp̄gisci
mini · uigilate · pubertas tēp̄ pueri ·

Quo femine misceri potest. Depopulata
devastata. Confusum ē uinū. Al edit aruit
uinū elanguit oleū. Al. edit. diminutū siue
inmutatū. Libacio tantundē calicis. Libare.
fundere. Ah. Ah. Ah. diei. Al edit. heu mihi.
III edicio heu me heu me heu me. Apotheca
domus uini. Verās. consumens absorbens.
Sic hortus uoluptatis. alia edit. sic paradisus
diliciarū. Demolientur. consumentur. t.
exterminentur. Coet' conuentus congregacio.
Zelatus dns terrā suā. id. parcet ei quā
dudū contēpserat. Redundat. abundat.
exuberat. Vallis iosafat. interpretatur. dnī iudiciū.
est autē sita ad orientale partē tēpli. pstibulū
domus meretricū. pstituta meretrix. Ligonē
ferrū fossoriū. Ligones dicti quod terrā
leuent. quasi leuones. Vallis concisionis.
id iudicii. IN AMOS. Vertex carmeli
uerticē posuit peccatori pme tasora
dictū. Haec dic dns sup trib;
sceleribus n conuertā eū. Al edit
In trib; impietatib; n aduersabor
eū ea t eos. Nazareos scōs ppinabitur.
pōtū dabat. Stridor sonus asp.
Onustū graue oneratū. Laqueus ret.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

t insidie · siue decipula · Auceps · aues capiens ·
aucupator uenator · Aedibus · domibus ·
Crura · tibie · pedū · eburnee · eboree · Conplu
ta ē · pluuia inrigata ē · aurigine · morbo ·
t color sicut in pede · accipitris · Arcturus ·
qui · vii · stellis in se reuolutis rotatur · orion
nomen stelle · Innitatur · manū suā sup
pariete · Alia edicio · & porrigat · Lira dicta ·
apo to lirin id ē a uarietate uocū quod
diuersos sonos efficiat · Al edit · cantacio
nū tuorū · non audiā · pompatice · cū pompa
Delibutus · unctus · pfusus · Lasciuienciū ·
luxurianciū · t ludenciū · Inpenetrabilib ·
qd penetrari non potest · t interiores
partes · Et ecce fictor locuste · Al edicio ·
ecce generacio locustarū · Serotinus · tardus
Litū · linitū · Trulla dicta · eo qd
detrudat · id ē includat · calcē
t luto lapides · Al edit · p trulla
adamante · lapidē habet ·

Sicomorū arbor dicta · eo quod
sit folia similis moro · ē enim maior
moro ·

Metietur. mensurabitur. uncinus pomorum.
Alia edicio. uias aucupis. Quisquilie. sordes.
Tabescet. attenuatur. IN ABDIA..
Conticuisses. tacuisses. Salte. coniunctio. expletiua. Iugiter. perseueranter. IN IONA.
Tharsis. mare. vel pelagus. Naulum. mercedem nauis. Soporem. somnio. Remigabant. remis nauigabant. Intumescebat. fluctuabat. Gurgis proprie lacus altus in flumine. Vallauit. circumdedit. Itinere dierum trium. nineue autem ciuitas tanti ambitus erat. ut uix trium dierum possit itinere circumiri. Ionas uero precepti & superioris naufragii. trium dierum unius diei festinacione compleuit. Subuertetur. euertetur. Solium. sella regina. propter hoc occupaui. id est ppoueram. putas ne irasceris tu. in hebreo habet. contristatus es tu. siue iratus. Hederam. curbita. In hebreo. ciceion. in greco kiceos. Ut protegeret eum. laborabat enim. alia edicio. ut obumbraret eum. amabilis eius.
IN MICHEA. Occurrunt in preceps. profluentes in descensum. preceps. festinus. Depopulare. uastare. spoliare. depredare. in coetu. dicit in congregatione. vel in ecclesia. Lebes olle genere sunt. Satage. filia sion;

Alia editio· uiriliter age· Satage·
festina· obsidione hostiu· circumsessione·
Septe pastores· & octo primates· alia editio·
p primates· octo morsus· siue xpos· l
principes· seu graues habent· p stolat'·
expecta· Lucus· densitas arboru· & dicitur
lucus· eo qd minime luceat· e au tropo us
antifrasis· p pronu id in contrariu
dictu· ptacox· genus uuaru· que cito·
ad maturitate occurrunt· paliurus· erba
aspera· & spinosa· pungens & retinens·
uulneratis adppinquantem sibi· & ad
ingrediente conprehendens· INNAUM·
Ds æmulator· uox pphete· laudantis
dnm qd de assiriis populi sui sit· ultus
iniuria· Turbo e uolubilitas· uentorum·
quoties uentus surgit· & terra
in circuitu mittit· Non consurgit·
duplex· alia editio· non iudicabit bis
in idipsu· Coccineis rubris· Abene rete
nacula iumentoru· Agitator· auriga·
& dicitur auriga· eo qd curru agitat·
Agitator· id e uerberator· ab agendo dicitur·

Quatię conlisę sunt id est conplexę · p mul
titudine eni inuerse conliduntur · pudenda
genitalia & dicta genitalia · a gignendo sobo
les · & pudenda a uerecundia · & turpitudine ·
Affiat · affligat · Resiliet ait · descedet abste ·
Elisi · pstrati · Inclitus · gloriosus · Conpedes ·
ligaturę · gen̄ · ab inpedimento dictę · Gros
sos · fructus · fici arboris · Concussę · conquas
satę · Subegit · domat · IN ABBACUC ·
Onus quod uidit abbacuc · ponus · simmachus
& theodocion · assumpcio · posuerunt · LXX · uisio ·
Ubi eni onus ponit · minarum plena sunt ·
quę dicuntur · pardus · genus bestię ueloci
simum & uarium · tirann̄ · malus rex qui sine lege
uiuit · Aggeres · terrę congeries · Coacerba
uit · collegit · Concuchisti · populos · At edi
cio consummasti · consopitus · somno oppssus ·
Sapit · uirga regina · Scateat · ebbulliat ·
IN SOPHONIA · Et nomina edituorum ·
Idolorum sacerdotes · edituos uocat ·
qui in tem plo dī idola · & dnm pariter
ueneratiſ sunt · Melchom · ē idolu
ammanitarum · interptatu dr regē

Silete · tace te · arrogantur · superbe ·
pilatias conciuum · in quo frumta
tur: duntur · & mediorum aptu usui ·
Calamitas: infelicitas · ciulae ·
ouiu receptacula · aceruus · cumulus ·
Onocrotalum · onocrotalorum · duo sunt ·
genera · aliud aquatile · aliud solitudi
nis: onocrotalon: greci uocant · rostro
longo · ut supra · mirsi · fatuus · Et seruiant
ei uno humero · alia edicio · et seruiant
ei subiugo uno · Nugas · uanum · fatuus est ·
autem nomen hebreum · IN AGGEO:
Pertusum · perforatum · nuncius domini ·
denuncius domini · tale est quasi dixisset ·
propheta de prophetis · Lago enas · alia edicio
anfotas · IN ZACHARIA · Exercituum ·
in hebreo positum est sabaoth · lxx · in
terpretati sunt dominum omnipotentem · interdum
uirtutum transtulerunt · Inter myrteta
lxx · inter montes umbrosos ;

p diculũ · id ꝑpendiculũ cõmtariũ. Uenti
lauerũ · id est dispersẽrũ; Ueneri isti de re
pere eã · lxx · ueneri isti acuere eã; ex
acuere aũ ꝑterere accipiendũ ẽ; Funi
culus mensorũ · In lxx funiculũ geometre
id est agri mensorius · O fugite · uocatiuus
casus ẽ · id est deortatio ad fugã; Satan · diabo t
torris erutus de igne · titio extractus ab igne
Cidaris · palliũ sacerdotis · ex bisso; Immo
greci & nr̃i · tiaram · quidã & iã mitram
uocant · Celabo · sculpã; Infusoria lucer
nis · id est suffosoria · infusoria aũ t suffoso
ria uasa sunt in quib; oleum fit · qd mittat
In lucernas; Lapidẽ primariũ · id est
lapidẽ hereditatis · significat aũ xp̃m
Duo rostra · id est duarũ nariũ · Rostra
capita t pectora nauiũ · siue ora pectorũ
Iutra sennaar · intra babilonis
adamans · lapis durissim · an · uetula mulier ·
fimbrie · ora uestimentorũ · tunice · in angulis
palliorũ; exactor · executor · ab exequendo
saltus munitus · silua nemorosa · Uorent ·
comedant t sorbeant; Statuariũ · id est
conflatoriũ · In hebreo iaser · id est plasterium
quẽ fictorẽ & figulũ possumus;

Suplominare crapule . id est uestibula mobili
crapule . dementia amentia id est sine mente . sicut
planctus adedremon . lxx sicut plactus
mali grauati ; adedremon urbs est que
nunc maximianopolis uocatur . framea
romphea . id est gladius ex utraque parte
acutus ; Virum colierentem mihi . aqui
ter . trip tatus est . super uirum contribulem meum
. symmachus super uirum populi mei . lxx
super uirum ciuem eius . theodotion super uirum
proximum eius . praeruptio . praecipitium . at ecce praeruptio
chaos habet IN MALACHIA . bimam
malachie . lxx in manu angeli ei . Gratuitu
gratis . uel gratuitum habitum . Laborare fecistis
dominum . at ecce laborare fecistis dominum . Fullonum
lauantium . Si affliget homo deum . lxx .
si subplantat . symmachus & theodotion
si fraudat . cataractas celi . uirgas celi .
Emolumentum fructum laboris . uel lucrum ; arro
gantes . superbos . liber monimenti . liber memorie
anathemate at ecce habet ne ferte per
tiam terram . funditus

IN ACTIB; APOSTOLOR theophilus

interp(re)tat(ur) di amator. t a do amat(us). sabbati
habens it(er) .i. mille passos. zelotes. aduant(e)
circu(m)si. p(ro)digia. quae de celo ostenduntur
signa quae in terra, extasim. ti(mor) excessus
t pauor; saducei qui negant resurrectione(m)
I idiotae. imperitus. ignarus. commenti terrebantur
ambigebant. dubitabant. disserebant. dis
rupebant. In dieb(us) p(ro)fessionis. interp(re)t(atur) quo
tributa t census romanis dabat(ur). accer
siuit uocauit. Gratiam seruans. moloch
siue melchom. idolum ammanitarum. sidus
deum rempham. interp(re)t(atur) rempham facturam
significat au(tem) luciferum sidus. neci morti
t supplicium. deminuisset imitis diminutione(m)
fecisset t contraceset. candacis reginae &
thiopum. mons quippe fuit illi nationi sep(er)
a feminis regi easque candaces appellare
gazas opes t diuitiae. lingua au(tem) p(er)sarum
gaza thesaurum. philacterion grece custo
diam interp(re)tat(ur). philippus. os lampadis. eunuchus
spado; satellis adhuc spirans in minarum &
caedis. nimis decertens absentes e ecclib(us) affi
tionis p(rae)sentes. confundebat iudeos
hoc de confusione inposita dicitur.

Grabattu. lectu grecu e. dorcas. damula t.
caprea. excessu. stupore. quattuor initiis.
id e quib; linteu dependebat. commixtie anima
lia que ungula non findunt nec ruminant.
Inmundu. bestiaru. 7 reptiliu carnes. anudi
us quarta die. a tecto. a quarta die usq; in hanc
ora. coriarii. hesitans. dubitans. quattuor
quaternionib; militu. sic centurio centu tta
quaternio quattuor sub se milites habebat.
Insanis. mente excedis. S aduxer. mitigauer
t placauer. seditio. disceptatio t clamor populi.
Dogmata. doctrina. lictores. ministri. t officiales.
Indemnis. sine damno. epicurei. s qui tardi taton
preceptoris sui secuti felicitate hominis in sola cor
poris uoluptate asser; Stoici quoq; anima perire
cu corpore dicunt omne & eni peccatu uniformen
asser dicentes. sic ille nocens erit qui paleas furat
qua qui aru & qui mergu occiderit. qua qui
equu. semini uerbius. id e ṗmologus uocat.
quasi semie uerbi dici. Ariopagu curia athena
ru nomina morte trahens. grece. mars. orios.
uilla dicit pagos. Sceno factorie. scena grece
tabernacula dicunt umbra uo scia & ideo scene
t sceno [illegible] mata quasi umbracula sonat
que fagis laneis t lineis seu ciliciniis siue

ex arborū frondib; s, Cencris. porticus. corin
thiorū. fratrib; uale faciens. ualedicens
id salutatis fratrib; peragare percurre. pabu
lare t circuire. semicintia. cinctura e. zona
lata semicinctiū dicit. qui fuerant curiosa
sectati. curiona dic̄ magne artis industriam;
cuius sectatores suos libros incendunt; edes
argenteas. id tēpla. opifices. artifices. redar
guit conuincit; theatrū. locus ē semi cir
culi figurā habens in quo stantes populi scen
as inlusi inspiciabant; confusa. mixta. sedicios
inrigatos. obnoxius. reus; Quattuor milia
uirorū sicariorū. sicas. id breues manu gladius
gestantes cū quib; oculte populū perimebant
municeps. n̄ au se ciuē paulus sed municipem
a municipio. id territorio eiusdem ciuitatis in
quo nutritus ē appellat. t abora. gen̄ liga
mina. ābitione. honore t offitio. ambitio
sus. honoris cupidus. insanis paule. id
m̄te excedis. uelaniticus es. amisso
sensu loqueris. naucleres [illegible] grece. lati
ne nauicularius. uentus tiphonicus.
uentus qui uocat euro aquilo. at. transla
tio uentus tēpestiuus; tiphos grece. latine
inflatio dicit. sirtes. arenosa in mari

magno loca incultu terribilia & metuen
da eo q(uo)d ad se omnia deperire soleant.
& adppinquanti uallo somari hereant;
Mansit autem in suo conducto. id est in suo ospitio
q(uo)d sibi ipse conduxerat; IN EPISTOLA IACOBI AP(OSTOLI)
hesitans. dubitans. In itineribus marcescet.
id est in actibus suis iniquus peribit; abstractus
a recto itinere dicit. Inlectus malum. Inlectus
seductus. Insitum uerbum. id est insertum & sen
sus. uerbum q(uo)d in mentibus cordis ponimus. uos dis
pudica cendo suscipite; Simulat. fingit. sabaoth.
casta exercituum. Serotinum tardum; IN PETRI AP(OSTOLI)
Discrimine. discretione. t periculum. at ecce
sine acceptione personarum habet. In die uisi
tationis. hoc est in tempore retributionis;
Discolis. indisciplinatis. t indoctis. siue egres
b. at ecce p(er) discolis difficiles habet. t diffi
liores; commessationibus. b. meretricum conuiui
luxuriis. caritatem continuam habentes.
Bene addidit continuam quia semper eligere ualeam
continue. iugiter perseuerant; item eidem & cet
Presto est presens. satagite. festinate. certus sum quod
uelox est depositio tabernaculi mei. hic petrus

habitu sui ostendens que non mor
te sed depositione tabernaculi sui dicit;
Secte heresis; Rudentib; inferno
de traetos rudentes dicunt funes quib;
naute uela suspendunt; nefandoru
nedicendoe - nefandas, nedicendus.
execrabile, abominabile detestabile.
p(er)nitiem; malitia; pellicentes. pellices id
meretrices. suprato uocabulo a pollutione
t formositate sue pellis incautos inliciant
Vesania insania; sus; suella porcus; elem
ta ignis. aer. aqua terra; IN IOHAN APLI
Anticristus. anti grece. latine contra significat,
et ideo anticristus appellatus quia con
tra xpm uenturus est. sed uos unctione
habetis asco. untio spiritalis ipse spiritus sanctus est.
cuius sacramentum est in unctione inuisibili
Pseudoprophete. his de quib; dominus dixit adten
te a falsis prophetis & cetera. In iohanne II
Senior. seniorem seipsum dicit iohannes habe aduer
bium salutantis; IN eiusdem III. senior
id iohannes. Gaius hic est gaius de quo apostolus
paulus dicit salutat uos gaius hospes meus.
hunc dicunt fuisse corinthi. Diotrepes.
hereses. archiaullus superius suplu & inso
lens

in xpi aut speciosus insulsus. siue decor insaniens. IN IUDE. APOSTOLI. Iudas apts. ipse est & taddeus. In hoc iudicio. In hac damnatione domicilium. domus. t habitatio arbores bis mortue. mortua est qui non facit fructum bonum. bis mortua est qui facit malum.
IN APOCALYPSIS iohn. apocalipsis aut ex greco in latinum reuelatio interpretatur. Reuelatio esse dicitur manifestatio earum que abscondita erant; iuxta quod ipse iohannes dicit. apocalipsis ihu xpi quam dedit illi ds palam facere seruis suis; ephesus enim & lapsus magni & uoluntas mea in ea interpretatur; I. II. Smirna.
Smirna dicitur. que mortificationem carnis desig
III. pgamum interpretatur diuidens cornua eorum.
IIII. tiatire transfert in hostiam. scilicet aut exiben
V. corpora sua hostiam uiuentem & t angelo sardis ecclesie. hunc angelum id est sacerdotem minus solertem in malis corrigendis arguit quos dam tamen in albis ambulantes habere conlaudat quibus nomen sacerdotis sapientis utique congruit.
VI. philadelfia dilectio fraterna interpretatur.
VII. laodicia tribus amabilis dnm. siue fuerunt in uomitum. phoderis. est tunica linea sacerdotalis corporis adstricta unde

& nummaria quā uulgo cōmissia uocant.
Nicolaitarū· a nicolao diacono dicti·
qui cū stephano & ceteris constitutus ē. aperte
hunc int̄ cetera immolata idolis uesci
docebat· & publice om̄ia cōmunit agere.
de ligno uitę· lignū uitę xp̄s· mors secunda
mors animę· Rōphea· gladius. antiphas
testis m̄s· quidā martyrē p̄gamū passū
alii dnm̄ xp̄m intellegunt· si quaeuis sin
altē· certe· t sine dubio· Manna abscon
ditū· deo qd dic̄· ego sū panis uiuus q̄ de
celo d̄scendi· calcalū· candidū· lapidem
refulgentē· quia p̄mittis mulierē iezabel
d̄sedic̄ p̄phetā se docere· in hac quippe
ecta qua tiatira dicit· huius nominis
mulier fuit quę fornicari & mandu
care idolothitis docere & suadere dicunt.
Nom̄ iezabel fluxū sanguinis sonat·
Scribā super eū nom̄ dī mei· id ē p adoptionē
filii dī clamamur· nom̄ ciuitatis dī mei
hierusalē· unitatē eccl'ę· nom̄ meū
nouū· hoc ē xp̄i anū· am· uerū siue
fidelitē imp̄ t̄· Neq; frigidus neq;
calidus· id ē nec in fide feruidus es· nec in
totū fidelis· Iaspidis & sardinis.

iaspidus color aquę. sardinus ignem significa
iris. arcus qui in nubibus aparet.
smaragdus lapis. viridem colorem habens. septem spi
ritus. unus spiritus dicitur septiformis. Sigillis septem
quidam primum sigillum nativitatem dicunt.
secundum baptismum. tertium crucem. quartum
sepulcrum. quintum resurrectionem. sextum
ascensionem. septimum iudicium. Bilibri
duarum librarum. tres bilibri. sex librę.
grossitus suos id est fructum fici arboris in
maturi. inutiles et caduci. inpulsi ventę
cadunt. viciesmilies dena milia. transla
tio sic habet. bis miriales. miriadum. loricas
iacintinas. iacintus colorem firmum habere
dicitur. venefici qui venenum dant. t herba
rii sive malefici. quia tempus non erit ampli
us. varietas temporum in novissima tuba
cessabit. metire. mensurare. caemeterium.
nota: lacum in hoc loco torcular signis
Plagas septem novissimas id est qua semper ira
dei percutit populum contumacem. Seuum
crudelem. herma gecken. consurrectio
in priora. sive mons globosus in pectus
Talentum apud romanos. lxx duarum librarum
Prostitutionis. constuprationis quae a pro
stituta meretrix dicitur.

coccinea. rubea. lignum tuinum proprium nomen 147
ligni. simula. medulla frumenti. Desti
tuta. deserta. vel derelicta. Beatus & sanctus
qui habet partem in resurrectione prima
id qui seruauerit quod et renatus est; Gog & magog
iuxta interpretationem nominum quia & tectum &
detectum dicuntur occultos & apertos indicant
hostes. execratis. maledictis. vel detestabilibus.
Mensura quod est angeli. quantum uero ad litteram
sensus est significat sibi angelum in hominis

apparuisse figura. h[illegible] omnium nomina
Fundamentum primum iaspis. iaspidum multa sunt
genera. alius enim uiridi coloris & tinctus qua
si floribus apparet. alius smaragdi habens
similitudinem sed crassi coloris quem fan
tasmata fugari autumant. alius niuis &
spume marmorum fluctuum quasi mixto
cruore rutilans. Saphirus. huius
lapidis colorem partem & sacramentum moyses
exposuit cum dei habitum describens diceret
sub pedibus ei quasi lapidis opus saphirini
& quasi celum cum serenum est. ezechiel quoque
dicit quod locus in quo thronus sit domini saphiri
habeat similitudinem. Calcedonius. calcedo
nius quasi ignis lucerne pallentis speciem.

retinet et habet figure sub diuo nimdomo
Smaragdus smaragdus nimie uiriditatis
est adeo ut herbas uirentes frondesque
gemmas et ita omnis inficiens circa se uiri
ditatem per cussum aerem uerem quimero et ui
ridi perfecto oleo quamuis natura inbuatur
est. Cuius genera plurima sed nobiliores
situ ei secundum locum tenent bractea terrae
egypti. Sardonix ex onice candore
et sardio ruborem trahens ab utroque
sardonix nomen accepit. Sunt autem genera
eius plurima. Alius enim terrae ruborem
similitudinem tenet. Alius quasi per
humanam unguem sanguis enim tectus bicolor
apparet. Alius tribus coloribus subterius
nigro medio candido superius minea
consistit. Sardius ex integro sanguinei
coloris est. Crisolitus lapis quasi aurum
fulget scintillas habens ardentes.
Berillus est quasi considerés aquam solis ful
gure percussum rubicundum ac decorum
reddere colorem sed non fulget nisi sexangu
angulatam formam poliendo figuratur rep
cussio enim angulorum splendorem illius
acuat. Topazius lapis quorum inventione

rarius tamen inventum quantitate preciosius 148
est. qui duos habere fertur colores, unum
auri purissimi. et alterum aeria claritate
relucentem; crisoprasus est viridis et aureo
commixtus. quidam etiam purpureum iubar
trahens aureis intervenientibus guttis.
nascitur autem in India. Iacinthus in aethiopia
reperitur. ceruleum colorem habens. optimus
qui nec rarus est nec densitate obtunsus sed ex
utroque temperamento interlucet et purificatus
suavem florem trahit. hic autem non unum aequalem
sed cum caeli facies mutatur. Sereno enim perspicuus
gratus est nubilo coram oculis evanescit atque mar-
cescit. Ametistus purpureus est permixto
violatio colore et quasi rosae nitore. quasdam
leniter flammulas fundens sed et quidem in pur-
pura illius non ex toto ignescit sed quasi vinum
rubens apparet; in iaspide ergo fidei viri-
ditas designatur; in saphiro spei celestis
altitudo; In calcedone flamma caritatis
interne figuratur. In smaragdo autem eiusdem
fidei fortis inter adversa confessio; In sardonice
sanctorum inter virtutes humilitas. In sardio
reverendus martirum cruor exprimitur.
In chrisolito vero spiritalis inter miracula predicatio

In perillo predicantium perfecta operatio.
In topazion earundem ardens contempla
tio monstratur. In chriso praso beatorum
martyrum opus pariter & premium. In iacincto
doctorum celestis ad alta sublevatio. & propter
infirmos humilis ad humana discensio. In
amethisto celestis semper regni in humilium animo
memoria designatur. Itaque singuli lapides
pretiosis singulis sunt fundamentis depictati.
Quilicet sint omnes perfecti quibus civitas domini
in monte sancto eius ornatur atque fundatur spiritalis
tam gratiae splendore fulgentes. INCIPIT PREFATIO.
Querendum quare post evangelium apostolus has ephistolas ad
singulas ecclesias destinare. Scilicet ut initiantis
ecclesie novis causis existentibus & presentia
atque orientia resecaret vitia & post futuras exclu
deret questiones. Decem ephistolas ad universa
les paulus conscripsit ecclesias ut ostenderet novum
non discrepare a vetere testamento. Ad numerum deca
logi enim suas ordinavit ephistolas. in quo tot precep
tis & signis moises a pharaone instituit liberatos
totidem epistolis a diaboli & idolatrie servitute
edoceret adquisitos. Namque quattuor tantum misit
ad discipulos. Romanis non primum apostolus ut
in ceteris fidei posuit fundamentum sed alius

aut

discipulis iā credi ter pdicantib· · a paulo 149
tantū indigent confir mari· sic ē ip secutē
desidero enī uidere uos ut aliquid inptiar
uobis gratiae spiritalis ad confirmandos uos·
Ɫ epte Beati pauli· ad Rom· epistole
grece· latine sup missa dicit· epi enī grece· lati
ne sup dicit· stola missa· sicut ē epigramma
id ē sup littera; epitasion· sup sepulcrū; episco
pus· speculator· sic & epistole sup misse uocant
quia sup pphetas· euangelia sup addita nume
rant; Romani ppt potentiā & fortitudinē
sublimes· Ɫ tonantes interptant
Desidero enī uidere uos ut aliquid inptiar·
inptiar· id ē ut ministrē; Ɫ ppartes· dolo· occulta
malitia blandis sermonib· adornata;
susurratores· murmuratores· siue n̄ in facie
sed in aure loquentes· Ɫ bilingues· contumelio
sis· qui ueloces s̄ in uerb· in aute· elatus·
qui effert sup suā naturā; sine affectione
affectio ē· adimpletio caritatis· Diffidunt·
ñ adquiescunt· Ɫ disperant; qui dicis nō me
chandū mecharis· adulterat ui legē quan
do ueritatē xpi tollit & mendaciū ponit·
execraris· detestaris· abonaris· Ɫ maledicis

sacri legus factus. sacrilegus dr̄. sacrorū uiola
tor. & dictus sacrilegus ab eo qđ sacri legi
id ẽ furat; Nā & sacrilegiū fac cū p legis p̄ua
ricationē dñi inhonorat. contra spē in spē
credidit quia cū spē n̄ haberet generandi
abrahā credidit dō. fidē habens contra spē
generare sed sciens omīa posse dm̄. cōmdat
autē suā caritatē in nob. id ẽ amabilē facit
cū in sinu & quantū nos diligat; quando enī
in delebile aliquid p̄stat. tunc maxime caritas
cōmendat. Stipendia enī peccati mors. merces
tremunerratio; omīs creatura ingemiscit & par
turit usq; adhuc parturire dolorē. quia omīs
creatura p cotidianū laborē ingemiscit & dolet
usq; modo tādiu significat quādiu leget.
Ipsa enī elemīta cū sollicitudine opera sua
exhibent; quia sol & luna n̄ sine labore statu
ta sibi inplent spatia. Sed ipse spūs postulat
gemitib; inenarrabilib; id ẽ n̄ humanis elo
quiis. sed more naturę suę; postulat aũ quia
nos postulare fac. gemitib; enarrari n̄ poss̄.
p̄ disto. nare. id ẽ qđ p̄ sent. conformes. id ẽ
similis formę. oleaster dictus qđ s' fo lus si
oliuę similib; sed latiorib; arbor inculta

atq; silvestris amara atq; infructuosa·
cū insertus oliue radici communicat radices &
uertat eā in ppriā qualitatē; seueritas·
iuditii districtio & rigor animi t uehementia
ultionis; Vectigal· tributū de capite t exac
tio publica que t adumentū prin&; Comessa
tiones f. luxuriosa conuiuia; in cubilib; &
inpudicitiis· concubitos inpudicos; commune
dicit quicquid quasi inmundū uidet in esca
iudeorū· cū pficisci cepero in spaniā· utrū
in spaniā fuerit incertū habet· In corinthiis
scisma abscissura animorū uocata scisma
enī sēp ex contentione nascunt· his quis
doces aliquib; uident homines eē fructi
ficantes in fide dī; aliquib; locus inputa
dicat ab his quis antiochie; aliquib; feminā
fuisse dō deuotā cū qua multi essent colen
tes dm̄; non enī misit me xps baptizare
quō maius ē euangelizare quā baptizare;
Conquisitor seculi· qui constellationib;
agi mundū & xii signis ortus & ocasus
fieri decernit calculis; nihil omnino sine
horū motu putans fieri posse; Spectaculū
expectatio; apostoli enī spec(cu)taculū facti·

e quipul hec inuidebant positi ad inuriam & mortem quam passis. Facti sumus omnium peripsima. humillimi atque subiecti non resistendo ulli neque uicem in malis reddendo.
Pedagogus. eruditor puerorum. molles. uani
flatio est. uitere. fouere. usu habere. Brauium
corona. siue munus uictorie. Faciet cum temptatione prouentum ut possitis sustinere. Non uobis
maiorem tribulationem uenire patietur quam
sustinere possitis. Sed faciet ut cito cesset
temptatio aut si plexa fuerit det tolerandi
uirtutem. An emulamur dominum. numquid
fortiores illo sumus. uix sit ut humilis zelotur potentem. scit enim non sibi competere
in quo illi potest inuideri. sed aut inequali
inuidet aut prophetans. orare dicit deprecare.
Prophetare autem aduentum futurorum domini uoce
simboli per orationem effari. Mulier debet
potestatem habere supra caput suum propter
angelos. potestatem uelamen significat.
angelos episcopos. quasi ergo ante iudicem
sic ante episcopum qui uicarius domini est propter
reatus originem sub tecta habet uideri
consimcli tis eos qui non habent. id confusio
ne

& pudorem imponitis; Mortem domini adnuntia
bitis donec ueniat. siue in ipso mysterio
adnuntiatis siue in cordibus uestris agnoscatis
tamdiu memoria opere donec ipse ueniat dig
. Emulamini charismata meliora; hoc est
sectamini prophetiam; carismata dona
spiritalia; Excellentiorem uiam. id est caritatem
per quam itur ad dominum. Caritas non emulatur non agit
perperam. non simulatur. Nemo illi que uere amat
inuidet cuius uis gloria esse conspiciat t
honoris. sed omnem eius felicitatem quasi
suam libenter amplectitur. perperam mala praua
& passim temere culpabiliter siue sine causa
prauitas. Non est ambitiosa maior aliis esse
non ambit & super fratres non cupit dominari.
caritas numquam excidit hoc est ipsa sola perma
net in futuro. aut certe que uera est non finitur
Per speculum in enigmate. per speculum legis quasi
rerum imaginem contemplans; qui uero prophe
tat ecclesiam edificat prophetas in tempore dicit
scripturarum. Sic enim qui prophetat futura
dicit que nesciuntur ita & hic scrip
turarum sensum qui multis occul
tus est manifestat dicitur prophetare

151v

que sup& locū idiote inanitate scientiae inor
de ignari quis impl&. idiota id ē imperitus
ignarus; Sed in ecla uolo quinq; uerba
loqui p legē ut alios edificē quā decē milia
uerborū in lingua; ut illius dic paucis
uerb in apti one sermonis loqui qd omis in
tellegant quā plixā oratione habere in
securo; Quidā sane quer que sint quinq; uba
a quib; & econ trario que sint decem milia
ē querendū; Lingue in signos. hoc ē uela
mine incognite lingue signi fit qua appt
p fidiā factū ē ne audiens intellegat; Insanit.
furit quasi freneses in patit; qd si alii reuela
tū fuerit sedens prior taceat. id ē pmit ut
potior inferiori; tāquā abortiuo. abor
tiuū se dix quia extra temp natus. in xpo
apostolorū accepit. id ē xpo in celis recep
to cū carne. Deinde finis cū tradiderit
regnū dō patri. hoc erit tradere regnū dō
patri. ostendere ipsū ēē ex quo omis
paternitas in celis & in terra nominat.
AD CORINTHIOS II. nō ē in illo ē &
nō. id ē nulla ē in illo ambiguitas obiurga
tio increpatio uersutia.

Sextus psalmus pro octaua praetitulatur. id est christi aduentum quando finita seculi
ebdomada ad iudicandum uenerit. unde et psalmus ipse cum tremore
VII. maximo incipit. Iste chusi mutauit consilium absalon quod dedit ei
achitofel. qui prius et ipse amicus dauid fuit. Achitofel interpretatur ruina
fratris. significat iudam. et sic achitofel propter quam mutauit ei consilium chusi qui interpretatur
silentium laqueo se suspendit. sic et iudas. VIII. In finem dominum significat saluatorem
torcularia ecclesias seu martyria sanctorum ea ratione qua et area intellegitur ecclesia.
VIIII. Psalmus iste quod pro occultis filii praetitulatur sub persona christi accipitur. qui in primo
aduentu manifestus uenit carne. occultus diuinitate. X. Haec occulta sunt
filii quae psalmi huius titulus canit. Dum frequenter in titulis positum uidetur in finem
intentionem mentis nostrae ducit semper ad christum. XI. Octaua ut in sexto psalmo iam
dictum est. ad aeternam pertinet requiem. ille dies singularis accipitur qui nullo sibi
cedente mutatur. XII. Totus hic psalmus ad caritatem christi aptatur in qua est
totius legis perfectio ista. XIIII. In hoc psalmo prophetice uir rogatione
decem uirtutibus. Respondet dominus. Domine quis habitabit et reliqua. XV.
Hanc tituli inscriptionem non ad quamlibet aliam personam sed ad christum referre
debemus in qua ipsius passionis resurrectionis sacramentum continetur ad
certum est ipsi dauid quod ad eundem saluatorem pertinet. XVII. In finem
puero domini dauid qui locutus est domino uerba cantici huius in die qua
eum eripuit dominus de manu omnium inimicorum suorum et de manu saul et dixit.
Dauid qui interpretatur manu fortis. significat christum. Saul uero qui in latinum trans
fertur petitio siue petitio figuram gestauit diaboli siue regni iudeorum
seu peccati. XVIIII. In finem psalmus dauid. Titulus iste frequenter
expositus est psalmi dicta referens ad christum. XXI. Matutina
susceptio resurrectio est christi qui prima sabbati diluculo surgens
a mortuis adsumptus est in aeternam uitam

XXIII. Prima sabbati sign̄ diē dominicā. que prima ē p̄ sabbatū
qua die dn̄s resurrexit a mortuis. PS DD. Non mediatori hominū
xp̄o ih̄u. s̄ hominū ecl̄æ iā p̄fecte in xp̄o stabilito adtribui
potest qđ dr̄ ipsi dđ. Iudica me d̄. XXVI. PRIUSQUA LINE
RETUR. Bis nāq; legim̄ dđ scām accepisse unctionē. Primū
p̄ scm̄ samuhelē p̄phetā quando apud patrē unctus ē in regē
S ectam quando p̄ p̄secutiones saulis appto ē p̄ductus adregnū
quā hic intellegere debem̄. XXVII. Huic dđ. p̄t. Vox xp̄i
in conflictu passionis. & ecl̄æ int̄ p̄suras auxiliū dn̄i prestulantis.
XXVIII. Psalm̄ dđ. in consūmatione tabnaculi p̄t. tabna
culi sign̄ æctam. dđ. xp̄m consūmatio tabnaculi p̄fectionē
æcl̄ę in p̄senti sc̄lo. ubi aduersus diabolū uelut in tabnaculo
temporalit̄ militat̄. XXVIIII. PSL. cantici in dedicatione dom̄
dđ. Dom̄ sign̄ dominici corporis templū. dedicatio uero resur
rectionē xp̄i. qua l&a dedicat æcl̄a. XXX. In fine psalm̄ dđ.
Uerba quę titulus contin& ad xp̄m referenda s̄. & ita æctam
quib; totus hic psalmus aptandus est. XXXI. Huic dđ intellec
tus. Primo meminit dđ p̄p̄t xp̄m quia ad ip̄sū respicit istius
penitentis sermo deinde intellect̄. qđ sign̄ di mia intellegi pec
cata & ad penitentiā conpungi. XXXII. PS dđ cū inmutauit
uultū suū corā abimelech & dimisit eū & abiit. Abimelech.
int̄ p̄t. pat̄ m̄s rex. p̄ quē significat̄ regnū iudeoꝝ. mittauit
ergo dđ. i xp̄s corā eis uultū suū dans aliut testam̄tū
euacuata carnali obseruatione legis. & idcirco ab eis re
pbat̄ transiit ad æctam. XXXIII. Huic dđ.

153

Titulus xpm commonet intellegi qui p dd figuratur. XXXVI.
In fine seruo dni psalm dd. Iste titulus etiam de dno intellegitur.
saluatore. nam in fine. i. dd. i. seruus. ipsum. s. XXXVII. PS DD.
Totus iste psalm ad mores ptinet corrigendos. XXXVIII.
PS DD in rememoratione sabbati. Recordatio sabbati. desi
derium e et ne quietis. sabbatum enim requies dicitur. ob hanc gemit
iste adque psalm ptinet. XXXVIIII. In fine pidithun cant dd.
Idithun quippe interpretatur saliens siue tr ansiliens eos sigt uia gestum om
nium pfectorum. qui uidentes amatores seculi huius terrenis actib. inhe
rere affectus supni desiderii eos transilientes hoc carm dno canunt.

XLI. In fine intellectus filiis chore. Chore int interpretatur caluus siue
caluitium. s. xpm. qui in loco caluarie crucifixus e. filii chore hoc e
filii calui. fideles sunt populi. xpo in baptismo regenerati. XLII.

PS DD. Non enim iste fidelis petit peccata sua discuti. sed ab iniquorum
consortio se liberari. et discerne causam meam. i. diuide me ab impiis
a peruerse uiuentib. et in populi tui electione constitue hominem.
XLIII. In fine filiis core e ad intellectum. Chore interpretatur caluitium. s. xpm.
in caluarie loco crucifixum. filii chore filii xpi id e fideles ad intellectum
i. ut intellegant gratia que nobis p xpm collata e. XLIIII. In fine p
his q commutabuntur filiis chore ad intellectum. X canticum p dilecto.
Finis legis xps idem et dilectus filius di. filii chore. filii sunt resurrectionis
hi mutabuntur a uetustate uite ad nouam conuersationem. auitis et
uirtutes. de morte ad uitam. XLV. In fine filiis chore parchania psalm.
Parchanis aduentum. s. saluatoris quem mirabili secreto p hominum
salute disposuit. XLVI. In f p filiis chore psalm Locutum in hoc

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

psalmo filii chore quos uexillo crucis signat aecta. xl vii.
Canticu psalmi filiis chore secunda sabbati. Sabbatu uo sinagoga
sign. quae sabbatu obseruare uidebat. Scda au sabbati aecta e que
scdm locu p sinagoga hab&. xl viiii. PS ASAPH. Asaph interptat
congregatio & sinagoga fideliu. s. que uenturu xpm credidit &
aduentu ei gloriosa expectacione suscepit. L. Inf psalm dd.
cu uenit ad eu nathan pphta. quando intrau ad bethsabee.
DD xpi portat imagine. bethsabee uo aecta. q sic illa in fon
te cedron. lauta dd placuit. ita & aecta fideliu p lauacru sacri
baptismatis mundata sordib. peccatox adsociata e xpo. LI.
Inf intellect dd cu uenit doec idumeus & adnuntiau saul & dx ei. uenit
dd in domu abimelehc. Saul interptat petit & figura hab& regni peccati
mortis iudeox. doec motus. idumeus trenus interptat. habent figura
iude t anti xpi seu omniu repbox. ueru dd. i. xpm in menbris suis psequi
tur. LII. Inf p amalech intellegentia dd. Amalech interpt parturiens
siue dolens. s. aectam in spu parturiente. & deprauox iniquitatib.
dolente. qd xianom amalech sonat. tertia e interptacio huius nominis.
lugens qd in contrariu figurat. oms repbat. q trena sapiunt & xpm
dnegant. LIII. Inf in carminib. intellect dd. cu uenissent ziphei &
dixissent ad saul. Nonne dd absconditus e apud nos. Inf ad xpm ptin &
in carminib. in laudib. dic. Ziphei interptant florentes. s. repbus ingt
huius mundi supbos. int quos dd. i. xps in menbris suis latitat. atq;
ab eis psequitur. saul uo figura diaboli. LV. Inf p populo qui a scis
longe fact e. dd in titulo inscriptione cu tenuer eu allophili in geth.
Populus hic iudeor. s. x q a scis longe fact dr. q negau xpm. geth uo
qd torcular sonat. s. psura uite psentis. in qua allophili. i. oms impii. uerum
dd xpm uidelic& in mbris suis psequendo retinent.

154r

torta sententia, & dictus uersutus q(uo)d eius
mens in quolib& fraude facile uertitur; Sed
abdicamus occulta dedecoris. abdicat. alienat.
renuntiat. Dedecus. turpe. inhonestum. deforme.
Aporiamur sed non destituimur. aliqui codi
ces habent inopia passi sed non destituti. & est
sensus in oppia positus adsunt. pastores.
Aporia abominatio. destitutus. desertus. dere
lictus. Si mente excedimus deo. hoc dicit quasi
elate (vel) superbe putaret locutus quia laudari
se iussus e(st) uerbum dicens. deo remittendum. si autem
non superbe hoc intelligit sed ad gloriam audien
tium e(st) locutus. corinthus perficere dic(itur). quidam
dicunt. siue in extasi sumus deo. siue in nostro sensu
loquimur uobis. In longanimitate. id est in susti
nentia longa. Infamiam. malam famam. capientes.
id est accipite quod dicimus & alia editio hab& capaces
esto tenri. in omnibus; ex ibus est siue sinc conta
minatus esse negotio. alia editio sinceres negotio.
ternatus esse negotio; & est sensus probatiuos in
munes a culpa; Negotium. opus (vel) res gesta destinatum
propositum siue paratum. scio enim promptum animum uestrum
alia editio uoluntatem uestram. subdolus. qui auaritiae
non religiosa mente necque missi predicant xpm non sibi
sibi apostolicum usurpantes. si quis accipit accipere
est aliquem dolo capere. uideo & ago id possum audere

(siuelo,

quinquies quadragenas una minus accepi. hoc dicit
quinquies flagellatus est a iudeis secundum legem moysi
accipiens plagas triginta nouem. sic scriptum est in deu
teronomio quod per quinque ergo uices factum est. hic
summatim refert. Nocte & die in profundum ma
ris fui. hoc factum est quando missus est romam
cum apellasset cesarem. tunc desperatione uite
in alto hoc est profundo maris fuit mortem ante
oculos habens. Preter illa que extrinsecus sunt instan
tia mea cotidiana. id est preter illa que per consuetu
dinem leuiora uidebantur; Quis scandalizatur
& ego non uror. sic enim uror tristitia ut animo ar
dere sentiam. Datus est mihi stimulus carnis meę
angelus sathane qui me colaphizet; hoc enim remedium
datum est apostolo in uiriis propter sui ... non possit
extolli magnitudine reuelationum quia otio
superbus ne cesse se habebat in his qui uideri extolli.
Quidam dicunt eum frequenti dolore capitis laborasse
Valde apostoli. ualde hoc est nimis siue quibus sola
uidebantur. est autem ego non gratia uanos. pro ma sed per Graeca
ipsorum scrip conscientiam testem inuocans. est id
forsan recte Animositas. audacia spiritus temeritas
Dissensio. separatio. discordia. Inflationes. infatio
nes. siue tumores. fiunt cum furiis inflet. seditio
tumultus. discordia. disceptatio. AD GALATAS.
Neque enim carni & sanguini uocatus per gratiam

statim suscepit dispensationem domini dei omni proposita
cura carnali. seorsum. separate. secrete. secrete
ergo cum apostolis euangelium contulit et exposuit
ut sciret illum discordare a regula euangelii
creditum mihi euangelium praeputii id est ut praedicarem
in gentibus. sicut illi iudaeis. Petrus. iacobus. et iohannes. qui
uidebantur columnae esse dextras dederunt mihi. hos fir-
mitatis caussas columnas appellat quia cum domino
semper in secretis fuerant et tamquam ei digni in monte.
respicere, dextras dederunt id est consenserunt ita nos deo
cere Mihi et barnabae quia ambo missi erant simul
in gentibus praedicarent. In faciem illi restiti.
in praesentia ei contra dixi. prius enim quam uenirent
ab iacobo cum gentibus edebat cum his quae erant
ex gentibus manducabat sciens sibi concessum
ut nullius generis hominem uocaret inmundum
et ideo non reprehensibilis erat quia cum illis edebat
sed quia per ea ipse homines se subtrahebat. Si tu
cum sis iudaeus gentiliter uiuis. quomodo gentes
cogis iudaizare. dum te subtrahis tamquam a pec-
catoribus qui uos fascinauit. per uulgi uerbum
inuidiam significauit sicut ait salamon
fascinatio nugacitatis obscurat bona. om-
nis enim qui fascinat de bono transit ad malum
ante quorum oculos christus proscriptus est. id est expoliatus

t condemnatus. pscriptio bonoru amissio.
xps nos redemit. clemet. le dicto legis factus
p nob maledictu ppt ea p maledictis oblatus
factus e maledictu du quasi peccator occi
dit. ideo n dix factus p nobis maledictus
sed maledictum. l a non sub pedagogo sumus
pfecte aetatis discipuli non indigent pedagogo.
sub elementis. neomenias significat & sabbatum. id e
dies lunares & dies requietionis. misit ds spm
filii sui in corda nra clamantem abba pat. & hoc
nos pbat filios ee di quis spm xpi accepimus.
e sto sic ego qa & ego sicut uos. hoc dic ut dent
opera corrigendi ea. quia n est impossibile
ut sint sicut ipse qui & ipse hoc erat. id
homo quod & illi; & cu fuisset in errore psequens
ecclam correptus conuertit se. allegoria
id aliud ex aliis figurata; adulterium e con
iugalis tor tam inquum tu. fornicatio e amor
amor legitimo conubio solutus & uagus ex
explende libidinis consectando licentia; na
scriptura sol& etia fornicatio uocare o\u0304ne inlicita
corruptione; sic e idolatria. & auaritia. ex
quib; fit transgressio legis. inmunditia. inqui
natio. impuritas. inpudicitia. obscenitas. inpu
dicitie. op fit ab his quib; pudor; & pudicitia pcul

156

abe uenefitia. melefitia. e au ueneficius. uenera
rius. id malificus. siue herbarius. dissensiones.
discordie. g e e te. hereses. comesationes sunt
que ad con lationem omnium celebrant aut uocab;
solent aestrtbanalib. exhiberi. ut nemine
pudeat in hoc ueste aliquid dicere aut facere,
qa ad hoc ad hoc conuenit ut se dā illic gerunt
copiaum & incitat libidinis diuersa uoluptas
cateri zat. instruit. catezizat qui uerbu audiens e
pax sup illos & m͠a sup isrl di. e ergo isrl di non
enim oms quis exisrt. isralite. stigmata. cicatrices
plagaru; AD EPHESIOS. Restaurans omnia in xpo
que in celis sunt. & que in terra. omis creatura
& in celis & in terris cludis est cognitione xpi
restaurat ad qd e condita pignus hereditatis
uite quam in carne ppmis sus e pio hel. supra omne
nom qd nominat in hoc seclo. sed in futuro.
habens nom di p naturam n p adoptionem ut con nos
cant e illu filiu di qui illu crucifixerunt, ut possi
tis conphendere cu omnib scis. que sit latitudo
& longitudo & sublimitas & pfundu
hoc itaq; sigt ut sic spera tota longitudo
e quanta latitudo. & tanta altitu
do. quantu pfundu; ita & di
omia equalia sint immsitate
infirmitatis

Augustinus. ut in caritate radicati & fundati
possim(us) conprehendere cu(m) omnib(us) s(an)c(t)is que sit
latitudo & longitudo & altitudo & p(ro)fundu(m)
id e(st) cruce(m) d(omi)ni. cuius latitudo d(icitu)r in transuersu
ligno quo extenduntur man(us). longitudo a terra
usq(ue) ad ipsa(m) latitudine(m) que a manib(us) & infra
totu(m) corpus affigit(ur). altitudo a latitudine
rursu(m) usq(ue) ad su(m)mu(m) quo adheret caput.
p(ro)fundu(m) uero q(uo)d t(er)re infixu(m) absconditur
quo signo crucis om(ni)s actio x(ristia)na describit(ur)
Bene operari in x(rist)o & ei p(er)seuerant(er) inherere
sperare caelestia; hac sacramenta n(on) p(ro)fanare
p(er) hanc actione(m) purgati ualebim(us) cognoscere
etia(m) sup(er)eminente(m) scientie caritate(m) x(rist)i
qui equalis e(st) patri p(er) que(m) facta s(un)t om(n)ia. ut im
pleamur omne(m) d(e)i & ipse dedit quos q(uae)d(am) apos
quide(m) tolos. id e(st) ep(iscopo)s. p(ro)phetas. explanatores scriptu
raru(m) euangelistas diaconos. pastores. lecto
res que lectionib(us) saginant pop(u)l(u)m audiente(m)
Magistros exorcistas. qui in ecc(lesi)a ipsi conpescunt
& uerberent inquietos. Sol n(on) occidat
sup(er) iracundiam u(est)ram nolite locu(m) dare
diabolo; ira transire uult ne ere
tinere in pectore ut die orta
eadem die decidat quasi man(us) in me

inserit dat occasionem diabolo gloriandi.
Et nolite contristare spiritum sanctum dei · cum bene agimus
gaudet in nobis spiritus sanctus. e contrario si oboedientes
non fuerimus contristetur · quippe cum impassibilis sit
quia non habet perfectum in nobis. Nec tamen sic con
tristatur ut patiatur quippe cum inpassibilis sit.
sed cum eum contristatum dicimus nostri causa hoc significat
quia deserit nos eo quod tale derimus eum · Omnis amaritudo
& ira & cetera · amaritudo in quibus contristatur spiritus sanctus.
per iram enim fit indignatio · per indignationem clamor.
quasi vox insanientis quae aliena est a dei servo
per clamorem subripit blasphemia quae non potest
non mala esse; aut turpitudo · quidam solent
aliquid turpe agere; aut stultiloquium · stultiloquus
locum movere quasi non sit peccatum; hoc enim prohibet
quia dei servi semper sobrii & modesti debent
videri · per stultiloquia enim peccant. Aut scurrilitas
risum movens gravitati non convenit christiano.
quia ad rem caelestem divinamque non pertinet; avarus quod est
servitus. idolatria dei honorificentiam usurpat
& cum dicat creaturae cum nomine deitatis quod soli
conditori competit participem illam asserit ei factori.
Avaritia autem idcirco huic exaequata esse quia simili
tenere quae dei sunt sibi usurpat

& recondit auarus. uult enim d(eu)s ac iube&
de his quae creauit subuenire pauperib;
auaritia contradicit. uideant si sine diabo
lo possit ee̅; Fugas iterat fungit. par & obsequi
administret p(er)ficit & obsequiu̅ fac. AD FILIPP
In nomini p̄tri o. id in nomini iudaismo. for
di est forma e̅m di quidē nisi ex e̅plū qd
aparet dū mortuos excitat. lepsis r
dt & cetera; & tam̄ di formā n̄ accep
dr̄. se dēē in di forma; Seruiau formā ad
pisse dū quasi peccator humilia. Semet
exinaniuit. hoc ē potestatem suā ab oper
r&rahit. ut humi liatis ociosa uirtute
mariuideretur; formā serui accipiens.
pedes discipulorū lauat & dū tenetur &
gatur & uerberib; agitur usq; ad crucē fac
obediens patri cui se equalē sciebat; Dona
Illi nomē qd ē sup omne nomē; Certe nomē qd e
sup omne nomē. dr̄ nomē est. ... quibidam i
cudet hominē dictū ee̅ nomē qd est sup omne no
qd nullo genere nulla ratione conuenit.
O mne genu flectatur celestiū terrestriū &
infernorū; alia enim nulla s. Ds̄ enim qui operat
in uobis & uelle & p̄ficere p̄ bona uoluntate
ōnem gratiā semper reputat ad dn̄i can̄ rūm sit
uelle p̄ficere uero di; alias au ip̄sit

illi operat; sine querela inreprehensibiles. 158
Libor· immoler· t occidar· collationē uocat
apofronedrtū· qui & ipse acceperat in filippen
sib· apostatus offitiū· quecūq; pudica; pudica·
abstinens· alia editio magnifica; A d te solomes
d contribulib· a conciuib; uindex· ultor
defensor; quo ipse dns in iussu & in uoce ar
changeli & in tuba dī descendit de celo· id
uoluntate patris quasi prim angelus cū exer
citu celesti sic continet in opo cali· psi· descen
dit de celo ad gerendū bellū in nomine dī
contra anti xp̄m; quo extincto ius soeius
resurgent mortui hoc ē (erit) in tuba dī descendere
nomine dī belli gerere; mortui q̄ in xp̄o sunt
resurgent primi in aduentu dn̄i priores resurgent
qui in xp̄o mortui sunt; et sic semp cū dn̄o erimus.
In ipso enī rapta mors puenit & & quasi p̄sopo
re it egressa anima in uno in ito reddatur
eo enī tollentur morient ut puenientes ad dn̄m
in p̄sentia dn̄i recipiant animas quae cū de
mortui ēē n possint; cū dixerint pax· & securitas
tunc repentin illi sup ueni& interitus; cū
enī securi fuerint p̄fidi de regno diaboli inter
fectis scīs ei enoch· & helia tunc illis subito
ueni& repentin interitus; consolamini pusil
(lanimes· id timidos;

Sine intermissione orate. si iungitur non potest lingua
et corde. spiritum nolite extinguere. hoc dicit ut in faci
le alicui per spiritum loquente dicat ne forte gratiam
datam in fratri dum respuunt auctori repugnent.
Omnia ergo que dicunt probando. monet. & quicquid
sobrie & benedictum fuerit retinendum; AD EOSD. II
Quoniam si uenerit discessio primum & reuelatus
homo peccati filius perditionis; Non enim ueniet xpc prius
dominus quam regni romani defectio fiat. et appare
at antixps qui interficiet sanctos reddita romanis
libertate; quam autem discessionem hic dicit. alibi eum refugam
apellauit in latinis exemplaribus; et est sensus
Nisi uenerit refuga. uerita[?] siue sui principatus
desertor. siue discessio gentium a regno romano
qui tenet & teneat donec de medio fiat & tunc
reuelabitur ille iniquus quem dominus ihs interficiet
spiritu oris sui & cetera. Post defectum regni romani
apparaturum antixpm dicit. nouissimo enim
tempore sciens diabolus inminere sibi interitum.
deficiente regno romano & ille decidisse mittit
deorsum proiectus in ira sic dictum est in apocalipsi
iohannis; Subornauit sibi in quo & per quem signa
quedam uirtutis permissu iusti dei faciens ut se
commendet et ut adoretur quasi sit deus; Audiuimus
quosdam ambulare inter uos inquiete et intemperate.

nihil operantes sed curiose agentes. qui otiosi
ēe desiderant. id agunt quatenꝰ ocasiona sciāt
quo interitū sui desiderabile faciant. de omnib;
diuitū ambulantes & oppitiones uerborum
subtilit̄ colligunt scientes quid de qui uelint
audire & libent̄ exquisiti pascunt curiosus
ascultat. AD COLOS. Qui dignos nos fec̄ in parte
sortis scōrū in lumine. forte hec ratē dix
dignatus ē enī aduocare & inducere gentes in p̄-
missionē iudeorū; qui eripuit nos de potestate
tenebrarū. eruit de miseria in qua tenebant.
a diabolo tā ex p̄prio quā ex delicto ade. transtu-
lit in regnū filii dilectionis sue. Iā enī omīs cre-
dentes qui fixā mēte deuotis exeuntes duce dex-
tre patris angelo inducunt in celū qd ante uic-
tā mortē concessū n̄ erat; Donans nobis omnia delic-
ta qd aduersū nos erat cirografū decreti qd
erat contrariū nob. id ē n̄ solū p̄pria remitterē
nob delicta sed & illud tolleret peccatū qd
ex ade erat p̄uaricatione qd appellauit
cirografū. Barbarus & scitha. scithe nom̄
gentis; barbarū enī a scitha segregauit sicut
seruū a libero. p̄ qua enim mulieres seorsū lege-
runt inceper̄ quas amozonas primitus ad ser-

appellatas totā asiā contra naturā subici
entes sic contigit ut & uiri canū more rabi
di efficerentur inmanes siluestres multi
plus quā barbari inmanitate mutati ut carne
humana uescendi inbuerentur; et grati estote
In nullis exemplarib; habet grati estote. hoc ē
nolite legi simulare quę uel eam reddidit
gratiae quę ignoscit etiā inimicis & peccatis dm̄
dep̄ cat, in sapientia ābulate ad eos qui foris
sunt tēpus redimentes; aliter eni cū potentib; mundi
aliter cū mediocrib; & aliter cū hominib; agen
dū ē, aliter iterū cū mansuetis aliter cū iracundis
quib; cedi oportet & hoc redimere tēpus; Ad timot
Genealogus inte(r)minatis generationib; antiqui
in quib; sibi sūmā scientia uindicat. fide n̄ ficta
est eni fides ficta si ea quę solo ore pmittit
& actu negatur. profanus. sacrilegus qui
sacra polluit et alienus a sacris. plagariis. seduc
torib; . itē plagarius ē qui mancipiū aut pecus
alienū seducendo distrahit; incuriosus. con
tumeliosus; naufragauerunt. naufragi facti sunt
id est nudi de ueritate. n̄ in tortis criminib;. n̄ ha
bent ocasionē dare concupiscentiae; epm sobri
ū pudicū. & n̄ tē corpore ornatū spiritalib;
ornamentis. ospitalem. ut ad elimosinis opus

cuncta plebs rectoris forma p(er)mouet.
Doctore(m) aut(em) n(on) uerbo docente(m) qua(m) exemplo.
N(on) uinolentu(m) · ut fiducialit(er) possit corripere.
ebriosus; modestu(m)· ut om(n)ia faciat cum mensura
N(on) litigiosu(m)· lites aut(em) & iurgia maxime decu
pidatib(us) oriunt(ur) n(on) neophitum· qua rudes in
fide solent extolli· sup(er)bia maxime si accipiat
ordine(m)· nouitate eni(m) & p(o)testate inflat(us) arbi
tratus se p(ro) ceteris digniore(m). Diaconos similiter
pudicos continentes; n(on) bilingues· susurrio &
bilinguis multos turbauit pace(m) habentes. N(on)
turpe lucru(m) sectantes; t(ur)pe lucru(m) e(st) de celestibus
misteriis terrena sectari; In ypocrisi loquentiu(m)
hominu(m) m(en)dacium· In ypocrisi loquit(ur) qui cu(m) formi
cari n(on) timeat ta(m) casti uolunt uideri ut & ia(m)
nuptias da(m)nent ta(m) abstinentes ut creatura(m) d(e)i
p(er)cipientes iudicent; cauteriatu(m) habentiu(m)
sua(m) conscientia(m)· hoc e(st) simulatione corrupta(m)
quasi cautere coriu(m) corrupit & nota(m) infligit.
ita & fallatia conscientia(m) que dolo mali uo
lentiae aliud [illegible] fert & aliud p(ro)fitet(ur); cauteriu(m)
candens ferru(m) est; anus· mulier aetate decrepita
Ad timotheu(m); potens e(st) depositu(m) meu(m)

seruare in illum diem. securus est quia quod commen
dabat illi in tuto est. quid autem illi commendat nisi
salutem suam. ut hic per illa patiens salutem inue
niat penes illum cum ceperit iudicare. ut p
niens infideles istum dignum ad nauta pronunti
enit & ipsum probabilem. sollerte curate ipsum proba
bilem exhibere. conare inpudoratum non erubescen
sermo eorum ut cancer serpit; cancer est uulnus
quod maxime in mamillis nascitur feminarum
quibus nisi cito subuentum fuerit cum uirus ad
cor serpendo peruenerit. nullum remedium est.
Ita & hereticci cordis sunt uitanda conloquia. ne per
aures inremediabili vulnere mentes.
insolentes inportune perditor abeat. quod detegit.
Pter uiri. superbi. inprobi. timidi. inflati. concitati
irati. hoc sermone quo in nouissimis diebus instabunt
tempora periculosa. & erunt homines se ipsos amantes
amatores pecuniae. elati. superbi. blasphemi. paren
tibus non obedientes. ingrati. scelesti. inreligiosi. sine
affectione. detractores. incontinentes. inmites.
sine benignitate. proditores. rapaces. cecati uolup
tatum. amatores magis quam dei. habentes speciem
pietatis. uirtutem autem abnegantes. Dicit augustin.
uelut inter illis sua lucra conquirere. amatores
pecuniae. te eis dominari. non elati et gloriari
de honoribus quos a deis sumunt. sic superbi

161

tintentiã p(ro)grediunt(ur) ut & ira .i. eres si
tiatores· sic blasphemi· nec cedant eis
patrib(us); sic parentib(us) n(on) obedientes & eis
qui illos corrigere uolunt quia perire
nolunt mala p(ro) bonis reddant· sic ingrati
infitiant animas & suas & alienas sic scel
lesti· materne etiã uiscera disrũpent sic in
religiosi; n(on) cõpatiunt(ur) infirmis sic sine
affectione· famã eor(um) maculare conant(ur) sic cele
tractores· cupiditates pessimas inferentes· sic
incontinentes· exercent lites sic inmites
nesciant subuenire· sic sine benignitate·
indicent inimicis impiorũ que occultanda
cognouerint sic p(ro)ditores; humanã uerecun
diã inuerecundiã exagitatio perturbent sic
p(ro)caces; n(on) intellegant neq(ue) loquunt(ur)· neq(ue) loquen
tib(us) adfirmant sic cecati; Letitias carnales
sp(irit)ualib(us) gaudiis anteponunt sic uoluptatũ
amatores· magis quã d(e)i; haec enim atq(ue) in huius
modi uitia sic cui uni homini accidant sic [illegible]
in his alia illis alia dominent(ur)· ex illa radice
q(uo)d tãmodo pullant cu(m) erunt homines se ipsos
amantes· q(uo)d uitiũ maxime cauendũ est
qui pascunt oues xpi ne sua querant

neq; ihū xpi & in usu cupiditatū suarum
consumunt p quib; fusus ē sanguis xpi
cuius amor in eo qui pascit oues ei in tantū mag
nū habet spālem crescere ardore ut tunc
& iā mortis natura lē mortē quo mori
nolum & quando cū xpo uiuere uolum
Quē ad modū iānes & mābres restiter moi
iānes. & mābres frs erant magi et uenefici
egiptiorū qui arte magice siue uirtute
dū que p moisen agebat emulatione cōmiti
ressistere se putabant. Ne qui. mali; pdi
uer bū insta oportune. inportune. oportu
nū ē libenter audienti. inportunū. inuito
pdicare. argue. obsecra. increpa; argue
peccantes. increpa resistentes. coacebabunt
congregabunt. t aptabunt. siue. inquit; ego
enī iā delibor. passionē suā delibare appellat
Oē enī immolatur qui p iustitia patitur.
ei mortē aūt suā sacrifitium dō futura dix
Delibor. immolor. Penulā quā reliqui troade.
penula ē palliū cū fimbris longis. apostulus
enī iudeus & nequicquā habuit alienū; unde
ergo penulā. sed quia erat a tarso quos constat
in sotietatē romanorū receptos ut decete ciues
appellarentur romani ideo necesse ē eos & curiā hab
re in quā romanorū penulati conuenirent, qui
cuiq; enī illo tēpr cū muneribus obuiā exissent ro
manis immunitate ppetua donati ciues roma
ni & frs sē nuncupant,

223

potest ergo fieri ut etiā sua quia totū se legi
dedit patris sui habere poenulā; Alex
ander erarius multa mihi mala ostendit
iste & demas college fuer̄; Tu. & hunc euitus
quia audatior erat in malis sic ab eo recessit
ut contradictor uerborū ei existeret. & ideo
nōn merito dō eū iudicio dimittit; Libera
tus sū de ore leonis; Diabolus ut apte
occasionē n̄ inueniebat qua illū deciperet
p filios suos p̄rs sua illi excitabat & poenis
ut sin quasi peccator. t quasi iustus de hac tam
tolleret uita ne mul cōfortaret ad fidē; ergo
liberatus ap̄s. insultat illi infirmitu illum
testificans quia de ore ei ereptus ē quia qd
cupiuit inplere n̄ potuit; Ad titum:
Oportet & epm̄ sine crimine eē; ipsū dic epm̄
quē p̄btm̄ superius nominauit ubi ait constitu
ue p ciuitates p̄btros; P ter uiū. supbū. n̄ turpis
lucri appetitorē. t pis lucri appetitor e
q sub nomine dī docet. & n̄ deuotionis causa
sed questus; hic t pis lucri appetitorē; Dix
quidā ex illis p p̄rius ipsorū ppheta. id ē parme
nides siue callimacus; Cretens semp mēda
ces male bestiae uentres pigri. uel ex his

melioratus p disciplina dominica quod senti
endu e de cretensib; indoctus exp sit eni & mali
ce & ociu uellent comendere malitia eni
pasci uolebant quia nihil pro ingestiunt
& nocere unde istum ppheta appellat. sed in
causa cretensium in ... eni uera. hic de his asse
rit locutum ut ppheta falli eni ppheta inpossibile e
AD FILIPPS. Paulus uinctus. id in carcere. t
catena, filemoni dilecto fri & adiutori
nro. quamuis clericus non fuerit filimon tam
bn e enit ecclesiasticis necessitatib; causa
deuotionis. adiutori nro. id in euangelio
& appies sorori. appia uero soror credit. t con
iux; & archippo commilitoni nro. hic diacon erat
de quo ad colosenses ait; Dicite archippo
uide ministeriu qd accepisti. cu sis talis ut
paulus senex moribus; talis qualis ille qui in
senectute iam p xpo uincula n recusat; AD HEBREOS
Multifariam multisq; modis. p multos in quid
pphetas & diuerso modo in maiorib; nris
locutus e ds. aut in psona hospitum ut ad abra
ham. & loth. aut in psona militis. ut io sue
factus. aut p semetipsum. ait [illegible] ita in formam me
pere. alia multis modis. id in lucidis & in ob
scuris

sermonib; aut inditiis & solatiis. nouissime

dieb; id innouo nobis. aptis. in filio. id ad 163

sumendo carnem; cuienim dix aliquando. ut unxim;

pparticipib; p ceteris pphetis unctus ... lius

unctus non sic illi de aromatib; ...

diuer sis pigmentis unguebant

sed pprie ab spu sco. operama

nu ii cuarum scli. ipsi peribunt

id figura eorum ptransibit hoc est mutabuntur

instatum meliorem. exacerbationem. amarica

tionem. exasperationem. t adflictionem; hinc est

melchisedech sine patre. sine matre; ideo

dicit sine patre sine genealogia quia non adnu

merat ei originem neq; initium nascendi nec

finis mortis ostendit scriptura; neq; initium

id electionem sacerdotii administrandi

erat leuitum id annorum xxu. neq; finem id

temp remouendi a sacerdotio quae est annus

quinquagesim & aetas ita aliquib; placet.

item neq; initium habens neq; finem ad figuram

illius qui est a & ω id initium & finis; item

iudei adfirmant hunc esse sem primogeni

tum noe dicentes; omnem primogenitum sacer

dotem uocari debere; adsimilatus est filio

dei

id in figura; manet in ppetuu; id non
q(uo)d ipse melchisedech pmaneat sed ei
sacerdotiu(m) durat in xp(ist)o; Introductio
melioris spei id nou(um) testam(en)t(um);
sponsor id missus p lege(m) p mit
tendo p(re)mia scis; Cum re
iurando id xp(ist)m iurauit d(omi)n(u)s
adfirmauit; Neu(m) pene tebat
id n(on) mutauit. Adint(er)pellandu(m) p nobis
id inueniendu(m) t int(er)cedendu(m); tabrna
culu(m) factu(m) e(st) primu(m). id extra s(an)c(t)a s(an)c(t)or(um)
propitiatoriu(m) oraculu(m) in duo cherubim
eo q(uo)d inde responsa reddunt & oracula
quasi ob re & p(ro)pitiatoriu(m) q(uo)d inde p(ro)pitie
t(ur) d(eu)s. N(on)du(m) p(ro)palata(m) e(ss)e s(an)c(t)or(um) uia(m) manifestu(m)
erat aditum accedendi relinqui multi
tudini n(on) fuisse p(er)missu(m); Parabola e(st) t(em)poris
instantis. n(on)du(m) p(ro)palata(m) e(ss)e s(an)c(t)or(um) uia(m). id clau
su(m) e(ss)e ad huc illis regnu(m) caeloru(m) qui t(em)pore
gr(ati)ae in iudaismi obseruationib(us)
p(er)seuerant; Spectaculu(m) facti. id exem
plu(m) aliis facti estis in passionib(us); est au(tem) fides
sperandoru(m) substantia reru(m) argum(en)tu(m)
n(on) apparentiu(m); argum(en)tu(m). id ostensio. declara
tio

t demonstratae; ID apparentiu. n audientiu
sed credentiu; et adorauit fastigium
uirgę. regnū xpi p̄sentē t futurū significat.
t fastigiū summitatē. ID uertus. n̄ timuit
animositatē audaciā sps. t temeritatem
Qui p̄ fidē uicer̄ regna. ut gedeon. operati s̄ iustitiā
ut dd. qui saulē totiens in manus suas conclusū
noluit occidere. dicens absit a me ut ego mittā
manū meā in xpm dni; alias. ut operati s̄ iustitia
in omsi. ep missiones inuener̄ bona q̄ p̄misit
illis ds. obturauer̄ ora leonū. ut idē dd.
& daniel. extinxer̄ impetū ignis. ut tres
pueri. effuger̄ aciē gladii. ut dd gladiū
saulis. conualuer̄ de infirmitate. ut
ezechias. fortes facti s̄ in bello. ut simul
tis conuenit. siue machabeis; castra
uerter̄ exterorū. ut de gedeon scriptū ē;
acceper̄ mulieres de resurrectione
mortuos suos. ut sunamitis cuius helias
t heliseus filiū suscitauit. alii aū disten
ti s̄. ut in uer uo factū fuit. alias. uip ex
tensionē manuū & pedū. duo ligna cur
uata & neruū cū m brīs extensa; N acci
pientes redēptionē. id istā uitā; alii ludibria

uer-bera ut hieremias uincula &
carceres ut ioseph lapidatis ut naboth
secti ut esaias tēpti ut multis conuenit
in occisione gladii ut zacharias; circuier
in melotis id est uestis pellicia ut helias
augustini id est de cibo & potu et contumelia
hi omīs testimonio fidei pbati nō acceper
repsionē id est pmiorū ante crucē xpi. t ante
iudiciū; Ne sine nobis consumarent id est nō est
clata sciis remunitio donec nos omnes si
mul cū illis accipiam ante quā ueniat
dies iudicii; Nō enī accessistis ad tractabilē
& accensabilē ignē & tbinē & caligine
& pcellā & tube sonū & uocē uerborum
terribilia s quidē ista & ita tremenda ut ea
nec auditus ferre possit & neq; illuc bestia
quolib& audet & accedere; fornica
aū & adulteros iudicabit ds; si enī conubi
ū concessū est. uiste fornicator suppliciis adficitt
Octo s principalia uitia que humanū infestant
gen; id est castramargia q e sonat uentris in
gluuies; secundū fornicatio; tiū filargiria
id est auaritia siue amor pecuniae. quartū
ira. quintū tristicia. sextū accidia id est anxietas

[illegible]tedium cordis. Septimum cenodoxia
id est iactantia seu uana gloria. octauum
superbia. Hee sunt proles supradictis uitiis
De castrimargia nascuntur comessationes
ebrietates. De fornicatione turpiloquia.
scurrilitas. ludicra. que est stultiloquia
De filargiria mendatium fraudatio. furta. p
iuria. turpis lucri appetitus. falsa testimo
nia. uiolentes inhumanitas. rapacitas. De ira
homicidia clamor. & indignatio. De
tristitia rancor. pusillanimitas amaritudo
disperatio. De accidia. otiositas somnolen
tia inportunitas. inquietudo. preuaricatio
instabilitas mentis & corporis. uerbositas
& curiositas. De cenodoxia. contentio
nes hereses. iactantia presumptio nouitatum
De superbia contemptus. inuidia inhobedien
tia blasphemia murmuratio. detractio.
Prudentia est in rebus qua discernitur a bonis
mali. fortitudo. qua aduersa equani
miter tolerantur. temperantia. qua libido
concupiscentie adque rerum frenatur.
Iustitia qua recte iudicando sua cuique
distribuuntur.

Laude mirandum digna p̄s equamur regem

Qui primum s... paradisi parente sede miserans

145 Expulsum dolosi uirulento serpentis hausto poculo

Humano nasci p̄ genere uoluit ... perdito

Per uirginalis aule aurea porta mundo ueniens

Celsa polorum descendens arce summus tulit ds singula

Ut nos leg... slatorarcis grauium exossarcinas et legament... legalium solu...

Natiuitas tua di genitrix uirgo

Natiuitas tua dei genitrix uirgo gaudiū annunciauit uniuerso mundo ex te enim ortus est sol iusticie xp̄s ds̄ noster

R Confundens morte

fre

ft a i a

...BIBLIOTHEK

2?

Manfred Raupach Giessen 22.9.66

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Manfred Raupach 2.66

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg